

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİMDALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

POSTKOLONYAL TOPLUMLARDA FEMİNİZM
ALGISI: AFRİKALILAR ÖRNEĞİ

GÜLÇİN COŞKUN

168103011002

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Müşerref Yardım

KONYA- 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİMDALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

POSTKOLONYAL TOPLUMLARDA FEMİNİZM
ALGISI: AFRİKALILAR ÖRNEĞİ

GÜLÇİN COŞKUN

168103011002

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Müşerref Yardım

KONYA- 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Gülçin COŞKUN		
	Numarası	168103011002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji Ana Bilim Dalı/ Sosyoloji Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tez Adı	Postkolonyal Toplumlarda Feminizm Algısı: Afrikalılar Örneği			
Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.				

Gülçin COŞKUN

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

T.C.
M T T R B A K A Ü R T
osyal Bilimler nstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Gülçin Coşkun		
	Numarası	168103011002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji Ana Bilim Dalı/ Sosyoloji Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
	Tez Danışmanı	Dr.Öğr. Üyesi Müşerref YARDIM		
Tezin Adı	Postkolonyal Toplumlarda Feminizm Algısı: Afrikalılar Örneği			

ÖZET

Bu tez farklı kültürlerle yansıyan feminist algıyı ölçmeyi amaçlamış ve bu amaç doğrultusunda Afrikalı öğrenciler üzerinden inceleme yürütülmüştür. Toplumsal cinsiyet rollerinin eşitsiz dağılımından dolayı yaşanan haksızlıklar kadını toplumsallaşma sürecinin dışına itmştir. Ataerkil düşüncenin tahakkümüyle yoğrulan toplumlarda kadın ikinci sınıf sayılmış ve hatta çoğu zaman sınıfsızlaştırılmıştır. Bundan dolayı hak ve eşitlik arayışına giren kadınlar feminist ideoloji aracılığıyla seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Feminist kuram esasında dünya üzerinde ki tüm kadınlar için aynı imkan arayışında olmaya dayanırken geri planında batı temelli bir ideoloji olmasından kaynaklı olarak batı dışı tüm toplumlara 'öteki' olarak bakmayı sürdürmüş ve bu feminist kurama da yansımıştır. Batı feminizmi , beyaz batılı kadını öncelirken siyahi kadın ötekileştirilmeye ve sömürülmeye mahkum bırakılmıştır.Bu düşünce yapısı postkolonyal feministler tarafından eleştirilmiş, tek bir kadın algısının yanlışlığı savunulmuştur.Postkolonyal feministler ise kadın profilinin, toplumlardan toplumlara, ve yahut kültürlerden kültürlere değişiklik arz edebileceğini ileri sürmüş bu değişikliğinde mekan ve zaman bağlam temelinde değerlendirilmesinin uygun olacağını belirtmişlerdir.Çalışma dahilinde siyahi kadının beyaz kadına karşı kendini nasıl konumlandığı , ötekileştirmeye maruz kalıp kalmadığı ve haklarının evrensel boyutta nasıl tezahür ettiğine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Feminizm, Post-kolonyal Feminizm, Ötekileştirme

T.C.
NE M TT RBAKA Ü R T
osyal Bilimler nstitüsü Müdürlüğü

Author's	Name and Surname	Gülçin Coşkun		
	Student Number	168103011002		
	Department	Sociology/Sociology		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Dr.Öğr.Üyesi.Müşerref YARDIM		
Title of the Thesis/Dissertation	Feminism Perception in Postcolonial Societies: Example of Africans			

ABSTRACT

This thesis aims to measure the feminist perception reflected in different cultures. For this purpose, African students were examined. Injustices caused by unequal distribution of gender roles pushed women out of the socialization process. In societies dominated by patriarchal thought, women are considered second-class people. Therefore, women seeking rights and equality tried to make their voices heard through feminist ideology. The feminist theory is essentially based on the search for the same opportunities for all women in the world. However, because it was a western based ideology in its background, it considered all non-western societies as "other". While western feminism prioritized the white western woman, the black woman has been condemned to be marginalized and exploited. This thought was criticized by postcolonial feminists and inaccuracy of a single female perception has been advocated. Postcolonial feminists have argued that the female profile can vary from societies to societies, or from cultures to cultures and they states that it would be appropriate to evaluate these variations on the basis of space and time. In this study, how the black woman positions herself against the white woman, whether she is exposed to be marginalised and how her rights manifest in the universal dimension will be discussed.

Key Words: Gender, Feminism, Postcolonial Feminism, Marginalize

ÖNSÖZ

Yapmış olduğum çalışma teorik ve uygulama olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. Teorik bölümde toplumsal cinsiyet, feminizm ve ötekileştirme konularına değinilmiştir. Uygulama kısmında ise farklı kültürler de feminizmin nasıl algılandığı Afrikalı öğrenciler üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Öncelikle tez sürecinde ki her soruma sabırla cevap veren bu çalışmanın yürütülmesi için desteğini esirgemeyen danışmanım Dr.Öğr.Üyesi Müşerref YARDIM'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.Yoğun çalışmalarım esnasında sabrını ve yardımlarını eksik etmeyen arkadaşım Bahar Akpınar'a ve ümit ve motivasyon desteği için Kürşat Kökçü'ye ve küçük büyük demeden her koşulda yanımda olan annem ve babama ve kardeşime sonsuz teşekkür ederim.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Gülcan Coşkun
	Numarası	168103011002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji / Sosyoloji
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Mürşeret YARDIM
	Tezin Adı	Postkolektoral Toplumlar ve Feminizm Alp. : Afrikalılar Örneği

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan ^{Postkolektoral toplumlar ve feminizm} ~~Alp. : Afrikalılar Örneği~~ başlıklı bu çalışma ^{23/07/2019} tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Dr. Öğr. Üyesi	Mürşeret YARDIM	
2	Dr. Öğr. Üyesi	Özlem Altınsoy SÖNMEZ	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Azize Gül SİLİ KALEM	

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	I
ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
ÖNSÖZ	IV
YÜKSEKLİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TOPLUMSAL CİNSİYET VE FEMİNİZM

1.1.Toplumsal Cinsiyet.....	3
1.2.Toplumsal Cinsiyet Rollerini	4
1.3.Toplumsal Cinsiyete Dayalı Eşitsizlik.....	11
1.4.Din ve Toplumsal Cinsiyet.....	14
1.5.Feminizm.....	19
1.5.1.Feminizm Dalgaları.....	27
1.5.1.1. I. Feminist Dalga.....	28
1.5.1.2. II. Feminist Dalga.....	29
1.5.1.3. III. Feminist Dalga	31
1.5.2 Feminizm Çeşitleri.....	32
1.5.2.1. Hak Eşitliğine Vurgu: Liberal Feminizm.....	32
1.5.2.2. Sınıfsal Farklılığa Vurgu: Marksist Feminizm.....	33
1.5.2.3. Bedene ve Cinselliğe Vurgu: Radikal Feminizm.....	35
1.5.2.4. Uzlaştırıcı Bir Yaklaşım: Sosyalist Feminizm.....	36
1.5.2.5. Kültürel Feminizm.....	37
1.5.2.6. Lezbiyen Feminizm	38
1.5.2.7. Eko-Feminist Feminizm.....	38
1.5.2.8. Psikanalist Feminizm.....	39

1.5.2.9. Post modern Feminizm.....	40
------------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

2. FEMİNİZM ve ÖTEKİLEŞTİRME.....	41
2.1. Ötekileştirme.....	41
2.2. Erkeğin Kadın Tarafından Ötekileştirilmesi.....	42
2.3. Kadının Kadını Ötekileştirmesi.....	44
2.2.1. Kesişimsellik.....	45
2.4. Çoğulcu Feminizm.....	49
2.4.1. Postkolonyal Feminizm.....	49
2.4.2. Siyahî Feminizm.....	55
2.4.3. İslamcı Feminizm.....	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖTEKİLEŞTİRME VE SOSYAL İÇERME ARASINDA FARKLI KÜLTÜRLERDE TOPLUMSAL ALGI VE FEMİNİZM: AFRIKA ÖRNEĞİ

3. ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI.....	60
Yönteme Dair.....	60
3.1. Araştırma Hakkında.....	61
3.2. Araştırma Bulguları.....	64
3.2.1. Katılımcılar.....	64
3.3. Sosyal Hayatta İki Cinsin Birbirinden Farkı.....	65
3.3.1. “Kadın-Erkek Eşittir”	68
3.3.2. “Kadının Yeri Evidir”	71
Kabul Edenler.....	71
Reddedenler	74
3.3.3. Kadın Erkeğin Rollerini.....	76
3.4. Feminizm.....	78
3.4.1. “Feminizm Kadın Haklarını Savunur”	79
3.4.2. “Erkekler Feminist Olamaz”	80
3.4.3. Feminizmin Amaçları	83
3.4.3.1. “Feminizm Ezilen Kadının Haklarını Savunur”	83

3.4.3.2. “Feminizm İslam’a Zarar Verir”	85
3.4.3.3. “Feminizm Kadın Erkek Eşitliğini İster”	86
3.4.4. Her Kadına Tek Beden Elbise	87
3.4.4.1. “Dünya’da ki Tüm Kadınlar Birlik Olabilir”	88
3.4.4.2. “Dünya’da ki Tüm Kadınların Birlik Olması Mümkün Değildir”	88
3.4.5. Feminizmin Modası Geçmez.....	90
3.4.6. Dünya Kadının Sorunları.....	91
3.4.6.1. Hayalet Kadınlar.....	91
3.4.6.2. Doğu Kadınının Batı Özentiliği.....	93
3.4.6.3. Erkekleştirilmek İstenen Kadınlar.....	94
3.4.6.4. Metalaştırılan Kadın.....	95
3.5.Feminizm ve Ötekileştirme.....	97
3.5.1. “Batı Kadını Modern Doğu Kadını Modern Dışı”	98
Katılıyorum.....	99
Katılmıyorum	99
3.5.2. Doğu Kadınının Sorunları – Batı Kadının Sorunları.....	101
SONUÇ.....	105
KAYNAKÇA.....	111
EKLER.....	118
EK 1. Mülakat Formu.....	118
ÖZGEÇMİŞ.....	122

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet rolleri, bireyin biyolojik cinsiyetine göre belirlenen ve buna bağılı olarak yapması beklenen rollerdir. Soyun devamlılığında kadın ve erkeğin üstlendiği düşünölen rollere göre biçimlenen cinsiyet rolleri, kadınlar ile erkekler arasındaki fark ve ilişkileri, onların biyolojilerinin değıil toplumsallaşmanın ürünü olarak gören bir perspektif doğrultusunda kavramsallaştırılmıştır. Zaman ve mekan bağlamında, toplumdan topluma farklılık gösteren toplumsal cinsiyet rolleri, söz konusu kültürün yeniden üretim ve yaratılış anlayışlarına göre biçimlenir. Bu farklılık ve çeşitliliğin kimi zaman haksız sonuçlandığı, kadının ötelendiğı ve geri plana atıldığı gerekçesiyle, kadın ve erkeğin toplumsallaşma sürecinde eşit hak ve imkana sahip olması gerektiğinin savunan feministler, kültürün kadınlar için taşıdığı birbiriyle uyuşmayan anlamları irdelemişlerdir, çünkü kültür kadınlar için hem ayrımcılık hem de güçlenme kaynağıdır. Nitelim bu dikotomi yer yer avantaj yer yer de dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı cinsler arasında ki farklı kültürlerden ortaya çıkan farklılıkların yol açtığı ayrımcılıklar kimi zaman bütünleştirir kimi zaman ise tam aksine birbirinden farklı türleri iyiden iyice ötekileştirebilir. Gerek cinslerarası gerek ise kültürler arası var olan mevcut farklılıklar 'öteki' kavramını da beraberinde getirmiştir. Kadın-erkek, doğu-batı, siyah-beyaz düalitesinden doğan bu kavram her iki noktada arasında güç ilişkisi barındırmaktadır. Her bir ayırım bir diğlerinden önde olmak, diğelerini hegemonyası altına alabilmek adına veyahut kendi arzuları çerçevesinde diğelerini aşağılayıp, dışlayıp ötekileştirmektedir. Bu süreç içerisinde sergilediğı tutum ve davranışları kimi zaman toplumsal değerlerin desteğıyle güçlendirirken kimi zaman dini temellerle dayanak sağlamaya çalışmaktadır.

Tarihin ilk zamanlarından bu yana belki de en çok tartışılan ve üzerinde durulan konu kadın konusudur. Ezilen, dışlanan, soyutlanan ve hatta toplumsal hayat içerisinde bir türlü konumlandırılmayan kadın,

feminist grupların ortaya çıkışıyla hak arama sürecine dahil olmuştur. Nitekim bu süreç içerisinde pek tabii sıklıkla ötekileştirilmeye, aşağılanmaya maruz kalmıştır. Kadın salt kadın olarak değil aynı zamanda toplumsal cinsiyet kimlikleri dâhilinde de belli sıfat ve niteliklere mensuptur. Bunun yanı sıra yaşadığı toplum tarafından öteden bu yana sahip olduğu bir kültür mirası pek tabii mevcuttur.

Başlangıç itibariyle ezilen kadın haklarının savunuculuğu olarak ortaya çıkan feminizm akımı sonralarda hedefinde sapmalara uğramış ve görünürde olmasa da geri planda salt orta sınıf beyaz batılı kadının hak ve özgürlüklerini koruma yoluna gitmiştir. Bu profile dahil olmayan kadının sorunlarına aynı hassasiyetle çözüm aramamıştır. Nitekim siyahi kadın bu hususta en çarpıcı örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira toplumsal bağlamda erkeğe karşı ‘kadın’ olmasıyla, beyaza karşı ‘siyah’ olmasıyla, ve batıya karşı ‘öteki’ olmasıyla birden fazla alanda olumsuz niteliklere sahiptir. Bu bağlamda siyahî kadının sorunu bir beyaz batılı kadının sorunu kadar önemsenmemiştir. Batının kendi gibi olmayan herkese karşı benimsediği ırkçı politika nefret söylemiyle devam etmiş ve ne yazık ki siyahi kadın da bundan nasibini almıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde toplumsal cinsiyet ve feminizmin derinlemesine analizi yapılmış, toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten farklılıkları incelenmiş yanı sıra bireyi toplumsallaşma sürecine hazırlamada gerek öncesi gerekse bu sürecin devamlılığında toplumsal cinsiyet rollerinin etkileri tartışılmış bu rollerin özellikle dini paradimada tezahürü incelenmiştir. İkinci bölümde toplumsal cinsiyet ve öteki kavramları üzerinde durulmuş, öteki kavramının toplumsal boyutu tartışılırken özellikle dini perspektifte öteki algısının nasıl şekillendiği üzerinde bizzat durulmuştur. Üçüncü bölümde ise feminizm algısının toplumdan topluma nasıl değiştiği ve bu değişimin sebeplerinin neler olduğu üzerine nitel araştırmaya dayanan bir uygulamayla çalışma son bulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TOPLUMSAL CİNSİYET VE FEMİNİZM

1.1.Toplumsal Cinsiyet

Günlük hayatta sıkça duymaya başladığımız, birbiri yerine kullanılabilen ve hatta aynı anlama geldiği düşünülen bu yüzden de zaman zaman karışıklık ve karmaşaya yol açan, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kavramları; her ne kadar birbirleriyle ilişkili olsalar da sirayet ettikleri anlam dünyası açısından oldukça farklıdır. Kavramların hayatımız da ki önemleri aşikârdır. Hal böyle olunca da gündelik hayatta sıkça karşılaştığımız bu iki kavramın birbirinden anlamca farkını bilmek son derece önemlidir. Nitekim her birimiz her gün başka başka roller bürünüyor gerek bizden istenen kalıplar gerekse kendi belirlediğimiz kalıplar dâhilinde yaşamımızı idame ettiriyoruz. İşte tam da burada kalıp yargılarımızın önemi çıkıyor karşımıza. Benimsediğimiz kalıplar ne kadar bize ait yahut ne derece özgür kalabiliyoruz içinde bunu ölçebilmek adına cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tanımlarına ele alalım;

Cinsiyet kavramı bireyin genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleri olarak tanımlanmakla birlikte kadın ya da erkek olarak nitelenmesidir (Dökmen, 2004). Toplumsal ortamda cinsiyet farklı türlerde karşımıza çıkar: Genetik cinsiyet olarak belirlenen cinsiyet sınıflandırması cinsiyet kromozomlarının belirlediği cinsiyetimizdir. Biyolojik anlamda kadın ve erkek olmak üzere iki cins vardır. Birey, vücutsal özellikler ve hormonal değişimlere göre cinsiyetlerden birine ait olarak dünyaya gelir. Somatik cinsiyet; dış görünüşle ilgilidir. Bedenimizde ve sesimizde var olan tüm farklılıklar somatik cinsiyetimizi toplumsalda belli eder. Psikolojik cinsiyet; bireyin hissiyatına göre kendini kadın veya erkek olarak kendini seçmesidir. Toplumsal cinsiyet; bireyin biyolojik cinsiyetinden ziyade toplumsal olarak yapılandırılmış erkeklik ve kadınlık kavramlarıyla ilişkilidir (Kaypak, 2013:78).

Toplumsal cinsiyet (gender) kavramı, kadının ve erkeğin toplum içinde üstlendikleri rol ve sorumlulukları ifade etmektedir. Bunun yanında Mutlu, toplumsal cinsiyeti; *“erkek ve kadın arasındaki kültürel farklılaşım”* olarak tanımlarken aynı zaman da toplumsal cinsiyetin doğayla ilintili olmayan bir kavramsallaştırma olduğunu söyler. Toplumsal cinsiyetin düzenleyici bir norm olduğunu söyleyen Butler, *“Toplumsal cinsiyet; eril ve dişil kavramların üretildiği ve doğallaştırıldığı bir mekanizmadır”* demektedir (Kalan, 2010: 77).

Aslına baktığımızda oldukça belirgin farklarla birbirimizden ayrılan biyolojik cinsiyetlerimiz olsa da toplumsal hayatta düzenlenmiş olarak bize sunulan sorumluluklar açısından belirlenmiş cinsiyet rolleriyle birbirinden ayrılırlar. Evet, her birimiz bir kadın yahut bir erkeğizdir. Ancak bunun yanı sıra her kadın, hem anne, hem abla, hem eş, hem patron, hem işçi, hem ressam, hem hem hem... Aynı nitelikler erkek içinde geçerlidir. Bir erkek hem baba, hem abi, hem eş, hem tamirci, hem elektrikçi, hem patron hem işçi hem hem hem şeklinde sıralamanın ardı arkası gelmeksizin niteliklerle liste uzatılabilir. İşte tam da burada söylemek istediğimiz şey bu roller kadın ve erkeğe göre nasıl paylaştırılıyor, nasıl dağıtılıyor? Kadın olmak aynı zamanda iyi bir aşçı olmayı beraberinde getirir mi? Kadın olmak anne olmayı içgüdüsel olarak beraberinde getirse de annenin yapacağı görevler neye göre belirlenir? Çocukla ilgilenmek, altını değiştirmek, mamasını hazırlamak, gece uykusunu takip etmek vs gibi hayati görevler yalnızca anneliğe atfedilmiş görev olarak sıralanabilir mi? Ya da tamir işleri, elektrik işleri neden erkekle özdeşleşir hep? Bir erkek sadece erkek olduğu için tamirden anlamak zorunda, elektrik işinden keyif almak zorunda mıdır? Bir kadın da bu işlerin aynısını kolaylıkla yapamaz mı? Evet, içgüdüsel olarak dürtülerimiz vardır. Erkek ve kadınların yatkınlık dereceleri işlere göre şekillenebilir, benim esas bahsettiğim ise bu yatkınlıkların görev olarak addedilmesi, tabiri yerindeyse herkesin görevine uygun yaşamasıyla alakalı. Eğer kadınsan ona uygun, eğer erkeksen ona uygun yaşamalısın. Peki,

uygunluk ölçütümüz kalıplar mı, alışlagelmişler mi yahut yalnızca zihnimize yer etmiş engeller midir?

Toplum içinde kadın ve erkekler arasındaki sosyal farklılıkların biyolojik farklılıkların bir yansıması olduğunu savunanlara ‘doğacı görüş’ taraftarları ve cinsiyet rollerinin kültürel olarak belirlendiği ve sosyal olarak inşa edildiğini savunanlara da ‘gelişmeci’ görüş taraftarları denilir. Her iki tarafta kendi tezlerini savunurken şu noktaları vurgulamışlardır: Doğacı görüş: Erkeklerle kadınlar arasında fiziksel ve biyolojik özelliklerinden kaynaklanan farklılıklar vardır. (URL1) Toplumsal iş bölümü tarihsel olarak farklılıklar çerçevesinde oluşmuştur. Erkekler kadınlardan fizik olarak daha güçlü oldukları için avcı ve savaşçı olabildiler ve evden/haneden uzaklaşabildiler.

Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın eve bağımlı olurken erkek dışarı bağımlıdır. Alışlagelen bir durumun getirisi olarak erkekler lider, güçlü, korumacı rolleri kapsayan figür konumunda konumlandırılarak kadın ve çocukların himayesinin erk altında tutulması istenmiştir. Bakıldığı zaman bir iş bölümü olduğu görünmektedir ve eve dair sorumluluklar kadına ait olurken erkeğe güç, kuvvet isteyen sorumluluklar yüklenmiştir. Nitekim kadınlar, hem fizik olarak zayıflardı hem de çocuk doğurma özellikleri nedeniyle eve/haneye bağımlı idiler.

Doğacı görüşü savunanlar tezlerini desteklemek için birçok biyolojik, genetik, psikolojik kanıt ileri sürmüşlerdir. Örneğin zekâ testleri ile erkek çocukların doğal nitelikleri gereği özellikle matematik, fizik, kimya gibi bilimlerde, kız çocuklarının da dil ve edebiyat gibi alanlarda başarılı olacaklarını kanıtlamaya çalışmışlardır. Gelişmeci görüş: Bu görüşü savunanlar, cinsiyet (biyolojik) ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkinin zayıf bir ilişki olduğu görüşündedirler. Kadınlar çocuk doğurur, bu onları erkeklerden ayırır. Ancak bunun dışında pek çok alanda aralarındaki biyolojik farklılıkların önemi kalmamıştır. (URL 1) Aslında toplumda kadın-erkek arasındaki biyolojik farklılıklarının kabulü söz konusuysen

cinsiyet bağlamında her iki cins de toplumun getirisi olan rolleri yerine getirebileceği görüşü dile getirilmiştir. Modern dönemle birlikte kadın ekonomik özgürlüğe kavuşarak toplumda kendine yer edinmiş oldu. Erkek kadın arasında bu denli uçurumsal farklar varken sonrasında modern dönemde bu eşit konuma gelmişlerdir.

Teknolojinin ilerlemesi ile beraber beden gücü kullanılarak yapılan iş sayısı da paralel ölçüde azalmıştır. Hal böyle olunca da günümüz de hem kadın hem erkekler pek tabii aynı iş ve pozisyonlarda çalışabilmektedir. Kadın nasıl ki erkek ile aynı iş alanında çalışılabiliyorsa erkek de elbette ki ev içerisinde ki işlere yardımcı olabilir. Ancak yıllardan beri süregelen zihin dünyalarımız da kadın ve erkekler için biçilmiş rollerin sınırları bellidir ve bu kalıpların dışına çıkmak pek mümkün değildir. Kadın ve erkek işleri zihinlerimize yerleştirilmiş, toplum tarafından sindirilmişlerdir. Kadın veya erkek bedenine sahip olmakla toplumsal özelliklerimizin (davranma, düşünme, karar verme (tutum alma ve eylemde bulunma) belirlenmesi ilişkili değildir. Bu görüşe göre bir insanın davranışı, büyük ölçüde onun yetiştiği sosyal ve kültürel çevrenin (yapının) bir yansımasıdır. Sosyalleşme sürecini konu alan araştırmalar, iki cinsin doğuştan itibaren önce farklı renklerde giydirilerek (örneğin, kızlar pembe, erkekler mavi), sonra farklı oyuncaklar yönlendirilerek (örneğin, kızlara bebek, erkeklere araba), farklı okulları seçmeleri için etkilenecek (örneğin, kızlar için sosyal bilimler ve edebiyat, erkekler için fen bilimleri ve mühendislik) nasıl farklı toplumsallaştırıldıklarını ortaya çıkarırlar. Bu araştırmalar cinsiyetler arasındaki biyolojik farklılıkların var olduğunu, ancak bunların mevcut toplumsal farklılıkları açıklayacak veya cinsiyet eşitsizliğini meşru gösterecek toplumsal özellikler olmadığını göstermektedir. Bir diğer taraftan antropolojik veriler de farklı toplumlar ve kültürlerde hatta bir toplumun farklı dönemlerinde kadınlar ve erkeklerin farklı biçimde davrandıklarını gözler önüne sermektedir. Eğer davranışlar biyolojik özelliklerimizin bir sonucu olsaydı, bu dönemsel farklılıkların olmaması gerekirdi (Ecevit, 2011:11).

Tanımlardan görüldüğü üzere ayrımları apaçık verilmesine rağmen esasen bu iki terimin ayrışmalarının tarihi henüz çok yenidir. Toplumsal cinsiyet (gender) kavramını sosyolojiye dâhil eden Ann Oakley, 1972 yılında yayımlanan *Sex, Gender and Society*' de açıkladığı üzere, cinsiyet (seks) biyolojik açıdan erkek/kadın ayrımını anlatırken, toplumsal cinsiyet (gender) erkeklik ile kadınlık arasındaki toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır (Vatandaş, 2007:31).

1.2. Toplumsal Cinsiyet Roller

Birey, dünyaya gelmesiyle beraber düştüğü toplumsallaşma süreciyle aslında biyolojik cinsiyetinin yanında kendisi için hazırlanmış toplumsal cinsiyet dünyanın inşası içine doğar. Alan içerisinde öncü kabul edilen isimlerden olan Fransız felsefeci ve yazar Simon de Beauvoir'ın 1949'da yazdığı "İkinci Cins" kitabında "Kadın doğulmaz; kadın olunur" söylemiyle dile getirdiği gibi kadınlar ve erkekler doğuştan değil, toplumsallaşma sürecinde kadın ve erkek olmayı öğrenirler. Yani kadınlık ya da erkeklik süreci bireyin sosyalleşme sürecinde kazandığı edinimlerdir.

Örneğin daha dünyaya gelmeden onun için hazırlanan odası, mavi ya da pembe olarak cinsiyete göre belirlenir. Mavi renk erkek bebek için tercih edilirken pembe renk genel de kız bebek için kullanılır. Alınan oyuncaklardan, kıyafetlere kadar bu inşaanın yansımalarını görmek mümkündür. Eğer bir kız çocuğusanız ileride iyi bir anne olmanız için şimdiden size bu sorumluluğu aşılacak bebeklerle oynamanız, bebeğe bakmayı bilinçaltınıza yerleştirmeniz lazımdır. Ya da evcilik oynarken genelde mutfakta yemek yaparsınız. Size alınan oyuncaklar ve size hazırlanan dünya bu şekildedir. İyi bir eş, iyi bir anne olmanın yolu ta küçüklükten bu yana çizilmiş bir süreçtir aslında. Yansın kıyafetlerinizde hep daha yumuşak renkler, kıza uygun renkler seçilir. Önceden belirlenmiştir yine bu renkler. Eğer bir kız çocuğusanız erkek gibi mavi renk giyemezsiniz. Kesinlikle çizgilerle belirlenmemiş olsalar da zihin dünyanız buna müsaade etmez. Pembeler, kırmızılar, çiçekler, böcekler cıvı

cıvıklıklardır sizin seçmeniz gerekenler. Eğer bir erkek çocuğuyunuz oynamanız için alınan oyuncakların arasında çoğunlukla arabalar, tamir setleri, Legolar yer alır. Çünkü ileride araba sürmek erkeğin görevidir ve bu özellik kodlarına işlemelidir. Oyun çağında ilgi duymaya başlamalısınız tamir işlerine çünkü bütün hayatın boyunca hiç ihtiyacın olmasa bile sorulduğu zaman tamirden anlıyor olmanız gerekir. Erkeksin ve yapmalısın. Renklerin de bellidir. Kendi başına karar vermen istense pembe ve mavi arasında maviyi seçersin. Siyahı, griyi, yeşili seçersin. Çünkü etrafında gördüğün renkler bundan ibarettir. Oyuncak almaya gittiğinde bebeğe sarılmazsın. Çünkü sürekli ardında seni uyaran bir ses vardır; *“kız oyuncuğu o”, “kız rengi o”, “erkek gibi davran”, “erkek gibi giyin”*. Aslında dünyaya gelen bebeğin daha sonra ki hayatında ne gibi rollere bürüneceği, hayatı boyunca mensubu olması istenilen davranışlar başta aile temelli olmak üzere toplum tarafından biyolojik cinsiyet belli olduktan sonra şekillenmeye başlar. Çocukluğundan bu yana bütün hayatı toplumun ona biçtiği rolleri yaşamak, kalıp yargılara bağlı kalmak şeklinde ilerleyen birey karşı çıktığı takdirde sosyal izolasyona maruz kalabilir.

Toplumsal cinsiyet rolleri, bireyin doğumundan itibaren beraberinde getirdiği cinsiyetine göre belirlenen ve buna bağlı olarak yapması gereken rolleri bütünüdür. Toplum tarafından soyun türemesi ve sürdürülmesi kadın ve erkeğin üstlendiği rollere göre biçimlenen cinsiyet rolleri, kadın ve erkek arasında fark ve ilişkileri biyolojik olarak değil toplumsal bağlamda gören bir kavramsallaştırma. Zaman ve mekan bağlamında kültürden kültüre farklılık gösteren cinsiyet rolleri yaşanan kültüre göre şekillenme ve devamlılığını sağlayacaktır (Ökten,2009:302).

Rol, toplumsal düzen içerisinde belirli konumdaki kişinin nasıl davranması gerektiğini belirten normlar bütünüdür. Cinsiyet rolleri de erkeklerin ve kadınların yapabilecekleri faaliyetleri sınırlayan toplumsal beklentileri kapsamaktadır. Toplumsal beklentiler insanlara bu beklentilere uymaları konusunda bir baskı oluşturmaktadır. Bireyler tercih aşamasında

yalnızca toplumun kendisine sundukları kadarıyla özgürdür. Cinsiyet rolleri aynı cinsiyetten olan ebeveynle özdeşleşme sayesinde içselleştiği kabul edilmektedir. Kadınlar ilgili ve şefkatli olmayı; erkekler hırslı akılcı ve rekabetçi olmayı öğrenmişlerdir. Bu roller toplum tarafından kendilerine sosyalleşme süreci dahilinde öğretilmiştir. Rollerin açık biçimde tanımlanmadığı durumlarda lider olan erkekler daha emredici görev odaklı, kadınlar ise takım ruhuna önem veren ve daha demokratik yaklaşım göstermektedirler. Erkekler kadınlardan daha fazla kazanmaya öne çıkmaya ve diğerlerine baskın olmaya öncelik vermektedir (Kalan, 2010:77). Bu noktada erkeğin yaradılışından gelen güçlü fiziksel yapısının avantajlarını kullandığı aşikârdır.

Rollerimiz dünyaya geldiğimizden bu yana bize öğretilen davranışlardır aslında. Bu öğretiler aile de başlar sonrasında tüm toplumsallaşma araçlarına yansır. Çizgi filmler bireyin rollerine adapte olması açısından oldukça büyük önem arz eder. Çocuk evde gördüğü rolleri zihin dünyasına atar, ancak televizyonda her gün izlediği, sevdiği karakterinde aynı rollere büründüğünü yahut onun dünyasının kendisinininkiyle benzer yanlarını gördüğünde zihin dünyasında ki roller pekişir. Örneğin en basit haliyle, kendisine araba oyuncuğu alınan ve bununla oynayan erkek bebek bazen bebekle de oynamak isteyebilir, zihin dünyasında belki iki oyuncuğında yeri aynıdır. Ama erkek bebeğe hediye olarak çoğunluk olarak araba alınıp bebek getirilmediğinde, kendisinin oynaması gerekenin araba olduğunu düşünecektir. Bir de bunu televizyonda izlediği çizgi film karakteri desteklerse çocuk bu düşünceyi doğru kabul edecektir.

Çizgi filmlerin verdiği mesajların çocuğun zihin dünyasına yerleştirdikleri açısından eğitici ve yönlendiricidirler. Özellikle Yönlendirme görevinde çizgi filmlerin olabildiğince insan hakları ve eşitlik temelini almaları, senaryoların ve verilmek istenen mesajların bu bağlamda kurulmaları da çizgi filmlerin eğitici görevine gölge düşürmeyecektir.

Çünkü çocuklukta zihin dünyamıza yer eden unsurlar gelecekte ki hayatımızda yönlendirici ve şekillendirici olacaklardır. Hal böyleyken de üzerine büyük sorumluluk düşen kitle iletişim araçları da, toplum da cinsiyet eşitsizliğini engellemek, cinsiyetler arasında ki ayrımcılığı yok etmek konusunda duyarlı ve bilinçli olmalıdırlar. Yani demem odur ki toplumsal cinsiyet rolleri yazısız normlar bütünü olmalarına rağmen toplumun her merhalesinde farklı aygıtlar ile beraber zihin dünyalarımıza ve algılarımıza başarılı bir şekilde yerleştirilmekte ve peşisıra kabul ettirilmektedir. Burada zaman zaman medya devreye girerken zaman zaman gelenek ve görenekler devreye girecektir. Ancak her halükarda birey, toplumun istediği ölçüde şekillenecektir.

Cinsiyet rollerimiz varolduğumuzdan bu yana süregelmeye devam eden, gelenekselleşmiş yapılar olarak hayatımızı yönlendirme de büyük öneme sahiptirler. Bu rolleri toplumsal çevremiz tarafından görür ve öğrenir ve zamanla da sindiririz. İlk öğrenme süreci aile de başlar sonrasında bu sırayı akrabalar, arkadaşlar, okul, kitle iletişim araları da devam eder. Sosyal öğrenme kuramıyla birey neyi nasıl yapmanın toplum tarafından uygun olacağını öğrenmiş olur. Kültürden kültüre, toplumdan topluma değişiyor olsa da hemen her toplum da kız ve erkek çocukların yetiştirilmesinde belirgin farklı tutumlar izlenmektedir. Tan'ın da bahsettiği gibi; Sosyalleşme süreci boyunca kız çocukların uysal, yumuşak ve özverili; erkek çocukların ise yarışmacı, atak ve girişken olma davranışları pekiştirilmektedir. Muhtemelen bu eğitim farkı, kız ve erkek çocukların yöneldikleri serbest etkinlik türlerini ve dolayısıyla gizil güçlerini geliştirebilecekleri alanları, daha da ileride meslek seçimini ve meslek yaşamlarını etkilemektedir. Özellikle okullarda cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar açık ya da örtülü iletilerle çocuğa aktarılır. Bu iletiler yoluyla çocuklar geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranışlara yöneltilirken, kadına ve erkeğe uygun başarı ölçütlerini ve sınırlarını da tanımlamaktadır (Kuzgun, 2004:16).

Yakın zamanda yapılan bir çalışmada bu görüşü doğrulayan buluşlar elde edilmiştir. Buna göre, İlköğretim 1.sınıf Abece ve Türkçe kitaplarında kadın figürler daha çok ev ve çevresinde, erkek figürler ise dış mekânlarda gösterilmektedir. Ayrıca, kadın figürler çocuğa yönelik, erkek figürler ise kamu ve iş yaşamıyla ilgili etkinlikler içinde resmedilmektedir (Esen ve Bağlı, 2003). Ve haliyle kendilerini daha değersiz ve önemsiz görmektedirler. Bu anlayış erkekler tarafından da onaylanarak devam ettikçe aile içi eşitsiz ilişkiler yeniden üretilerek bir sonraki kuşağa aktarılmaktadır. Dolayısıyla kadın ve erkek arasında erkek bakış açısına göre belirlenmiş olan aile içi ilişkiler ile ev işleri ve çocuk bakımına ilişkin geleneksel iş bölümüne dayalı olarak tanımlanmış kadın-erkek rolleri ailede kız ve erkek çocuklarının cinsiyetçi rollerle yetişmesi sonucunu doğurmuştur. Bir diğer deyişle geleneksel ailede önce babasının ve erkek kardeşlerinin hükmü ve hegemonyası altında toplumsallaşma sürecinde evrilen kadın, bu evrimle sürecini evlendiğinde kocası ile olan ilişkilerinde de devam ettirmektedir. Kadın bu süreçte ya birinin kızı ya da birinin karısıdır; tek başına var olması neredeyse söz konusu dahi değildir. Bu bağımlılık ve aidiyet ilişkisi kız çocuğa çok küçük yaşlardan başlayarak benimsetilirken, “bağımsız” erkek çocuk ileride evinin ekonomik yükümlülüğünü ve genel sorumluluğunu tek başına yerine getirmeye yönlendirilecek biçimde koşullandırılır (Tolan, 1991).

Kadın her zaman, hemen her toplumda korunmaya kollanmaya muhtaç, birilerinin gölgesi ve izni olmadan karar alamayacak kadar ötekileştirilmiş, sesini her çıkarmaya çalıştığında sadece kadın olduğu için susturulmaya maruz kalmıştır. Toplumlar bu dayatmaları kimi zaman kültürel, kimi zaman dinsel paradigmalara temellendirerek meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Ve sonucunda özetle; kadını götürüp mutfağa ya da süslenme odasına kapatıyor, sonra da ufkunun darlığına şaşırıyoruz; kanatlarını kesiyoruz, sonra da uçamıyor diye yakınıyoruz (Beauvoir, 1970:16). Kadını sadece eve, hatta evin de sadece belli alanlarına kapatıp, “*senin yerin burası*

ve bundan sonra görevlerin de bunlar” dedikten sonra bu kadından sağlıklı bireyler yetiştirmesini beklemek pek tabii söz konusu olmayacaktır.

Cinsiyet kalıp yargıları, toplumun bir grup olarak kadınlardan ve erkeklerden beklediği davranışlar ve özellikler bütünüdür. Cinsiyet kalıp yargıları hem kadınların hem de erkeklerin davranışlarını belirler ve belli ölçüde bu davranışları sınırlar; bu gereklere uyulmaması dikkat çekicidir ve çoğunlukla olumsuz algılanır (Dökmen, 2004:107). Bunlara göre kadınlar; ev içinde bakım verici, anaç ilgi gösterici şefkatli, erkek ise; güçlü, baskın bağımsız, daha az şefkatli kalıp yargılarına sahiptir. Cinsel kalıp yargılar çoğunlukla tüm dünyada kabul görmüş olsa da toplumun eğitim düzeyine ve kültüre göre değişiklik arz etmektedir. Örneğin Türk toplumunda erkekle alakalı cinsiyet kalıp yargılarına bakıldığında karşımıza baba, ağabey, eş ve erkek çocuk olarak; namus bekçisidir, güçlüdür, ailenin reisidir, erkeğe has işlerde çalışır, ev işlerinden anlamaz, futbol sever, teknolojiden hoşlanır, erkek giysileri giyer, serttir, “kız gibi” ağlamaz, cesurdur, korumacıdır, patrondur gibi tanımlamalar çıkmakta ve tam manasıyla erkeğin nasıl olacağıyla alakalı kabul görmüş özellikler sıralanmaktadır. Buna karşın kadın ise; korunmak ve denetlenmek ihtiyacına muhtaç tezahüründe sunulur. Kadınlara alakalı cinsiyet kalıp yargıları, anne, kız çocuk, eş ve kardeş olarak; ev içine odaklı olarak erkeğin korumasına ihtiyaç duyar, çalışma hayatında kadına uygun görülen işlerde çalışır, kadına uygun giysiler giyer, yemek yapar, bebek ve çocuk sever, duygusaldır, narindir, güzeldir, temizdir, düzenlidir, futbol sevmez, teknolojiden anlamaz gibi kalıplarla kadından ya da erkekten beklenen tavır ve tutumlar sıralanmış ve iki cinsten de bu kurallar bütününe yerine getirmesi beklenmiştir (Kalan, 2010:79). Bu roller arasında geçişlilik olsa da kimi zaman, çoğunlukla değişmezler. Bir kadın, bir erkeği evine bırakmaz akşam vakti, korunması gereken kadındır. Ancak erkek, kadını yine başka bir erkekten korumaktadır. Kadından sanayide çalışmasını bekleyemezsiniz, ya da erkekten evlere temizliğe gitmesini. Her ne kadar roller ve görevler arasında geçişlilik sağlanmış olsa da öteden bu yana uzun yıllar sindirilmiş olan

rolleri birdenbire değiştirmek, köklü bir dönüşüme uğratmak pek de mümkün değildir. Nitekim salt erkek temelli bir dayatma söz konusu değil, rollerin kadın tarafından da kabullenilmişliği vardır. Korunan, kollanan, ağır işlerde çalıştırılmayan, sözde “*el üstünde tutulan kadın*” aslında ötekileştirildiğinin, her geçen gün, emeğinin, duygularının sömürüldüğünün farkına varamaz hale gelmiştir. Simone’un sıkça belirtmiş olduğu gibi; yasaları erkeği koyduğu bir toplumda kadın, erkekten daha aşağıda olduğuna karar vermiştir. Kadın da bu aşağılığı ancak erkeğin üstünlüğünü yok ederek ortadan kaldırabilir (Beauvoir,1970:155).

Genetik yapımız sabit ve değişmez olmasına rağmen cinsiyet kalıp yargılarımız bunun tam aksine değişkenlik gösterebilmektedir. Yani, toplumsal cinsiyet rolleri toplumsallaşma sürecinde öğrenilmiş davranışlardır. Bu roller arasında geçişlilik yaşanabilir. Toplumsal cinsiyet farklılıklarından bir kısmı, bazı biyolojik farklılıklardan temel alabilir. Örneğin; kadının doğurganlığı bu hususta ayırt edici bir unsurdur. Kadının anneliği birçok toplumda, onu eve (özel alana) hapsederken erkekler, evin dışındaki alanlarda (kamusal alan) faaliyet gösterir. Bu iş bölümü, erkek egemen toplumun oluşması ve toplumsal cinsiyet toplumsallaşmasındaki farklılığın yaratılmasına zemin hazırlar (Kaypak, 2014:346).

Toplum tarafından oluşturulan roller bireyler açısında baskıcı bir durumu beraberinde getirebilmektedir. Bu rollere riayet edilmediği noktalarda bireyin cezalandırılması toplum dışlanarak verilmektedir. Bu durum sadece erkek bireylerden kaynaklanmamakla birlikte kadınlar biçilen rolleri içselleştirerek boyun eğmeyi kabul ederek rollerin kalıcılığını sağlamaktadırlar. Nihayetinde kadın kendine sunulan seçenekler arasından uygun olan seçimi yapar ve onaylar.

Erkekler hükmetmeyi, kadınlar boyun eğmeyi öğrenmekte ve içselleştirmektedirler (Kahraman, 2010:30). Bu öğrenme sonucunda kadınlar özel alanda bırakılır. Kamusal alandan dışlanır. Bu yüzden kadın kendini erkeğe ekonomik olarak bağlı hisseder. İkincil konumda olma ve

ezilmişlik duygusu, kadınların kendilerine birey olarak saygı duymasını ve özgüven oluşturmalarını engellemektedir. Kendisine biçilen toplumsal rolü kısmen veya tamamen reddeden kadın ise, dışlanma başta olmak üzere çeşitli biçimlerde cezalandırılabilir. Kadınlara toplumsallaşma sürecinde dayatılan bu cinsiyetçi rol yaklaşımları, kadının çalışma yaşamına girmesini ve ileriye yönelik beklenti geliştirmesini de olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun nihayetinde kadınlar, geleneksel rollerini aksatmayacak işlere doğru yönelmekte ve yahut her iki rolünü yerine getirirken daha fazla güç sarf etmek zorunda kalmaktadır (Kahraman, 2010: 31).

1.3. Toplumsal Cinsiyette Eşitsizlik

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramının ortaya çıkış nedeni kadın ve erkeğin genetiği, fizyolojik, biyolojik özellikleri değildir. Bu özelliklerden kaynaklanan farklılıklarda eşitsizlik kavramını içinde ele almaktadır. Çünkü eşitsizlik önlenemez, önlenemez olması nedeniyle gereksiz ve aynı zamanda adil olmayan farklılıklar anlamına gelmektedir. Bir durumun eşitsizlik olarak tanımlanabilmesi için; toplumun bir kısmının koşulları göz önüne alındığında nedeninin ve ortaya çıkan sonucun "haksız" olması gereklidir demek pek tabii mümkündür. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği farklı boyutlarda ki iktidar ilişkilerinin sonucu olarak toplumun kadın ve erkeğe ilişkin algısından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Biyolojik cinsiyetin toplumsal cinsiyete dönüşmesinde dönüm noktası, toplumsal yaşamın ortak alan ve mahrem alan biçimde ayrılması ve mahrem alanının kadın merkezli olarak tanımlanmasıdır. Bu dönüşüm sonucunda kadının yaşamı hane içi ile sınırlanmakla kalmamış, kadın sınırları tanımlanmamış olan "aile namusu" nu korumakla da sorumlu kılınmıştır. Bu nokta da esas olan bireyin cinsiyeti sebebiyle fırsatlardan, kaynaklardan ve hizmetlerden herhangi bir ayrımcılık olmadan adil olarak faydalanabilmektedir (Şimşek, 2011:120).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin meşrulaştırılması konusundan büyük destekçi olarak din temel alınmıştır. Marx'ın üzerinde durduğu gibi, dinin afyon özelliği pek çok konuda olduğu gibi toplumsal cinsiyet alanına

da sirayet etmiş, haksızlığı, ayrımcılığın, ötekileştirmenin üzerini örtmüş ve boyun eğmeyi başkaldırmamayı, kabullenmeyi sağlamıştır. Dinin düzenleyici, bütünleştirici işlevi gerek bireysel gerekse kolektif olarak karşımıza çıkan bir olgudur. İnsanların hem özel hem de toplumsal hayatta ki davranışla, din temelli olarak düzenlenir ve toplumsal normlara uygun hale getirilir diyebilir. Nitekim inancı her ne olursa olsun, insan inanmaya, kendinden üstün bir güce bağlanmaya ihtiyaç duyar. Bütün toplumlarda, dinlerde yahut medeniyetler de farklı yansımalarla karşımıza çıkmış olsa da dinsiz toplum yoktur.

Din, toplumsallaştırma yönünün yanı sıra, öğreticiliği ile de kognitif bir yön sunar. İnançları dâhilinde, dinin öğütleri davranış kalıplarını şekillendirir ve rollerine uyum sağlamalarını kolaylaştırır. Gündelik hayatta ki davranışlar ve tutumlar karşısında bir düşünceye, bir ideolojiye sahip olmalarını kolaylaştırır. Kısaca yön göstericidir. Şerif Mardin'in de dediği gibi;

“Din, bir dünyayı anlama ve kendini o dünyada belli bir yere yerleştirme modeli olarak işlev gören bir fenomendir” (Mardin, 1992:25).

Öyle ya da böyle bütün toplumlar belli bir dine mensuplardır. Kadın ve erkek konusu da her alanda olduğu gibi din de yerini sıkça almış, tarihin her döneminde, her medeniyette kendine bir alan yaratmış, tartışmalara maruz kalmıştır. Çoğu kez bu tartışmalar kadını ötekileştirmeyi meşru kılmakla sonuçlanmıştır. Daha önce de söylediğimiz gibi dinin en önemli işlevlerinden birisi meşrulaştırma işlevidir.

Toplumda katı cinsiyet ayrımlarının meşrulaştırıcısı olarak din görülmekle birlikte bu durum dinin buyruğu gibi lanse edilmektedir. Toplumda etki alanı geniş olan ve yaptırım gücü oldukça fazla olan dinin pratikleriymiş gibi yapılan uygulamalar kadınları toplumsal hayatta ikinci planda konumlandırılmasına neden olmaktadır. Kısaca din kadın haklarının inkârı için bir gerekçe olarak gösterilmektedir (Gürhan, 2010:62).

Toplumsal cinsiyet olgusu ve bu olgudan hareketle ortaya çıkan eşitsizlik sorunu bütün toplumlar da farklı şiddetle de olsa karşımıza çıkmaktadır. Kimi toplumda bu eşitsizliğin şiddeti kadını ötekileştirme, ötelemeye kadar gidebilirken, kimi toplumlar da yalnızca istihdam alanında bir eşitsizliğin yaşandığı söylenebilir. Erkek ve kadına verilen roller, kalıplar ve beklentiler bir cinsin diğer cinsten yani kadının erkekten, veyahut erkeğin kadından önde ve üstte bulunması yönüyle ayrımcılığa sebebiyet verir. Çoğu toplumda da, doğu batı fark etmeksizin kadın erkekten daima ötede, geride olarak görülür ve ötekileştirilen bir cins olarak bize sunulur. Yani ataerkil düşüncenin size müsaade ettiği ölçüde, sizden yapmasını istediklerini karşıladığınız ölçüde kadınsınızdır ve yine bu bakış açısının sizi takdir ettiği ölçüde toplumda bir yere sahip olacaksınız.

Kadın ve erkek esasen yalnızca birer cins olmalarının yanı sıra bütün medeniyetlerde, dinlerde konu roller ve kalıplar bağlamında ele alınmıştır. Örneklerine bakacak olursak bir çok Batı Medeniyeti de dahil olmak üzere karşılaşacağımız tutumlar çarpıcı niteliktedir.

Toplumun geniş kesiminde kadın işgücüne yönelik geleneksel bakış tarzının hali hazırda devam ettiği aşikârdır. Toplumun ve kadının kendisine biçtiği öncelikli rol olarak “eş ve anne” ve bunun tabii sonucu olarak “ev kadını” olduğu müddetçe, kadın işgücünün “ucuz emek”, “yardımcı aile işçisi” ve benzeri şekillerde tanımlanması kaçınılmazdır (Minibaş, 1998). Kadınların esas istihdam biçimi de bu tanımlarla uyumlu bir şekilde ücretsiz aile işçisi olarak çalışmak olmaktadır. Kadınların üçte ikisinin bulabildiği olanak budur. Bunun anlamı, bir iş akdine göre belirlenmiş hakları olmaksızın ve herhangi bir sosyal sigortalar kurumuna kayıtlı olmadan çalışmalarıdır. Yani, istihdam olanağı bulan kadınların sadece %28’i sosyal sigorta kapsamına dahil olabilecek bir işte çalışmaktadır (Arın ve Ergin, 1998). Bu hususta toplumda kadının yerinin ev olduğu, her ne kadar eğitim görmüş olsalar dahi kadınlarının genelinin kendilerini güvence altına almak adına evlilik ve ev kadınlığını sığınak olarak gördükleri söylenebilir.

1.4. Din ve Toplumsal Cinsiyet

Tezin içerik kısmında gerek toplumsal cinsiyetle ilişkisi gerek ise ötekileştirmeyele ilişkisini anlamlandırmak adına din bağlamı ele alınmıştır. Dinin toplumsal bağlamda ki belirleyiciliği aşikârdır. Din özel de bireyler, genel de ise toplumun geneli içerisinde özel bir öneme sahiptir. Yayılış ve etki alanının geniş olması sebebiyle çalışma da din hususu ayrı bir başlık altında değerlendirmeye alınmıştır.

Bireylerin cinsiyet fark etmeksizin topluma aidiyet duygusunu oluşturan unsurların başında din gelmektedir. Din ve dinin koyduğu kurallar bireylerin bağlılığını sağlayan aynı zamanda toplumsal uyumu da bu vasıta ile önceleyen bir kurumdur. Hiçbir toplum fark etmeksizin bütün bireyler inanma isteği üzerine doğar ve bu içsel boşluklarını tatmin eden dine odaklanırlar. Bakıldığı zaman birey hangi topluma doğarsa o toplumun inanç sistemine uygun yetişip inanılan dinin ritüelleriyle yoğrulmuş olur. Lakin her din kadın ve erkek cinslerine aynı derece yaklaşmakla kalmayıp ritüel ve seremonilerinin farklı çerçevede konumlandığı görülmüştür.

Hinduizm’de kadına yönelik şiddet, baskı, her türlü aşağılama, yok sayma, görmezden gelme kutsal bir kılıfla insanlara kabul ettirilmeye çalışılmış ve bu hususlar dâhilinde insanlar ikna edilmeye çalışılmıştır. Bundan sebeplidir ki Hindular kadınlara zulmetmeyi, onları aşağılamayı bir ibadet, tanrıya yapılmış bir seremoni olarak düşünürler. Bu din içerisinde kadınların mülk edinme hakkına sahip değillerdir. Yanı sıra kadın her türlü işte çalışıp para kazanabilir fakat tüm kazandıklarını babasına, eşine veya dul ise oğluna vermekle yükümlüdür. Kadının tek başına karar vermesi mevzu bahis değildir. Hatta kadınlar herhangi bir kitap veya Hinduların kutsal metinleri olan Vedaları dahi okuyamazlar. Hinduizm’e göre kız çocukları çok küçük yaşında evlendirilebilir. 8 yaşına gelmiş bir kız çocuğunun evlilik için gerekli olgunluğa eriştiği düşünülür. Boşanma hakkı ise yalnızca erkeğe mahsustur. Kadın ne yaşarsa yaşasın eşinden boşanamaz veya böyle bir talepte bulunamaz. Tüm bunların yanı sıra her ne olursa

olsun kadın, eşine itaat etmeli, gördüğü muameleye razı olmalıdır. Kutsal Kitaplarında bu durum "...Eğer kocasının herhangi bir özel yönü yoksa bile, onu kendi tanrısı gibi saymalıdır." şeklinde sapkın bir emirle hükme bağlanmaktadır (Gürhan, 2010:64).

Bir diğer bağlamda Budizm de ise; gerek öncesi gerekse sonrasında Hindistan'da kadın yalnızca erkeğe ait bir eşya olarak algılanmakta ve kendine has herhangi bir değer atfedilmemekteydi. Kadının toplumsal bağlamda ki kıymeti ve önemi, babası, erkek kardeşi, kocası ve oğluna ne ölçüde faydalı olduğuna göre değerlendirilirdi (Arslan, 2014:148).

Hemen her toplumda kadının durumu ve konumu neredeyse aynıdır. Nitekim geleneksel Çin toplumu da ataerkil aile sistemi üzerine kurulmuş ve kurgulanmış ve erkek egemen bir toplumdur. Bu erkek hegemonyasının hâkim olduğu toplumda, kadın, daima, dışlanan, aşağılanan ve önemi küçümsenen, görmezden gelinen bir varlık olmuştur. Doğduğu ilk günden itibaren, toplumda ikinci sınıfa yerleştirilen kadın, yüzyıllar boyu, kapatıldığı dört duvarlar arasında, sessizce var olma mücadelesi vermiş ve toplumda görünür kılınmaya çalışmış, varlığını ispat etmeye uğraşmıştır (Kapanoğlu, 2006:14).

Uygarlığın beşiği olarak görülen Yunan'da ise kadının hemen hemen kölelerle bir tutulduğu görülmektedir. Koca, hem karısını dövebilir bu yetmezmiş gibi başkasına da armağan edebilirdi. Tüm miras erkek çocuklara aitti ve toplum içerisinde bir erkeğe söylenebilecek en büyük küfür ise ona "kadın" demektir. Bu aşağılamaların ötesinde de kadın, tüm kötülöklere kaynak olarak gösteriliyordu. Eski Yunan'da ifade edilen "*en iyi kadın hiç konuşmayan kadın*" olduğu şeklindeki formölasyon; Avrupalı erkek yazarların metinlerinde defaten dile getirildi. Sadece erkeğin gerçekten insan olduğu, buna karşılık, "*tavuğun kuş olmadığı gibi, kadının da insan olmadığı*"nı öne süren Rus atasözü, çeşitli biçimlerde, Avrupa tarihinde hep yankılandı (Gürhan, 2010:65).

Kadına yönelik yapılanlar sadece görmezden gelmek olarak değil aynı zamanda ağır hakaretler ve aşağılamalar olarak da kendisini göstermektedir. Kadın toplum içerisinde ikinci sınıf olmaktan ziyade bizzatı sınıfsız olarak sunulmakta ve hemen her toplumda karşımıza çıkarılmaktadır.

Üç büyük din temelinde bakıldığında da ise Yahudilik ve Hıristiyanlıkta kadının ötelendiği açıkça görülmektedir. Yahudilikte kadının hiçbir değeri yoktur. Bunu Yahudilerin her sabah tekrar ettikleri dualarında “*Ezeli ilahımız, kâinatın kralı, beni kadın yaratmadığın için sana hamdolsun*” cümlesinden de anlayabiliriz. Bu dinde kadın, ikinci derecede ve erkeğin eşyası olarak görülür. Erkeğin hükmü çerçevesinde hareketlerini şekillendirmesi beklenir. Tevrat’ta kadın, şehvet veren, erkeği yok eden ve eşlik eden bir sinsi bir kimse olarak bilinir. Günahların kaynağı olarak tasvir edilen kadın Yahudi toplumunda da kabul görmemiştir (Baseri, 2014:123).

Yahudilikte kadın, erkeğin hizmetçisi konumundadır. Erkek kadından her zaman üstündür. Bunun nedeni de Hz. Adem’i Hz. Havva’nın yoldan çıkardığına olan inançlarıdır. Tevrat’ta “*Kadın ölümden acıdır. Allah nezdinde iyi kimse kadından kurtulandır. Binde bir erkek arasından bir iyi adam buldum, kadınlar arasında tek bir iyi bulamadım.*” ibaresi yer alır (Tarhan, 2005:121).

Toplumunu derinden etkileyen din kurumunda da yansımalarını gördüğümüz eşitsizlik ve hatta ötekileştirme mevcuttur. Beauvoir’un da değindiği gibi kadınlar sürekli olarak erkekler tarafından öteki olarak görülmüş ve baskı altına alınmıştır. Çünkü kadın ‘öteki’dir, ‘erkek’ değildir. Erkek, kendine yeten, özgür, kendi varlığının anlamlı olduğuna karar veren, güçlü kişi, kadın ise, anlamı karşı cins tarafından belirlenen bir nesne, yani ötekidir. Dolayısıyla kadın buna sessiz kalmak durumunda bırakılmış ve her zaman ezilen öteki olarak görülmüştür.

Her yönüyle ilahi bir sistem olan İslam, insana, insan olduğu için değer verir. İslam dini, insanlığa yepyeni asıl ve evrensel bir mesajla indirilmiştir. Bu itibarla da diğer dinlere ve medeniyetlere göre İslam'ın kadına bakışında büyük farklılıklar vardır. İslam Dini, kadın ve kadın hakları üzerinde titizlikle durmuş ve kadına, hiçbir sistemin veremediği bir değeri vermiştir. Kuran-ı Kerim'de kadın-erkek eşitliğini açıkça vurgulayan daha birçok ayet vardır. Bunlardan biri Ahzab suresi 35. ayettir.

“Müslüman erkeklerle Müslüman kadınlara, mü'min erkeklerle mü'min kadınlara, ibadete devam eden erkeklerle ibadete devam eden kadınlara, sadık erkeklerle sadık kadınlara, sabırlı erkeklerle sabırlı kadınlara, Allah'tan hakkıyla korkan erkeklerle Allah'tan hakkıyla korkan kadınlara, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlara, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlara, iffetlerini koruyan erkeklerle iffetlerini koruyan kadınlara, Allah'ı çok anan erkeklerle Allah'ı çok anan kadınlara şüphesiz ki Allah, onların hepsine mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”

Ayette net bir şekilde görülmektedir ki kadın ve erkek her bakımdan eşittir. İşte bu bakış açısı İslamiyet'in kadın ve erkeğe bakış açısıdır (Gürhan, 2010:71).

İnsanların kendi yorumlarıyla şekillendiremediği, bir erkek tarafından belirlenemeyen, kurallarını yalnızca Yaratıcının belirlediği din İslam'dır. Kadınlar İslam ile hem anne hem evlat hem de eş iken hak ettikleri değerle buluşmuşlardır. İslam aileye verdiği değerinde kadının rolünü her daim vurgulamıştır. Nisa Suresi'nin 19. ayeti de bu konuda üzerinde durulan ayetlerden biridir. Ayet-i kerime de ;

“Onlarla (kadınlarınızla) iyi geçininiz, onlardan hoşlanmadıysanız bile. Çünkü hoşunuza gitmeyen bir şeyde Allah pek çok hayır takdir etmiş olabilir.” buyrulmuştur. Allah-u Teâlâ bu ayette kocalara, kadınlarla güzel geçinmelerini emretmektedir. İslam dini Peygamberi, "Sizin en hayırlınız,

ehline karşı en iyi davranmanızdır. Ben âileme en iyi olanınızım" (Kütüb-i Sitte, c. 17, s. 214).

Veda Hutbesinde de, "Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu konuda Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah'ın emaneti olarak aldınız. Onların namus ve ismetlerini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır." (Müslim, Hac 147) diyen Hz. Peygamber (sav) Müminlerin iman bakımından en mükemmeli hanımına en güzel davranan kişi olduğunu da bildirmiştir (Ahmed b Hanbel, 1982).

Bu hadislerden de anlaşılacağı üzere İslam dini Peygamberi (sav) kadının özgürlüğü ve korunması adı altında boy boy haberler yapıp kadını bedenen teşhir eden zihinlerden tamamen uzak kalarak kadının önemini Kutsalın emaneti olarak dile getirmiş, yok saymak bir yana sürekli kadının değerinden ve haklarından bahsetmiştir.

Gördüğümüz gibi, çağdaş medeniyetin öncüleri sayılan pek çok toplumda dahi kadının yeri aşikârdır. Kadının İslamiyet'te yerinin yalnızca ev olduğunu savunan sapkın zihniyetler tarihin bütün dönemlerinde var olmuş, farklı dinler ve kültürlerle sirayet etmişlerdir. Dinin pratikte ki ve teoride ki yeri zaman zaman değişikliklere uğramış olup bozulmalara ve yozlaşmalara yer açmış olsa da özü itibariyle öğütlediği temel İslamiyet'te ayırmadan, ötekileştirmeden ziyade eşitlik, birleştiricilik, bütünleştiricilikken, diğer medeniyetlerde ötekileştirme, ayırma, değersizleştirme olarak kendisine yer edinmiştir. Kadın ve erkek cinsiyet olmalarının yansıra hep birinin diğerinde üstünlüğü tartışılmış, iki cinsiyet kendi arasında tabiri caizse sürekli yarışa, rekabete tabii tutulmuştur. Bir cins her zaman yarışı kaybetmiş, geride kalmış, ikinci plana atılmıştır. Ki bu çoğunlukla kadın olmuştur. Uygur ya da geleneksel olması fark etmeksizin kadın her zaman erkeğe hizmet eden, onun boyunduruğu altında olması gereken, ezilen, mağdur cins olarak karşımıza çıkmıştır. Kadın kendisine verilen bu toplumsal cinsiyet elbisesini öylesine güzel oturtmuştur ki üzerine, başlar da

eğreti duran kalıplar, gerek zorbalık, baskı, meşrulaştırma gerekse de kadının da boyun eğmesi ve kabullenmesiyle üzerine tam oturur hale gelmiştir ne yazık ki. Kadın kendisine sunulan kalıpları, dini temellerle de desteklenince doğru kabul etmiş, bastırılmış ve ötelenmiştir. Kadın daima korunmalı ve kollanmalıdır. Çünkü zayıf ve korunmaya muhtaçtır. Kadının temel görevi ve yeri geçmişten bu yana belirtildiği gibi kendisi için değil, etrafı için, eşi, çocukları için yaşamaktır. Varlığının yegâne sebebi bundan ibarettir.

1.5. Feminizm

Feminizm sözcüğü ilk kez Fransa'da 1837 yılında kullanılmıştır. 1890'lı yıllarda o zamana kadar kullanılagelen kadıncılık (womanism) teriminin yerini alarak İngilizce 'ye geçmiştir (Kayhan 1999:9). Feminizm terimini ilk kez Kadın Hakları akımını betimlemek için kullanan kişi ise 1872'de Fransız yazar Alexandre Dumas (oğul) olmuştur (Arat 1991:21). Feminizm kadın hareketlerinin gelişimine ve ilgi alanlarının yüz yıllar içinde değişimine paralel farklı anlamlar kazanmıştır. Michael'ın Robert Sözlüğü'nden alıntılıdığına göre sözcük "*kadınların toplum içindeki rolünü ve haklarını genişletmeyi öngören bir doktrin*" olarak tanımlanmaktadır. (1995:6) Benzer bir tanımlı başka bir yazar da vermektedir: "*Feminizm, cinslerin (kadın ve erkeğin) eşitliği kuramına dayanan ve kadınlara eşit haklar isteyen bir akımdır.*" (Arat 1991:12). Watkins'e göre de feminizm; "*kadınların birer insan olarak tüm haklarını talep etmesidir*" (1996:5). (Aktaran Yörük, 2009:63).

Esasında türlerin var oluşundan bu yana haklar tartışması da sıkça gündeme gelmiştir. Kadın ya da erkeğin toplum da ki rolleri , hakları konusunda kimi zaman uzlaşmaya varılmış olsa da özellikle 18. yy dan bu yana İngiltere de meydana gelen cinsler arası eşitlik arayışı günümüze kadar süregelmiştir. Temel itibariyle cinsler arası eşitlik kurmaya dayanan Feminizm kavramı tarihte süregelen kadın ve erkek arasında ki güç ilişkisini değiştirmeyi amaç edinmiş ve toplumun ötesine itilen kadını her alanda

görünür kılmayı hedeflemiştir. Her iki cinsin de rollerinin adaletli bir şekilde belirlenmesi, kadının da tıpkı erkek gibi bir cins olduğunun kabul edilmesi için verilen mücadeleler büyük oranda çözümlenmiş olsalar da hala hâlihazırda devam etmektedirler.

Bu liste çok daha fazla uzatılabilir, pek çok teorisyen, araştırmacı, akademisyenin yapmış olduğu çeşitli feminizm tanımlamaları olmakla birlikte genel bir çerçeve kurma bağlamında Mitchel'in feminizm tanımı rağbet gören bir tanımlama olarak karşımıza çıkmaktadır. Mitchel'e göre feminizm, "*...kadınların kendi aralarında bir dayanışma yaratarak, erkek egemen dünyanın norm ve değerlerine, cinsiyetçi politikalarına karşı başlatmış olduğu mücadele*" (1995:6-7) olarak tanımlamaktadır.

Feminizmle alakalı esas üzerinde durulması gereken konu, kadının tarih boyunca uğradığı eşitsizlikler ve haksızlıktan ziyade bu haksızlık ve eşitsizliklerle nasıl mücadele ettiği kısmıdır. Zira derinlemesine inceleme yapıldığında yaşama haklarına varıncaya eğitim, sağlık, istihdam gibi daha pek çok alanda ki hakları ellerinden alınmıştır ta ki Rönesans ve reform hareketlerin başlangıcına kadar.

Rönesans düşüncesinin 15. ve 16. yüzyıllarda ortaya çıkmasıyla hümanizm akımı gelişmiş ve Katolik Kilisesi'nin otoritesi reddedilmiştir. Hümanizm akımı her şeyin değerini insana göre yorumluyor ve evrenin merkezine Tanrı'yı değil insanı yerleştirmektedir. Edebiyat, mimarlık ve felsefede Eski Yunan ve Latin felsefelerinden esinlenen klasik araştırmalar başlamıştır. Modern bilim ve felsefenin kökleri de bu çağda aranmalıdır. Reform hareketi aynı yüzyıllar içinde Rönesans'ı tamamlar nitelikte iş görmüştür. Skolastisizm'e yönelik kuşkuculuk ve Katolik Kilisesi'nin reforma uğratılması düşüncesi Reform hareketinin çıkış noktasını oluşturur. Laik bir politika anlayışının, seküler dünya görüşlerinin, ampirik ve bilimsel zihniyet tarzlarının ortaya çıkması bu hareketin edinimleri arasındadır. Rönesans düşüncesinin ve Reform hareketinin açığa çıkardığı Tanrı'ya bireysel yaklaşım, Tanrı önünde eşitlik, birey hakları ve hoşgörü kadınlarda

o dönem büyük özlem yaratmış olsa da nihayetinde büyük eserler verememişlerdir (Yörük, 2009:64).

Dönemin sonlarına gelindiği zaman Marie de Gournay (1566-1645) “Kadınlarla Erkeklerin Eşitliği” ve “Hanımların Şikayeti” adlı eserlerinde aslında Rönesans ve Reform’un toplumda oluşturduğu özgürlük haklarının kadınlara uğramadığını ve aksine kadınları daha çok evlerine ve aile kurumuna bağımlı kıldığı belirttiği görülür. Zira kadınlar laik eğitim sistemiyle oluşturulmuş olan eğitim kurumlarına kadınların alınmamasından rahatsızlık duyarak isyanda bulunmuşlardır. Böylece “*feminizm Rönesans’la birlikte tarihe adını atmıştır.*” Artık tarih sahnesinde adından bahsedilen kadın, toplumda görünmeye başlamıştır (Yörük, 2009:65).

Feminizmin ilk kez konuşulduğu dönem 17.yy İngilteresi’dir. Arat’ın Juliet Mitchell’den alıntılıdığına göre “Gerçek anlamıyla feminizm bir orta sınıf (burjuva) kadın düşüncesidir... Ya da en azından onlara hitap eden ve onlar adına konuşan bir düşüncedir.” (1991:22) görüşüne sahiptirler. Hal böyle olunca feministler orta sınıf kadının sorunlarını açığa çıkarıp bunlarla alakalı çözüm bulma arayışına girmişlerdir. Kadının ve erkeğin aslında düşünsel yetenekler olarak birbirlerinden farklı olmadıklarını ancak kadının ev içerisindeki konumunun onu gündelik hayattan ve kamusal hayattan uzaklaştırdığını böylelikle kendilerini geliştirmediklerini dile getirmişler ve kamusal eşitlik istediklerini belirtmişlerdir. Kamusal alanda eşitlik istemi kadınların kamu alanında erkeklere açık olan her işte çalışabilmelerini sağlayacaktır.

Tarihsel olarak 1. dalgadan çok önce, ilk feminist olarak bilinen Mary Wolstonecraft, ilk kez 18. yüzyılda kadın-erkek eşitliği üzerine yazmaya başlamıştır. Fransız İhtilalinden ilham alan Wolstonecraft, 1792’de yazdığı Kadın Hakları Savunucusu (Vindication of the Rights of Women) ile bir yandan Rousseau’nun doktrinine karşı tezler üretmiş diğer yandan devrimci taleplerde bulunmuştur. Ona göre kadınların süs bebekliğine ve ev işine mahkûm edilmesi, Rousseau’nun dediği gibi kadın doğasının gereği

değildir. Ancak nitekim kadın öteden bu yana salt bu bağlama hapsedilmiştir. Wolstonecraft'ın o yıllarda dile getirdiği fikirlerin tekrardan gündeme gelmesi, bir buçuk yüzyıl sonra meydana gelmiştir. Wolstonecraft hala tüm feministlerin benimsediği şu sözleri de telaffuz etti:

“Artık kadınların yaşam şekillerinde bir devrim gerçekleştirilmesinin zamanı geldi. Kadınlara yitirdikleri onurlarını yeniden vermek ve insan soyunun bir parçası olarak dünyanın dönüştürülmesine katkıda bulunmalarını sağlamak için geç bile kalındı. Kadın ve erkek arasında, cinsel arzulama dışında hiçbir fark kalmayınca kadar mücadele!..” (Taş, 2016:167).

Kadın, konumu itibariyle öteden bu yana tartışılan, gündelik hayatın içerisinde bir türlü konumlandırılmayan, ötelenen ve geri planda bırakılan, kamusal alana dahil edilemeyen bir cins olarak karşımıza çıkmıştır. Özellikle ilk feminist akımların Batı da meydana geldiğini göz önünde bulundurursak haliyle kadının öncelikle Batı toplumu tarafından nasıl görüldüğü bizim için önem arz edecektir. Zira Ortaçağ Avrupası'na kadar gittiğimizde karşılaştığımız kadın konumu Batının karanlık yüzü olarak sunulmaktadır. Şöyle ki cadı avlarının yapılması, her kesimden kadının herhangi bir bahaneyle cadı olarak değerlendirilmesi ve çeşitli eziyetlere maruz bırakılarak öldürülmesini yanı sıra “cadı” olarak nitelendirilen kadınların mal varlıklarına el konulması gibi pek çok hususta kadına, ikinci sınıf olmaktan ziyade bir sınıfsızlık yüklenmiştir. Hal böyle olunca da kadının toplum içerisinde konumlandırılmasında, görünür kılınmasında ve benlik algılarını gündelik hayata geçirme noktasında sıkıntılar yaşanmıştır. Bakıldığı zaman olumsuz özellikler toplum tarafından kadına atfedilmiş olup bu noktada erkekler kadınlardan ön planda tutulmuştur. Nitekim 14. yüzyılın başlarında aslında büyüyle uğraşan başlangıçta erkeklerken bu durum topluma büyücü olan kadınlarmış gibi tezahür etmiştir. Sihir, büyü çokça bilgi birikimi gerektirdiğinden dolayı kadının eğitimine sıcak bakmayan ve her alanda erkeğin önde olması gerektiğini savunan eril

toplum için bu kabul edilebilir bir konu değildir. Ancak sonrasında ortaya çıkmaya başlayan bu konuda yetenek sahibi kadınların ilimlerine karşı bir haset söz konusu olup, sihirle büyüyle uğraşan kadınlar ‘’sapık, sapkın ‘ olarak etiketlenmeye başlamış sonrasında da çeşitli yaftalara maruz kalıp işkencelere uğramışlardır. Hatta bu yaftalamalar ve etiketlemeler öylesine artmıştır ki ilerleyen zamanlarda, doğum yaptıran ebelere varıncaya kadar sihir ve büyücü oldukları düşünülür olmuştur. Zira akıl sır erdirilemeyen doğum gibi meşakkatli bir olayın üstesinden başarıyla gelebilmenin muhakkak büyüyle alakası olmalıdır yanılığısına düşülmüştür. Sonrasında bu etiketlenmelerin sayısı daha da artmış ve hatta neredeyse bütün kadınlar sihir yapan, büyücü olarak görülür olmuştur.

Cadı avcılığının en revaçta olduğu dönemde ise erkekler ve çocuklar dahi büyü yapmakla suçlanmış, büyü konusunda suçları olmamasına rağmen onlar da öldürülmüşlerdir. Özellikle cadılık ile suçlanan kadınların sahip olduğu mal varlıklarının 2/3’sinin feodal hükümdara kalması, geri kalan 1/3’ünün ise onu sorgulayan hâkim, cellât ve ihbar eden kişiler arasında paylaşılması ve onun sonucu olarak yoksulluğun en fazla yaşandığı dönemlerde bile bu kişilerin giderek zenginleşmesi dikkat çekicidir. Bu durumda maddî menfaatleri için suçlamaların, sorgulamaların ve ölümlerin arttığını söylemek gayet yerinde olacak bir kanıt niteliği tanımaktadır (Aksan, 2013:358).

Cadılığın ölümle cezalandırılması, 1532’de Roma İmparatoru V.Charles tarafından yürürlüğe konan Lex Carolina ile resmileşmiş ve başlarda kimsesiz, yaşlı, fakir ve çirkin kadınların cadılık yaptığına inanıp, kurbanlarını bu kriterlere göre seçmişlerdir. Herhangi bir hastalığa otlarla çare bulan şifacılar da yine aynı şekilde bu kıyımdan paylarını almış ve Ormandan bitki toplayıp, hekimlerin olmadığı kasabalarda hastaları tedavi eden bu kadınlar, gitgide toplum tarafından dışlanmaya başlamışlardır. Ayrıca kadınların Pazar ayininde fazla içten dua etmesi (çok günah işlediği iddiasıyla), gündüzleri uyuması (geceleri şeytan ile ayin yapması

nedeniyle), fazla güzel olması (güzelliği ile büyülediği düşüncesiyle) ve fazla çirkin olması da cadılık alameti olarak kabul edilmiştir. Çünkü Ruhban sınıfına ait din adamları kendi yarattıkları hayale inanarak, cadıların varlığını kanıtlamaya ve onları yok etmeye çalışır hale gelmiş ve bunu yaparken de masum insanları koruduklarını iddia edecek kadar da pervasızlaşmışlardır (URL 2).

Cadılığı/cadıcılığı inşa eden sistemin, ekonomik zeminde yükselen üç ayağı vardır: Cinsiyetçi, dinci ve siyasi üst yapılar. Ataerkil ideolojilerin cadılık olgusu karşısında, psikolojik bir durumu da vardır ve bu durum bir yaklaşma-kaçma çatışması barındırır. Erkek egemen düşünce, cadılıkla suçladıkları kadınları hem yok etmek istemiş hem de onların yetenekli, güzel ya da güçlü özelliklerini çekici bulmuştur.

Kadın insanın, erkek insan gibi bireysel farklılıklar, üstünlükler taşıyabileceğini kabul etmeyen ideoloji devam ettikçe, bu paradoksal süreç de devam edecektir (Karaküçük, 2010:59). Başlangıçta yalnızca erkeğin üstün olması gerektiği düşüncesiyle kadının başarısı ve yeteneği kıskanıldığı için ortaya atılan “cadılık” kavramına herkes inanır olmuş, kendi kendini üreten kavramla mücadele edilmeye, soyu tüketilmeye çalışılmıştır. Bir hayal ürünü ve onun yansımalarından oluşan cadı imgesi zaman içerisinde değişime uğramıştır. Bu değişim hayal ile gerçek arasındaki sınır ortadan kalktıktan sonra korkunç bir felakete dönüşmüştür. Avrupalı erkekler, ruhban sınıfına ait din adamları, kendi yarattıkları hayale inanarak ve cadıların varlığını kanıtlamaya ve onları düşmana dönüştürerek yok etmeye çalışırlar. Silvia Bovenschen’e göre en kötüsü ise, “*kendi yarattıkları cadıdan korkup, yaşayan gerçek kadınları yakıp öldürmüş olmalarıdır*” anlayışı hakimdir (Aksan, 2013:356).

Ancak ulaşılmak ya da uğraşılmak istenen esas nesne cadılıktan ziyade kadındır. Genel manada kadın türünün yok edilmek istenmiş, günahkâr olarak addedilmiş hatta şeytanla işbirliği yaptığı düşünülen kadın toplumdan izole edilmeye çalışılmıştır. Tüm bu kadını hayatın her

noktasından yok edilme çabaları, işkenceler de dini temellerle dayandırılmış olup kadına yönelik nefret söylemi hız kesmeden büyümeye devam etmiştir. Kadınlara cadı, büyücü olduğu bakış açısıyla hareket edilmesinden dolayı önce mahkemeler tarafından sorgulamaya maruz kalmış, sorgulama ve işkencenin yetersiz kaldığı noktalarda cadı deneylerinin uygulanmasına gidilmiştir. Fakat bazı bölgelerde bu deneyler uygulanmış, bazı bölgelerde ise yasaklanmıştır. Buna göre deneyler Su, Ateş, İğne, Gözyaşı ve Kantar deneyleri olarak şu şekilde sıralanabilir:

“a) Su Deneyi: Sıcak veya soğuk su ile gerçekleştirilir. Kadından kaynayan sudan bir nesnenin alınması istenirdi. Yanma sonucunda oluşan yaralar çabuk iyileşirse, suçsuz sayılırdı. Soğuk su deneyinde ise kadın suya eli ayağı bağlı olarak atılır, su yüzeyine çıkarsa cadı olduğu ispat olmuş olurdu, sonra yakılarak infaz edilirdi. Boğulursa suçsuz bulunurdu.

b) Ateş Deneyi: Yanmakta olan bir nesneyi taşımak, ateş üzerinde yürümek gibi. Yanma sonucunda oluşan yaralar çabuk iyileşirse masumiyet ispatlanmış olurdu.

c) İğne Deneyi: İğne ile suçlunun vücudundaki herhangi bir ben veya leke üzerine batırılıp kadının acı hissedip hissetmemesine bakılırdı. İnanca göre şeytan ile birlikteliğin göstergesi olan işaretler acı hissi taşımazdı.

d) Gözyaşı Deneyi: Cadıların gözyaşına sahip olmadıkları düşüncesi ile kadının ağlaması isteniyordu. Ağlayınca suçsuzluğu ispat edilmiş oluyordu.

e) Kantar Deneyi: Cadıların ruhlarını şeytana verdikleri için daha hafif oldukları ve böylece uçabildikleri inancı yaygındı. Kadın bir kantarın üstüne çıkarılıp karşı tarafa belirlenen ağırlık konurdu. Hafif gelirse cadı olduğuna, ağır gelirse kantarı büyülemiş olduğuna inanılırdı. Kadın ancak kantara konulan ağırlığa denk geldiğinde masum olduğuna kanaat getirilirdi. Tüm bu deneylerin yanı sıra Özlem Genç başka ilginç bir deney

üzerinde durur, bunu kanama testi olarak isimlendirir. Bu teste cadıların, vücutlarında şeytanın- dışarıdan bakıldığında görülmeyen- bir işareti taşıdıklarına inanılırdı ve bu işaretin bulunduğu yer acıya duyarsızdı yani delinmiş olsa da kanamazdı. Doğal olarak cadı kabul edilen kadına kan çıkmayan yer kalıncaya kadar iğne batırılırdı, bu süre sonra acıdan bağırmayan kadının kanı çekilir ve iğne batırılan yerden kan gelmez ve cadılığının ispatı bulunmuş olurdu” (Aksan, 2013:368).

Ancak tüm bunların yanı sıra bir paradoks mevcudiyeti vardır ki cadılık konusunda, “dışlayarak içerme” söz konusudur. Nitekim modern bilim anlayışında “cadılık” dışlanırken aynı anda onun yarattığı tüm bilgi birikimine el koymuş aynı zamanda buradan ivme kazanarak onu içermiştir (Bolat, 2015:6).

Yani bir tarafta cadı olduğu gerekçesiyle işkencelere uğratılan, öldürülen kadınlar varken diğer tarafta bu kadınların süreç içerisinde edinimlediği kazanımlara ulaşma, bilgi ve deneyimleri kullanma çabası sürdürülmüştür. Kadın bir yandan toplumdan dışlanmış, bilgi birikimi sömürülmüş, diğer yandan ise dışlayarak “içerilmiş” , bilgileri topluma uyarlanmaya çalışılmıştır. Ataerkil düzenin düştüğü en büyük paradokslardan biri olduğunu görmek mümkündür.

Cadılık ve feminizm bağlamında bakmak gerekirse; her iki olgunun da oluşmasında ataerkilliğin oynadığı rol bellidir. Ataerkil toplumlarda kadınlar, gündelik hayatlarının pek çok alanına hakim olmuş olan eril yapı tarafından baskı altına alınmış, sınırlanmış, itilmiş, ötelenmiş ve susturulmuşlardır. Kadın cins olarak kendi haklarından mahrum edilmiş ve kadın geleneği yok sayılmıştır.

Baktığımız da “Cadılığın tarihi”, feminizmin tarihinden daha eskidir. Hal böyle olunca feminizm konusuna giriş yapabilmek adına öncelikli olarak cadı avını açıklamak, kadının aşığılanan ve ötelenen yüzünün derin

tarihine inebilmek açısından önem arz etmektedir. Karaküçük'ün de makalesinde ele aldığı gibi;

“Feministlik ve cadılık, ikisi de kadınlara ait olan kültürel kodlarlar yoğrulmuş rolleri; annelik, eşlik, ev kadınlığı, öğretmenlik, vs. farklı olarak, Patriyarka'ya karşı duruş içeren hareketlerdir. Aralarında, kadıncı olmak (feminizm) ve kadınca olmak (cadılık) ayrımı vardır. Feminizm toplumsal, değişimci, bilimsel temelleri olan ve dışa dönük savaşçı bir ideolojidir; cadılık bireysel, savunmacı, doğacı bilgiye/bilgelige dayanan ve gizli/mistik bir var oluş biçimidir. Cadılık feminizmin ayrıntısındadır ve şeytan ayrıntıda gizlidir!”(2010:41)

Her ne kadar cadıcılık ve feminizm aynı merhalede değerlendirilmeye kalkılsa da yadsınamayacak kadar büyük farklılıklar vardır. Doğaüstü bir oluşumu simgeleyen cadılık kavramı, dünya görüşü olarak adlandırılabilen feminizm akımından boyutsal olarak da birbirinden farklıdır.

1.5.1. Feminizm Dalgaları

Ortaya çıktığı zamandan bu yana belli başlı değişim dönüşüm merhalelerinden geçmiş olan feminizmin gelişim süreçlerini bazıları bir veya iki feminist dalga şeklinde ayırma giderken bazıları ise, üç veya dört feminist dalga şeklinde bölümlere ayırmaktadır. Lakin genel itibarıyla feminist hareketlerin tarihsel gelişim süreçlerinde birçok araştırmacının itibar ettiği süreç üç kronolojik dalgadan oluşmaktadır.

Bu süreçler; I. II. ve III. feminist dalga olarak adlandırılmaktadır. Bu üç feminizm dalgası genellikle 19. yüzyıl'dan ve 21. yüzyıl'a kadarki bir süreci içermektedir. Bu dönemlerde kadınlar farklı anlayışlardan, farklı kuramlardan ve ideolojilerden etkilenmişler ve bu etkilenme kadının hakları bağlamındaki talepleri veya amaçları doğrultusunda gerçekleştirdikleri hareketleri dolaylı veya doğrudan etkilemiştir.

1.5.1.1. I. Feminist Dalga

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında belirginleşen I. feminist dalga, Wollstonecraft'ın "Kadın Haklarının Savunusu" (Vindication of the Rights of Women) adlı eserindeki çizmiş olduğu talepler üzerine inşa edilmiştir. Temel manada arzu edilen bu talepler, kadınların seçme ve seçilmeye dahil olması, eğitimde kadın-erkek ayrımı gözetimeksizin eşit kabul edilmesi ve kadınların mülkiyet haklarını içermekteydi. Esasında bu talepler mevcut dönem içerisinde beklenen ve istenen taleplerdir. Nitekim bulunduğu konsensüs dahilinde meydana gelmişlerdir. Temel doğal haklar doktrinini kadınlar üzerinden uyarlayan ilk ve en erken girişimin Elizabeth Cady Stanton tarafından kaleme alınan ve 19-20 Temmuz 1848 tarihinde Seneca Fall, New York'ta yayınlanan, "Declaration of Sentiments" (Duygusal Bildirisi) olduğunu söylemek pek tabii doğrudur. Deklarasyon 100 kadın ve erkek tarafından imzalanmıştır. Tabii haklar kuramından kaynaklanan bu belge, Bağımsızlık Bildirgesi üzerine neredeyse kelime kelime oturtulmuştur (Donovan, 2006:21). Bu bildiri; bütün erkek ve kadınların eşit hak ve imkanlara sahip şekilde yaratıldığını, yaratıcı tarafından sorgulanamaz haklar verildiğini ve bu hakların içinde ise; özgürlük, yaşam hakkı, rıza ve yönetsel hakların yer aldığı görülmektedir (Taş, 2016:168).

Birinci dalga feminizm sonucunun en temel noktası, ataerkil toplum yapısına karşı karşı gösterilen direnç, "*cinsel devrim*" olarak adlandırılan hareketin toplumsal statü, rol ve zihni yargılar gibi alanlarını etkileyecek, değişimi meydana getirecek anlayışların temelini atmak olarak görülmüştür (Millett, 2000:63). I.dalga feminizmle beraber kadınlar öncelikle geçmişten günümüze değin kadınların sahip olamayıp mahrum bırakılan eğitim, sağlık, siyaset gibi konular da erkeklerle eşit haklara sahip olmak istemişler, böylelikle toplumda 'kadın olarak biz de varız' mottosu gütmüşlerdir. Tüm bunların zaten doğal hakları olduğu ve yurttaş olarak erkeklerle zaten eş haklara sahip olmaları gerektiğini vurgulamış ve her fırsatta kendilerinin de

‘insan’ olduklarını savunmuşlardır. Yanı sıra şimdiye kadar kadının var olması gereken tek alanın ev olduğu görüşüne karşı çıkıp, kadının ev işleri dışında da hareket edebileceğini, kendini yetiştirmek adına faaliyetlere katılabileceklerini dile getirmişler ve ev hayatı eleştirisi yapmışlardır. Ataerkil yapının getirdiği eril düşüncenin öteden bu yana ötelediği, susturduğu, geri ittiği kadın algısı bu sayede bir nebze olsun kırılmaya çalışılmıştır.

1.5.1.2. II. Feminist Dalga

1960’lı yıllarda Batı’da gerçekleşen gelişmeler kadınları da doğrudan etkilemiştir. Özellikle, bu dönemde kadınların güvenli doğum yapmalarını sağlayan teknolojik gelişmelerin ortaya çıktığı dönemdi.

Bu düşünce, özellikle Simone de Beauvoir’ın “*kadın olunmaz, kadın doğulur*” sözü ve “İkinci Cins” adlı eserinde de “*Kadınların kurtuluşu karınlarından başlayacak*” şeklindeki sözleriyle sloganlaşmıştı. Bu dönemde feminizm, belli bir grup kadın için değil tüm kadınlar için yapılmakta ve bu mücadele kadınlarla yürütülmekteydi.

Bu durum kadınların farklı yaşam tarzları, farklı siyasi ve sosyal kültürleri, farklı dünya algıları olan birbirlerini tanıma anlamına da gelmekteydi. Kadınlar, cinsellik ve kadını ilgilendiren bütün konuları özellikle yasaklanmış ve baskı altında olan bütün durumların politikasını yapma eğilimi içindeydiler. Kadınların farklı algılara sahip gruplardan oluşması bir anlamda “bilinç yükseltme” durumunu ortaya çıkarmıştı. Bilinç yükseltme ile farklı algılara sahip kadınların kendilerini tanımaya, toplumsal ve sosyal alandaki cinsiyet rollerini tekil şahısların üzerindeki etkilerini sorgulamaya vesile oluyordu. Bu durum beraberinde “kız kardeşlik” argümanını ortaya çıkarmış ve 1968 sonrası önemli bir gelenek haline gelmiştir (Taş, 2016:170).

Kılıç, bu durumu şöyle ifade etmektedir: “*İkinci dalga feministler artık cinsler arasında sosyalizasyon yoluyla yaratılan eşitsizlikleri kadının*

ezilmesinin ana nedeni olarak görmüyorlardı. Tersine kadınların erkeklerden farklı yanlarının kadın özgürlüğünün tohumlarını içerdiğini düşünmekteydi. Erkeklik ve kadınlık arasındaki kutuplaşmayı azaltmak yerine, kadınların tarihsel ve psikolojik deneyimlerinden onlar için güç kaynağı olacak yanlar bulup tanımlamaya çalışıyorlardı” (1998:359).

“Kadınlar, bedenlerinin erkek denetiminden çıkmasını talep etmişlerdir. Batı’da cinsellikle doğurganlığın birbirinden ayrılması için doğum kontrolünün yaygınlaştırılması talebi gündeme getirilmiştir. Tam olarak güvenli doğum kontrol sistemi henüz yaratılmadığı için kürtaj hakkının tanınması, kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olması istenmiştir.” (Kolay, 2015:8).

Her alanda olduğu gibi kadının kendi bedeniyle alakalı söz sahibi olma hakkı yoktu ve bu konu da eril düşünce tarafından yönetiliyordu. Bir dönem çok ağır uygulamalarla kadın bedeni üzerinde tahakkümler uygulanmaya çalışılmakla birlikte insanlık dışı uygulamalar yapılmış ve kadın bedeni üzerinde hakimiyet kurulmaya çalışılmıştır. Toplumsal olarak kültürel ve değerler bağlamında kadına yüklenen ağır bir yük vardır. Kadın doğumundan itibaren özgürlüğünün elinden alınacağı ve kült yapının baskın olacağı bir dünyaya doğacaktır. *“Kadınlar, bedenlerinin erkek denetiminden çıkmasını talep etmişlerdir. Batı’da cinsellikle doğurganlığın birbirinden ayrılması için doğum kontrolünün yaygınlaştırılması talebi gündeme getirilmiştir. Tam olarak güvenli doğum kontrol sistemi henüz yaratılmadığı için kürtaj hakkının tanınması, kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olması istenmiştir.” (Kolay, 2015:8).*

Geleneksel bağlamda bekaret kemeri bu insanlık dışı uygulamalardan birisidir. Kadınlar hiçbir alan da olmadığı gibi kendi bedenleri üzerinde de söz sahibi olmalarına müsaade edilmemiştir. Öteden bu yana Meryem Ananın bakireliği anlatılıp durmuş, bekaret kemerleriyle iffet ve namus korunmak istenmiş, eğitim hakkı alabilmek için giden rahibelerin bekaret yeminleri etmeleri istenmiştir. Böylelikte öteden bu yana

namus algısı yalnızca kadına yüklenmiştir. Zira kadın şeytanla işbirliği yapan, günaha bulaşmış, erkeği baştan çıkararak cins olarak görülmüştür. 2.feminizm dalgasıyla bu görüşler bir nebze olsun kırılmaya başlamış, hiç değilse artık kadınlar eril düşünce tarafından görülür, duyulur hale gelmişlerdir.

1.5.1.3. III. Feminist Dalga

III. dalga feminizmi 1990'ların başlarında II. dalga feminizmin pratiklerine ve algılardaki yanlışlıklara karşı bir tepki olarak doğmuştur. Bu tepki genellikle feminizmin sadece üst, orta sınıf beyaz kadınlara indirgeyen bakış açısıydı ve kadın hareketlerinin geniş düzlemde yayılması amaçlanmıştır.

“Üçüncü dalga feministler daha çok kadına şiddet, cinsellik, kadının güçlendirilmesi gibi mikro politikalarla ilgilenmişlerdir. Ayrıca içerik açısından diğer iki dalgaya göre çok daha çeşitli konular üzerinde durmuşlardır. Üçüncü dalga feminizm özellikle kadınları sınırlayan ve baskı altında tutmaya çalışan konularla ilgilenmiş ve toplumsal değişime gidecek yolu açacak unsurlar olarak da bilinçlenmeyi arttıran eylemciliği ve geniş tabana yayılmış eğitimi görüp desteklemiştir.” (Özveri, 2009:210).

3. dalga ise, tamamen farklılıkların dile getirilmesi ile varolmak istiyordu. Örneğin, lezbiyen kadınlarla heteroseksüel kadınlar, tamamen başka ezme/ezilme ilişkileri yaşıyordu 3. dalga feministlere göre. Önce bu farklılıkları görmek ve ortak noktalar üzerinden siyaset yapmak gerekiyordu. Bu kimlikler biyolojik sebepler de, kapitalist veya partiyarkal ilişkilerle de oluşsa, bu kimliklerin kabulü gerekiyordu. Tam bu noktada, 2. dalga'nın toplumsal cinsiyet rollerini yıkma talebi ile çelişildi. Kadın olmak hem bir cinsiyet rolü, hem bir kimlikti. Erkek kimliği eril iktidara sahip olduğu için doğal olarak ezen oluyordu, ancak kadın kimliğinin böyle bir ezme misyonu yoktu ve bu yüzden rahatlıkla yaşatılabilirdi.

1.5.2. Feminizm Çeşitleri

Feminist bilincin veya feminist yaklaşımın gelişim süreci toplumsal ve ekonomik alanda kadınların sosyo-ekonomik bağımsızlıklarını elde etmeye başlamasıyla olmuştur. Bu sosyo-ekonomik bağımsızlıklar genellikle sanayileşme ve modernleşme süreçleriyle paralellik taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle sosyal/toplumsal ve ekonomik değişimler ile modernleşme/ sanayileşme süreçleri gerçekleşmesiyle kadınların sosyal hayat ve ekonomik hayat içerisinde bağımsızlıklarını kazanma eğilimi, ataerkil egemenliğe alternatif yaşam biçimleri ortaya çıkmazdı ve feminist bir yaklaşım/bilinç gelişmezdi.

Feminist hareket içerisinde, kadınların ezilmesinin tanımlanması ve siyasal stratejiler konularında birbirleriyle çatışan temelde üç akım vardır: radikal, sosyalist ve liberal feminizm (Hıratavd, 2009:176). Daha ayrıntılı yaklaşımlar açısından değerlendirildiğinde, diğer Feminizm türleri olan, Marksist, Liberter, Lezbiyen, Kültürel Feminizm arasında da ayrımlar bulunmaktadır. Ancak siyasal anlamda en belirgin karşıtlık, bir tarafta Liberal Feminizm ile diğer tarafta Marksist ve Radikal Feminizm arasındadır. Aşağıda Batı kaynaklı olan bu üç akım ve diğer öne çıkan ve Batı kökenli Feminizm türlerine değinilecektir.

1.5.2.1. Hak Eşitliğine Vurgu: Liberal Feminizm

Kronolojik olarak bakıldığında liberal feminizmin ortaya çıkışı diğerlerinden önceye tekâmül eder. Diğer tüm feminist yaklaşımların öncelikli olarak liberal feminist tezleri sorgulama yoluna gitmelerinden sebeple öncelikli bir konum kazanmıştır. Liberal Feminizm, toplumun mevcut yapısını ciddi bir biçimde sorgulamaksızın, kadınlara daha ileri haklar ve imkânlar sağlanması gerektiğini savunan bir Feminizm türüdür (Ramazanoğlu, 1998: 28). Yanı sıra değişik kaynaklarda klasik feminizm olarak bahsi geçen feminizm aslında Klasik Liberal Feminizmdir. Zira ilk feminist dalga hem kadın sorunlarını feminist söylemlere yakın bir biçimde

ele alan düşünürler -John Stuart Mill gibi- hem de ilk önde gelen feministlerle, bireycilik ve eşitlik ilkeleri üzerine inşa edilen liberalizm hareketi içerisinde meydana gelmiştir. (Ataman, 2009: 14). Bu bağlamda Liberal Feminizm 'in aydınlanmacı bir nitelik taşıdığını belirtmekte fayda vardır. Dolayısıyla da mevzubahis olan bu Feminist akımda akla sonsuz bir inanç olduğu su götürmez bir gerçektir.

Liberal feministlere göre kadın ve erkeğin ontolojik olarak birbirlerinden farkları yoktur, nitekim kadın ile erkeğin ruhları ve akılcı yetenekleri aynıdır. Onlara göre kadınların haksızlığa uğramasının nedenleri arasında cinsiyetleri, onları cahilliğe iten toplumsal şartlandırma ve ayrımcılık faktörü pek tabii sayılabilir. Bu sebepten ötürü kadınların toplum içerisinde hak ettikleri yeri almaları için toplumsal değişimin vazgeçilmez bir husus olduğunu ve bunun da ancak ve ancak eğitimle mümkün olabileceğini savunulmaktadır. Buna bağlı olarak eşitlik, eşit ücret, eşit insan hakları, eğitim ve sağlıkta fırsat eşitliği ve demokratik siyasi sürece eşit katılım konusunda yürütülen kampanyalar çerçevesinde örgütlenmektedirler (Ramazanoğlu, 1998: 29).

Liberal feminizm hem bir düşünce biçimi ve yaklaşım, hem de bir kuramdır. Bu yaklaşımda kadınların konumu, onların eşit haklara sahip olamayışları ve kamusal yaşama katılmalarının engellenmesi ile ilişkilendirilir. Liberal feminizm, liberal siyasal düşünceden erkek ve kadınların aynı olduğu anlayışını miras alır. Bu 'aynılık', erkeklerin ve kadınların rasyonel düşünme ve rasyonel eylem için (insan) kapasitelerinin eşit olması anlamındadır.

1.5.2.2. Sınıfsal Farklılığa Vurgu: Marksist Feminizm

Yeni-dalga Marksist Feminizm olarak da tanımlanan Sosyalist Feminizm, 1960'lı yılların sonlarında Radikal Feministlerin Marksizm'e yönelik olumsuz tepkilerden esinlenerek meydana gelmiştir. (Ramazanoğlu, 1998: 33). Bu bağlamda Marksist Feminizm 'in Radikal Feminist

düşüncelerinin dönüşümüyle Sosyalist Feminizm halini almıştır diyebiliriz. Gerçekte Marksist Feminizm ‘in artık katışıksız bir Marksizm’den daha ziyade temelde Radikal Feminizm tarafından değiştirilmiş bir Marksizm’i temsil ettiğine işaret etmek için Sosyalist Feminizm olarak adlandırılması daha doğru bir tanımlama olacaktır (Yörük, 2009: 67).

Radikal feministlerin ataerkil bakış açısına yönelik, Marksist feministler kadınların ezilmişliğinin analizini üretim biçimlerinin, özellikle de kapitalizmin analizine dahil etmeye çalışmışlardır. Marksist Feminizm, ‘Acaba Marksist kuram ‘kadın bakışı’ ile geliştirilebilirse, kapitalist toplumlarda kadınların alta sıralanmışlığı ve ezilmişliği açıklanabilir mi?’ sorunsalını temel bir paradigmadır. Liberal Feminizm ‘in kadın sorununa yönelik geliştirdiği çözümü yetersiz bulan Marksist Feminizm, var olan sınıflı toplumda fırsat eşitliğinin gerçek manada mümkün olamayacağını savunmaktadır (Sevim, 2005: 64). Mevcut düzen yani kapitalizmin kendisi, diğer ezilen tüm sınıfların sebebi olduğu gibi kadınların ezilmesinin de sebebidir. Zira kapitalizm, erkeği kamusal alanda, kadını da özel alanda konumlandığı için kadınlar ev içi işlerde ücretsiz çalışarak emeğinin karşılığını bulamamaktadır demek pek tabii mümkün olacaktır. Bir diğer deyişle ise Marksist Feministlere göre, kadın kamusal üretimden dışlandığı, toplumsallaşma süreci içerisinde görmezden gelindiği için ezilmektedir (Ataman, 2009: 16). Geri kalmışlığının toplumda bir yer edinemeyişinin nihai sebebi de budur. Dolayısıyla, Marksist Feministlere göre, kapitalist sistemin yok edilip yerine sosyalist sistemin getirilmesiyle kadınların bu sosyal alandan dışlanışlarından sıyrılmak kurtuluş niteliği taşıyacaktır. Zira sosyalist düzene geçildiği takdirde kadınlar ekonomik hak ve özgürlüğe sahip olacağından mütevellit erkekle eş ve eşit konuma geleceklerdir.

Kadınların kamusal ve toplumsal üretime ücretli emekçiler olarak katılması yalnızca sosyalist bir düzende mümkün olacaktır ki, kadınların toplumsal üretime bu şekilde katılması Marksist Feministler tarafından kadınların kurtuluşunun temel esası olarak nitelendirilmektedir. Bir diğer

yandan, kapitalist sistem dâhilinde kadınlar kamusal alanda işgücüne katılsalar dahi ya yedek işgücü ordusu olarak kalmakta ya da erkeklerden daha düşük ücretle çalışmaktadırlar (Doğan, 2008: 32-33). Bundan ötürüdür ki Marksist Feministler “eşit işe eşit ücret” ilkesine sıkça vurgu yapmışlardır.

1.5.2.3. Bedene ve Cinselliğe Vurgu: Radikal Feminizm

Radikal feministlere göre, topluma baktığımız zaman bireyler arasında odak noktasında olan çatışma cinsiyet çatışması demek aşikârdır. Aktaş’a göre;

“Radikal feministler için patriyarki, erkek dünyası ile kadın dünyasını kesin çizgileriyle ayırırken, erkek dünyasını üretim, kadın dünyasını ise yeniden üretim sürecine bağlamıştır. Patriyarkal ideoloji, erkekleri sosyalleşme sürecinde hareketlilik, güç, inisiyatif, üretim ve rasyonalite gibi niteliklerle donatırken kadınlara da ev işleri, çocuk doğumu ve bakımı ile erkeğin cinsel objesi olmasını yüklemiştir. Bu ideoloji aynı zamanda kadında “utanma” ve namus” gibi kavramları taktikli bir biçimde geliştirerek kadınları erkeksi kültürlerin bir alt ögesi haline getirmiştir” (2013:63).

Radikal Feminizm’in Marksist Feminizm’den ayrıldığı noktaya gelindiğinde, kadın ve erkek, arasındaki ilişkinin veya farkın üretimden değil bunun aksine üretim sürecinden kaynaklandığını savunmasıdır. Genel anlamda radikal feminizmde kadın ve erkek arasındaki farkın ilkel döneme denk gelen iş bölümünden süre gelen bir ezen-ezilen ilişkisinin olduğu savunusudur. Nitekim tahmin edileceği gibi ezilen taraf kadın olmasından istinaden bu durumun ortadan kalkmasına neden olacak olan durumun üretim araçlarının mülkiyet hakkının değişmesidir. Tabi toplumu oluşturan en küçük birim olan aile kurumu kadın-erkek eşitliğinin ikinci en temel nedenidir. Nitekim bu konuya dair radikal feministler kapitalist sistemin

ortadan kalksa bile ailedeki ataerkil düşünce yargılarının baki kalacağını ileri sürmektedirler (Sevim, 2005: 80).

Kadın-erkek ilişkilerindeki kendi bünyesinde sorunsal olarak adlandırdıkları yanlışların ne olduğu hakkında fikirler sunan Radikal Feministler, Radikal Feminizm anlayışını tüm dünyaya fikriyatına hitap edeceklerini ve insanlık tarihinin etkileyici çoğunluğuna uygulanabileceğini düşünmüşlerdir (Ramazanoğlu, 1998: 32).

1.5.2.4. Uzlaştırıcı Bir Yaklaşım: Sosyalist Feminizm

Özsöz'ün de belirtmiş olduğu gibi; “*Sosyalist Feminizm, Marksist Feminizm'in kadını hem evde hem de işyerinde baskı altına alan ataerkilliği ve ücret karşılığı olmayan kadın emeğini açıklamada yetersiz kaldığını savunmaktadır*” (2008: 53).

Ekonomik ilişkilere vurgu yapan Sosyalist Feminizm, ailede, evde ve enformel sektörlerde yapılan çalışmaların kar getiren çalışma olduğunu ve böyle kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Ataman, 2009:18). Bu nedenle de kadınların da üretim sürecinde önemli bir yeri olduğunu kabul etmek gerekir. Kadınların ev içi işlerde bile olsa çalıştığı ciddiye alınmadığı sürece, kadınların çoğunluğunun çalıştığı ve toplumların toplam üretim kapasitelerini etkileyen ortamlar görmezden gelinmiş olur.

Marksist Feministler sınıfsal baskıya vurgu yaparken ataerkilliğe pek fazla önem atfetmemişler, Sosyalist Feministler ise, sınıfsal baskının önemini yineleyerek ataerkillik kavramı ile kapitalizmin birbiriyle ilişkisini ortaya çıkaran özgün bir politikayı benimsemişlerdir (Arat, 2010: 71). Buna göre, ataerkillik ile kapitalizm arasında karşılıklı bir bağımlılık ilişkisinin olduğunu kabul etmek Sosyalist Feminizm'in öne koşulu olmuştur (Ataman, 2009: 18). Ancak ne var ki, Sosyalist bakıldığı zaman aslında feministler, kadınları baskı altında tutan şeyin kapitalizmin olmadığını bunun aksine ataerkilliğin en önemli baskı aracı olarak görmektedir. Bu nedenle de Sosyalist Feminizm'e göre eğer bir toplum analiz edilecekse bunu

kapitalizmin üretmiş olduğu ekonomi ve toplum modelinden değil, ataerkilliktir (Notz, 2011: 19).

Marksist, radikal ve psikanalitik akımların kesiminden oluşan sosyalist feminist kuramı ataerkillik ve kapitalizmin kadınların üzerindeki etkilerini hem ayrı hem de birlikte analiz etmelerinden dolayı önemli bir bakış açısı getirmiş olsalar da bu ikili sistem arasında ki ırk, etnisite gibi unsurları, marjinalleştirip, gerçeklikten uzaklaştırdıkları için eleştirilere maruz kalmışlar ve sağlam bir temele oturtulamamışlardır.

1.5.2.5. Kültürel Feminizm

Kültürel Feminizm, Liberal Feministlerin savunduğu kadın hakları sorunlarının artık kendi içinde çözümlenmiş olduğunu düşünmesi sebebiyle bunun ötesine geçmeye çalışmıştır. Ve nihayetinde bununla alakalı hak ve özgürlük arayışlarına girmişlerdir. Nitekim kültürel feministler kadınların oy hakkını destekliyor olmalarının sebebi bunun onlara göre, erkeklerle eşit olmak için değil aksine kadınlık kültürünü kamusal alana taşıyarak toplumsal çatışmaları törpülemek, uluslararası savaşları durdurmak ve doğaya karşı kötü davranışları kontrol altına almak içindir (Yörük, 2009: 67). Zira kültürel feministlere göre toplumlarda ki mevcut kültür ataerkil yapının izlerini taşır ve bu kültürün “amfiarki”ye doğru, yani iki cinsiyetli kültüre dönüşmesi gerekir (Özsöz, 2008: 54).

Kültürel Feminizm ‘in değindiği bir diğer mesele ise askerlik hizmeti, cinsel özgürlük kavramı ve eşcinsel haklarıdır. Askerlik hizmeti hususunda kültürel feministlerin Liberal Feministlerden ayrıldığı görülmektedir. Liberal feministlere göre askerlik hizmeti kadınlar içinde pek tabi doğal ve uygundur fakat kültürel feministler açısından bu konu desteklenen bir mesele değildir. Yanı sıra kültürel feministler lezbiyen ve eşcinsel haklarına ilk değinen feminist gruplardır. (Yörük, 2009:67). Farklılıkların, çeşitliliğin bir arada olması gerektiği görüşünü savunan kültürel feminizmin eşcinsellerin hak savunuculuğunun yanı sıra, kadının

kendi bedeni üzerinde tasarrufta bulunma hakkının da olması gerektiği bundan sebeple doğum kontrol ve kürtaj gibi uygulamalarının kadının isteği dahilinde olması gerektiği inancıyla gerekli mücadeleleri vermiş hak taleplerinde bulunmuşlardır.

1.5.2.6. Lezbiyen Feminizm

Radikal Feminizm'in bir uzantısı olarak karşımıza çıkan lezbiyen feminizm, 1970'ler boyunca diğer Feminist tutumlar tarafından eleştirilmişler ve kendilerine has hayat görüşlerini yansıtan kurumlar oluşturmaya başlamışlardır (Sevim, 2005:86). Zira onlara göre, kadınların baskı altına alınmasının arka planında "heteroseksüel" ilişkilerin kurumsallaştığı görüşü yatmaktadır. (Yörük, 2009:70). Lezbiyen Feministler tarafından heteroseksüelite, erkeklerin istediklerini kadınlara baskı ve zorbalıkla kabul ettirebildiği ve kadınların özgürce sevmedikleri erkek egemen bir kurum olarak tanımlanmıştır (Ramazanoğlu, 1998:214-215). Cinsel ilişki tercihlerinin erkekten yana olmaması lezbiyen feministler açısından erkeklerden vazgeçmek veyahut uzaklaşmak olmasa da lezbiyen feminizmi salt cinsel eğilim bağlamında sınırlanamamak gerekir. Nitekim lezbiyen feministler yalnızca cinsel eğilim bağlamında değil politik anlamda da erkekler yerine kadınlarla politik özdeşim önermişlerdir.

Lezbiyen Feministlerin "düz Feministler" olarak adlandırdıkları diğer Feminist tutumları eleştirmelerinde ki sebep onların toplum içerisinde heteroseksüel olmanın getirdiği avantajlardan faydalandıklarını düşünmeleridir (Yörük, 2009: 70). Öte yandan ise Lezbiyen Feministler lezbiyen oldukları için baskı gördüklerini öne sürerek kadınlar arasındaki cinsel farklılıkları ortaya çıkarmışlardır (Ramazanoğlu, 1998: 214).

1.5.2.7. Eko-feminist Feminizm

Eko-feministler, kadınların çoğunluğunun erkeklere oranla doğaya daha yakın olduklarını ifade ederler lakin bu doğaya yakınlığın kadınları güçsüz kılacak bir özellik olarak atfettiklerini iddia etmişlerdir. Doğa ile

kadın arasında uyumlu bir harmoni vardır ama kadınların doğal bir getiri olan merhamet ve şiddete meyillerinin olmayışı ataerkil düşünceler tarafından değersiz kılınmıştır (URL3).

1.5.2.8. Psiko-analiz Feminizm

Freud'cu feministlerin, feminist kurama önemli bir katkısı şudur. Freud, annenin, babanın özelliklerine sahip olamamasını ve bu noksanlıktan dolayı duyduğu kıskançlığı 'penis kıskançlığı' olarak tanımlıyordu. Tersine Freud'cu feministler bu iddiayı bir tarafa koyarak, kadının cinsel kimliğinin oluşmasında babanın değil de annenin etkisi üzerine odaklandılar.

Batı felsefesi -dolayısıyla psikanaliz- cinsiyetçidir ve "erkek" olarak adlandırılan tek bir cinsin egemenliğini dilendirir. Biyolojik anlamda "kadın"ın bu dizgede yer alması bu sorunu ortadan kaldırmaz. Çünkü "kadın" burada "eksik erkek" olarak yer alır. Egemen kültür özdeşlik, mantıksallık ve rasyonelik projeleri bakımından simgesel olarak tamamen erildir ve kadın bu simgeselleştirmede bir yokluk, bir eksiklik ve hatta simgeselleştirilemeyen bir kalıntı olarak işlem görür.

Irigaray, bu bağlamda anne-kız ilişkilerini simgeselleşmemiş ilişkiler olarak ele alır ve buna *kadınlık rollerinin* üretilmişinin kaynağı olarak bir hayli önem verir. Örneğin Irigaray kadınların, *içlerinde kendilerini yitirecekleri ilişkilere girmeye eğilimli oldukları yönündeki saptayı* kabul eder, ancak bağlamını değiştirir. Bunun nedeni simgeselleştirilmemiş anne-kız ilişkisiyle ilgilidir. Simgeselleştirilmemiş anne kız ilişkisi, Irigaray'ın çok önem verdiği bir noktadır; zira tamamen olmasa bile büyük ölçüde kadınların *annelik rolünden* başka bir kimlik taşımalarını olanaksızlaştırmaktadır. Böylece kadınlar *ben* ile *başkası* ayrımının silinikleşeceği ilişkilerde kendilerini bir anlamda yitirmeğe eğilimli görünmektedirler. Bu sebeple Irigaray kadınların yeni bir dile ve yeni bir simgeselleştirmeye ihtiyacı olduğunu belirtir ve bir anlamda bunun öncelikli olduğunu öne sürer (URL7).

1.5.2.9. Post modern Feminizm

Post modern feministler, post modern düşünceleri kullanarak, cinsiyet kimliği ile ilgili tanımlanma ve sınıflamaların, değişmeyen ve kaçınılmaz olarak görülen biyolojinin bir sonucu olmayıp toplumsal olarak üretildiğini savundular. Bu nedenle kendilerinden önceki feministler tarafından yapılan cinsiyet/toplumsal cinsiyet ayrımını reddettiler. Çünkü feministlerin yaptığı bu ayrıma göre cinsiyet doğaldı; sadece toplumsal cinsiyet toplumun yapay bir ürünü idi. Bu görüşlerin tersine post modern feministler 'kadın' kategorisinin, özel anatomik düzenlemelere aşırı derecede önem vererek, toplum tarafından yaratıldığını savundular.

İKİNCİ BÖLÜM

2. FEMİNİZM VE ÖTEKİLEŞTİRME

2.1. Ötekileştirme

Bireyler, yaşamda var olma süreçleri içerisinde birbirlerini tanıma ve birbirleri ile etkileşim kurma ihtiyacı içerisinde olurlar. İnsanın tek başına var olması ve tek başına yaşamını sürdürmesi imkansız olarak görülmektedir. Kendinden başkalarına da ihtiyaç duyan birey toplumda var olma ve ardından sosyalleşme süreci içerisine girer. Kendisinin yani 'Ben' in var olabilmesi için karşısındaki 'Öteki'nin de var olması gereklidir. Bireyler ötekine göre kendi hayatını kurgular ve sürekli hale getirir. Ya öteki gibi olma çabası içerisinde var olur ya da ötekine benzememe çabası içerisinde kendi benliğini oluşturur. “Ben” ile “ben olmayan/öteki” arasında ayrımı gerçekleştiren benlik bilinci insanın kendini fark etmesinin başlangıcıdır. Benlik bilincinin başlangıcı olan bu farkında olma süreç içerisinde “sen” ile “sen olmayan”, “o” ile “o olmayan” ayrımını da getirir. Bu durumda “öteki”, bireyin dışında kalan yakın ve uzak olan herkestdir. Yani kişinin eşi, çocuğu, arkadaşı ve tanımadıkları ötekini içerir.

Ötekilik psikolojik süreç içerisinde hepimizin zaman zaman tecrübe ettiği bir şeydir. Zira öteki; bilincin, kurduğu dünyadaki belirlediği konuma dayalı olarak ben'i inşa etmesini mümkün kılan bir kendiliktir. Kişinin, kendini tanımlaması ötekini gerektirir. Ötekine belli bir çerçeveden bakma ötekini değer ölçütlerimizin dışına iterek benin varlığı için "tehdit" oluşturan kişi durumuna sokar. Bu durumda öteki dışlanan, soyutlanan, bizden olmayan, bize uymayan, değersiz, güven duyulmayan, düşman olandır. Böylece ötekileştirme süreci bazılarını güçsüzleştirmek ve kolonileştirmek için kullanıldığında özel çıkarımlara sahiptir. Ötekilik sorununun özünde, benlerde gövdelenen öznel yaşantıların, ben'in kendine

özgü oluşum ve tasarımların ötekilere açılımı ve iletimi vardır (Durmuşoğlu, Kurt, 2008:623).

Ötekileştirme milletler, devletler, dinler, mezhepler, meslekler, cinsiyetler, ideolojik kabuller, kuşaklar gibi pek çok kurum ve alanda yapılabilmektedir. Hayatı, insanları siyah-beyaz, iyi-kötü ya da yüce-aşağılık olarak sınıflandırma kolaycılığı getiren ötekileştirme bağlamında yapılan tanımlanmalar genellikle -örtülü de olsa- tanımlamayı yapanın kendisi ve içinde bulunduğu grup için yüceltme, ötekiler içinse aşağılamaya varabilen tenkitler içermektedir. Bu uğraş ötekileştiren topluluk arasında bir bağlılık oluşturmayı hedeflerken, ötekine karşı doğal bir nefret süreci başlatır. Tepkisel olarak ötekileştirilen için de iki seçenek kalır. Diğere benzemekle ötekileşecektir ya da nefreti körükleyerek o da ötekileştirecektir (Zariç, 2010:7).

2.2. Erkeğin Kadın Tarafından Ötekileştirilmesi

Geçmişten günümüze yaşanan toplumda erkeklere sürekli bir güç, kuvvet, korumacı ve korkusuz olma gibi atıflarda bulunulmuştur. Çocukluktan beri anneler erkek çocuklarını bu özellikler etrafında yetiştirmeye çalışırlar. Bundan dolayı klasik bir söylem olan “*erkekler ağlamaz*” sözü açıklayıcı nitelik taşımaktadır. Toplum tarafından sürekli bir engellemeye maruz kalmaktadır ki zira bu durum mutlu olmak kadar doğal bir duygu durum göstergesidir. Toplumsal çevre tarafından duygusal olan ve olaylar karşısında güç gösterisinde bulunmayan erkekler, dışlanmayla karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada devreye erkeklik diye tabir ettiğimiz kavram girmektedir lakin “erkeklik” kavramına dair tanımlamaların da olduğu görülmektedir. “İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, 1970’li yıllara kadar erkeklik tek bir katı yapı olarak, ideal erkek ise mantıklı, güçlü ve toplumsal yönelimli olarak görülüyordu” (Renkmen, 2012: 17). Her ne kadar bu tür tanımlamalar yapılmış olsa da beraberinde erkeklige dair sorunsalları getirmiştir.

Ataerkil düşünce tarzının hakim olduğu toplumlarda ezme ve ezilme ilişkisinden söz ettiğimiz taktirde ezilen taraf olarak bakılan kadınla birlikte ayrıcalıklı olan erkeğe de değinmek oldukça yerinde bir davranış olacaktır. Ataerkillik ve toplumsal cinsiyet rolleri yalnızca kadını değil aynı zamanda erkeği de ilgilendirmektedir. Her ne kadar erkek ayrıcalıklı taraf gibi görünse de kadın ev içinde sahip olduğu sorumluluk kadar erkeklerin de dış ortamda yüklenen sorumlulukları olduğu aşikârdır. Zira kadının toplumsal anlamda yaşadığı problemler ya da toplum tarafından oluşturulan ezilen kadın profili üzerine her daim çalışmalar yapılmıştır. Erkeğin yaşamış olduğu sıkıntı ve dışlanma üzerine sınırlı çalışmalar yapılmakla birlikte erkekliğe dair aydınlatıcı olmaya çalışılmıştır. “Erkek olabilmek” için bireyin neler yapması gerektiği ve dolayısıyla bütün bunların yalnızca kadınları değil erkekleri de olumsuz etkilediğine ilişkin somut deneyimler ortaya konulmuştur (Zeybekoğlu, 2010: 2).

Ataerkil düşünce anlamı dışında erkekliğe hegemonik erkeklik pencereden bakmak gerekirse; Sancar (2009,30), hegemonik erkekliğe ilişkin çizdiği genel haritada özellikleri şöyle sıralamaktadır; “genç, kentli, beyaz, heteroseksüel, tam zamanlı bir iş sahibi, makul ölçülerde dindar, spor dallarının en azından birisini başarılı olarak yapabilecek düzeyde aktif bedensel performansa sahip erkeklerin temsil ettiği erkeklik”tir.

Bozok’un (2011, 46) da ifade ettiği gibi “hegemonik erkeklikler”, ataerkil yapıdan fazlaca pay alır. Bu özellikler dışında kalan erkekler ise, tabi kılınmış erkek(lik)ler, farklı erkek(lik)ler, öteki erkek(lik)ler veya çoğul erkek(lik)ler kategorisinde değerlendirilebilir. Nihayetinde toplumsal açıdan farklı atıflar hakimdir. Nasıl ki kentli kadın köylü kadın figüründen üstte konumlandırılırsa iş adamı ya da mevki olarak yüksek kademedeki olan erkeğin işçi kesiminden olup günlük hayatta kalma kaygı güden erkekten daha üstte olması mümkündür. Sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda ortada bir güç dengesizliği olduğu aşikârdır. Bu şekilde erkekler arasında ayırım olmakla birlikte birleştikleri noktalarda mevcuttur. Kahramanlık, korkusuz

ve güçlü olma, sağlıklı olma ve başarılı olma gibi özellikler sayılabilir. Zira bu durum her erkek için aynı önem derecesine sahip değildir.

2.3. Kadının Kadını Ötekileştirmesi

Kadınlar öteden bu yana yalnızca erkek tarafından değil aynı zaman da kendi hemcinsleri tarafından da ötelenmeye ve sömürüye maruz bırakılmışlardır. Buna en açık örnek olarak Kraliçe Arı sendromu pek tabii gösterilebilir. Geçmişe dönüp bakıldığında başarı kadınların kariyer hikayelerine bakıldığında, geçmişlerinin cinsiyetleri dolayısıyla yaşadıkları haksızlıklar ve karşılaştıkları sıkıntılarla dolu olduğu görülür. Pek çok kadın kendi hayat yolunu ve yanı sıra kariyer yolunu engeller ile dolu labirentler olarak tasvir etmişlerdir (Elleemers; 2014: 50).

Üzerinde durduğumuz kraliçe arı kavramına değinilecek olursa; erkek egemen bir iş ortamında belli başarıları veya pozisyonları elde etmiş kadın profesyonellerin bilinçli olarak hem cinslerinden uzak durmaları ve onlarla aralarına mesafe koyarak, hayatı iş ortamında onlar için daha zor hale getirmeleri. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta söz konusu sendromun profesyonel hayatta yönetici konumunda çalışan ve genellikle iş arkadaşlarına göre başarıları ile daha ön plana çıkan kadın profesyoneller arasında görülmesidir. Bu insanlar, erkek egemen iş kültürüne uyum sağlayıp kadın çalışanları kendilerine eşit görmeyen erkek egemen kültüre sahip erkek profesyoneller gibi astı veya rakibi konumundaki kadınlar için hayatı daha zor hale getirirler ve diğer kadın çalışanlara destek olmamayı tercih ederler. Bu durumun altında yatan sebep olarak kadınlar arasında ki rekabet algısının olduğu düşünülebilir. Tam aksi bir husus da elbette mümkündür. Zira Faniko vd.'ne (2016) göre kraliçe arı sendromuna sahip kadın yöneticiler herkese aynı tavır ve davranışları sergilememektedirler. Kraliçe arılar genelde negatif cinsel stereotip durumundaki kadın çalışanlara, mesela; Tecrübesiz veya yeterince başarılı olamayan, dolayısıyla dişil ve evcimen kadın stereotipinden kendini kurtaramamış kadınlara karşı kendilerini soyutlar ve soğuk davranırken; kendilerine benzer kariyer yollarından geçmiş, başarılı, eril kadınlara yani

bilindik kadın çalışan stereotipine uymayan, kadınlara ait toplum nezdinde kabul edilen geleneksel yaşam biçimlerini benimsememiş kadınlara karşı daha sıcak ve yardımsever tavırlar sergileyebilmektedirler.

2.3.1. Kesişimsellik

Çalışma dahilinde inceleme nesnesi olarak ele aldığımız siyahi kadınlarla alakalı belki de üzerinde en çok durmamız gereken konu “kesişimsellik” kavramıdır. Nitekim hem ekonomik anlamda sömürüye maruz kalmış hem ırkından dolayı ötelenmiş hem kadın olmanın dezavantajlarını bir arada yaşamış olan siyahi kadının problemlerini anlayabilmek adına bu kavram büyük önem arz eder.

İrk, cinsiyet ve sınıf yaklaşımının çalışma alanı, yapılan adlandırmanın da yansıttığı gibi bu üç eşitsizlik kaynağının kesişme noktasıdır: Üçlü ezilme, Karşılıklı Etkileme, İççe Geçme, vb. Örneğin Patricia Hill Collins’e göre ırk, cinsiyet ve sınıf farklı ama iç içe geçmiş baskı yapılarıdır. Burada, “iç içe geçmiş”lik ırk, cinsiyet, sınıfı birbirine bağlayan makro düzlemdeki ilişkileri; “kesişimlilik” ise, mikro düzlemdeki bağlantıları ifade etmektedir. Herkesin bir ırksal, cinsel, sınıfsal kimliği vardır ve herkes aynı zamanda hem ezen, hem ezilen olabilir. Ezilme türleri de eşit derecede önemlidir ve bir öncelik sırasına konmamalıdır. (Collins, 1993).

Tarihi çok da yeni olmayan “Kesişimsellik” kavramı ilk olarak 1989 yılında avukat Kimberle Crenshaw tarafından oluşturulmuştur. “*Crenshaw, bireylerin çeşitli sosyal kimlikleri olduğundan ötürü, farklı gruplara yöneltilen nefreti birbirinden tamamen ayrı düşünmenin gerçeği yansıtmayacağını savunmuş ve bu terimi ile de negatif ayrımcılığa yol açan sınıflandırmaların bağlantılı olduğunu, yani ‘kesiştğini’ anlatmayı hedeflemiştir. Temel olarak feminist teorisinin her kadının aynı imtiyazlara sahip olmayabileceğini göz önünde bulundurması gerektiğini vurgulamıştır. Kadınların fiziksel engel, sosyal ve/ya ekonomik statü, etnik köken, fiziksel*

görünüş, yaş, din, eğitim seviyesi, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ve benzeri birçok sebeple baskıya ve haksızlığa uğrayabileceğini göstermeyi planlamıştır. İnsanların sahip olduklarının elinden almasını veya imtiyazlı doğdukları için suç işlemiş olduklarını savunmamış. Yalnızca her kesimden kadının feminizmde kendisine bir yer bulmasını ve kadın dayanışmasının içinde temsil edilmesini amaç edinmiştir” (URL 4).

Nitekim kavramların doğdukları coğrafyalardan etkilendikleri muhakkaktır. Ve feminizmin ortaya çıktığı batı topraklarında da her ne kadar kadın hakları savunulmaya çalışılsa da temel özne kadından ziyade beyaz batılı kadındır. Zira önce kendi yaşadığı sorunlardan ortaya çıkan Beyaz batılı kadın, diğer kız kardeşlerinin sorunlarına da kendi perspektifinden yaklaşacak ve yine onları da kendi kültür ve medeniyetleri dahilinde değerlendirmeye maruz bırakacaktır. Ancak böylesine sınırlı bir bakış açısı tüm kadınların sorunlarına çözüm üretme açısından oldukça sığ kalacaktır. Çünkü şöyle ki, her toplumun kendine has dini, kültürü, dili, gelenek ve görenekleri mevcuttur. Ve yine birey bu sosyal kurumların inşası sonucunda kendini bulmuştur. Bütün bu kurumların etkisini, bireyin kimliğinden sıyrıp sadece kadın kimliğiyle yaklaşmak yüzeysel ve sınırlı kalacaktır. İnsanlar, kimliğini, giysilerinden soyunur gibi üstünden çıkarıp bir kenara atamaz. Siyah bir insan bir mucize sonucu zenciliğinden kurtulamaz: Aynı şekilde devrimci etğin hizmetinde ki basit bir gönüllü eylem söz konusu olsa bile kültürel , tarihsel ve tekilliğini bir başkasıyla değiş-tokuş edemez.

İşte tam da bu yüzden kesişimsel feminizm, tüm kadınları kendi kimlikleri dâhilinde anlayabilmek ve değerlendirebilmek adına gereklidir. Crenshaw’a göre;

“Siyah kadınların deneyimleri beyaz kadınların deneyimlerinden farklıdır ve onların durumu aynı argümanlarla anlaşılabilir. Onlar; hem kadın, hem de siyah olmalarından dolayı beyaz kadınlardan farklı; onlarla

bazen çelişen, bazen de örtüşen eşitsizlik mekanizmalarına sahiptirler. Kesişimsellik kavramı da bu durumu ifade eder” (URL 5).

Kadınlar, ‘kadın’ olmanın dışında beyazdır, siyahtır, köledir ya da işçidir. Yani kadınların sahip oldukları kimlikler onların yaşadıkları sorunlarında çeşitlilik ve farklılık göstermesini ifade eder. Kimi zaman ‘kadın’ olarak bir payda da buluşmalar çoğu zaman kendi özel konsensuslarında değerlendirilmeye tabii tutulmalıdırlar.

Birey, toplumun içerisinde doğarak birey olma bilincine erişiyorsa, onu etkileyen toplumsal kimliklerden sıyrılıp salt cinsiyet temelli bakmak mümkün olmayacaktır. *“İnsan haklarıyla söze başlayıp, ırk ve cins ayrımcılığı gibi ilkel biyolojik ayrımcılığın yasal, ideolojik dayanaklarını oluşturarak, ırkçılık ve cinsiyetçilikle yola koyulan ABD kapitalizminde, cinsiyetçiliğin doğrudan muhatabı beyaz orta-sınıf kadınlarının, ırkçılığa karşıda tavır alarak Siyahlarla birleştirdikleri haklar mücadelesinde de, Siyah kadın uzun soluklu ve sınıf temeline dayalı mücadelenin en ısrarlı ve kararlı militanı oluyor. Siyah kadın, kapitalist sömürü sisteminde ırk, sınıf, cinsiyet sömürüsüne karşı verilen mücadele pratiğiyle sorgulayarak ortaya koyuyor” (Davis,1994:11).* Eğer feminizm kadın hakları ve cinsiyetler arasındaki eşitliği savunmak ise; kesişimsel feminizm de, kadınların ırk, sınıf, etnisite, din ve cinsel yönelim gibi birbiri üstüne binen kimliklerinin, tahakküm ve ayrımcılığı deneyim şekillerini nasıl etkilediklerini anlamaktır. Zira Beyaz bir kadın cinsiyeti nedeniyle cezalandırılırken ırkı ile avantajlı konumdadır. Siyah bir kadın hem cinsiyeti hem ırkı nedeni ile dezavantajlı konumdadır. Latin bir lezbiyen hem etnisitesi hem cinsiyeti hem cinsel yönelimi nedeniyle ayrımcılığa uğrar. Şöyle ki bir taraf da baskı gören, sözel, fiziksel, simgesel şiddete maruz kalan kadın varken diğer tarafta bundan bir haber olarak kadın hakları konuşulamaz. Siyahi kadın tarihin ötesinden bu yana çok ağır ötekileştirme ve sömürülere maruz bırakılmıştır. *“Eski bir köle, Frederick Douglass’ın bu sözleri, beyaz kadınların büyük çoğunluğunu etkileyen sözler oluyor. Tüm olarak sistemden her yönüyle*

dışlanmışlık konumunda yaşayan Siyah kadının, ırkçı beyaz karanlığın ortasındaki “duruşu” özellikle dikkati çekiyor” (Davis, 1994,10).

Dişilik ideolojisine göre kadınlar evlere kapatılmış, dış dünyadan soyutlanmış ve erkeklerin himayesine girmiştir. Onlardan beklenen tek şeyse ‘bebekler gibi’ giyinip erkeği oyalamaktır. Kadınlar çalışmanın onurunu yaşmalıdır ve herhangi bir işi tam anlamıyla yaparak ekmeğini kazanmış bir kadın en hünerli güzelden daha saygıdeğerdir. Ancak batı dışında kalan kadın için durum bundan farklıdır. Özellikle siyah kadın açısından çok daha acımasızdır. Çünkü O ne korunmuş ne de bebek muamelesi görmüştür. Tarlalarda erkekler gibi çalışmakla kalmamış, çoğu zaman çiftlik sahiplerinin bedensel hazlarını tatmin etmek için kullanılmışlardır. Aynı durum işçi kadın için de geçerlidir. En ağır koşullarda ve düşük ücretle çalıştırılan kadınların, batılı orta sınıf kadınlar için geliştirilen bu analize uymaları beklenemez. Siyah köle kadınlar ve işçi kadınlar ev dışında yaptıkları ağır işlerdeki fiziksel güçlerinden gurur duymak bir yana, amaçları bu işleri yaparken daha dişi ve hanımefendi görünmek olmuştur. Kısacası beyaz kadın pantolon giyerek kendi devrimini yaparken, siyah kadın tarlada çalışırken dahi elbise giymeyi seçmiştir. Bu farklılık siyah kadının kendine has koşullarından kaynaklanmaktadır.

Eğer ki tek bir kadın tanımlamasının kapsayıcılığından yararlanarak sınırlandırmaya girilecekse siyah kadının maruz kaldıklarını açıklamak, tek bir payda da birleştirmek söz konusu dahi olamaz. Sojourner Truth’un 1851 de kadın Hakları Kongresi, Old Stone Kilisesi (daha sonra yıkıldı), Akron, Ohio da yaptığı konuşmasında söyledikleri aslında olayı özetler niteliktedir:

“Şu adam kadınların at arabalarına çıkarmalarına, çukurların üzerinden geçmelerine yardım edilmesi ve her yerde en güzel yerin onlara verilmesi gerektiğini söylüyor. Kimse hiçbir zaman benim bir at arabasına binmeme, bir çamur birikintisinin üzerinden atlamama yardım etmedi ve herhangi bir yerin en iyisini vermedi! Ve ben kadın değil miyim? Bana bakın! Koluma bakın! Ben toprak sürüp tohum ekdim, ahırlara tıkdım ama

hiçbir erkek başıma geçemedi! Ve ben kadın değil miyim? Bir erkek kadar çalışıp, bulabildiğimde bir erkek kadar yiyebilirdim ve kırbaça da dayanabilirdim! Ve ben kadın değil miyim? On üç çocuk doğurdum ve çoğunun köleliğe satıldığını gördüm ve anne tasasıyla ağladığımda beni İsa'dan başka kimse duymadı! Ve ben kadın değil miyim? Sonra kafadaki bu şeyden bahsediyorlar; ne diyorlar ona? (Dinleyicilerden biri “zekâ” diye fısıldar.) İşte o tatlım. Onun kadınların ya da zencilerin haklarıyla ne ilgisi var? Benim bardağım yarım litre alırken seninki çeyreği kadar fazla alıyorsa, benim kendi yarımımın hepsine sahip olmama izin vermemen kabalık değil. Sonra şuradaki siyah giyen küçük adam diyor ki kadınların erkekler kadar hakkı olamaz, çünkü Mesih kadın değildi! Senin Mesih'in nereden midir? geldi? Senin Mesih'in nereden geldi? Tanrı'dan ve bir kadından! Erkeğin Mesih ile alakası yoktu. Eğer Tanrı'nın yarattığı ilk kadın tek başına tüm dünyayı tersine çevirecek kadar güçlüydü ise, buradaki kadınlar bir arada onu tekrar çevirecek ve düzgün tarafına döndürecek güce sahiptir! Şimdi kadınlar bunu yapmak istiyor ve erkeklerin müsaade etmesi gerekir (URL6).

Kadını kadın olarak sınırlamak ya da siyah beyaz renkli diye ötekileştirmek kadına yahut bir türün yaratıcılık ve gelişimine ait en büyük engeldir. Kalıpları ortadan kaldırarak olması gereken kadın algısı ile ilgilenmek yerine var olanlar dahilinde kadın algısını incelemek çok daha kapsayıcı ve yerinde olacaktır.

2.4. Çoğulcu Feminizm

2.4.1. Post kolonyal Feminizm

Temel itibarıyla post kolonyal kavramına atıf yapmak gerekirse kolonyal dönemin sonrasını ifade etmek adına post ön ekini getirmek bu sürece göndermeyi anlatır. Postkolonyal feminist bakış açısı 1950- 1960 yılları arasında sömürüden kurtulmuş 1970 yılında ise adından söz ettirmeye başlamıştır. Post kolonyal çalışmalarla alakalı olarak temel anlamda, batılı

düşünce tarzının hâkim olduğu ve bilgi üretme tekniklerinin araştırılmasına odaklanan ve aynı zamanda da küresel bağlamda ki kapitalizmin ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve dini etkilerine odaklanan, üçüncü dünya ülkelerinin sömürüsüne kaynaklık eden çalışmalardır diyebiliriz.

Post modernist akım ortaya çıktığı günden bu yana hemen hemen her alan da ve her fikir akımını içinde büyük etki yaratmış ve savundukları, tartıştıkları konularla beraber derin yankılar uyandırmıştır. Bir karşı duruş hikâyesi olan feminizmle de etkileşime geçmesi çok uzun sürmemiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde post modernizm ve feminizm pek çok ortak paydaya sahiptir. Feminizm bir eleştiri olmasının yanı sıra, toplumsal dönüşümü de hedefleyen bir akımdır. Toplumsal ilişkilerin ve kurumları temelinde ise toplumsal cinsiyet kavramı bulunmaktadır.

Feminist düşünürler, ataerkilliğin hakim olduğu toplumlarda güç ilişkilerinin nasıl oluştuğunu ve evrensel boyuta nasıl ulaştığı noktasında çalışılmaktadır. Post kolonyal feminizm yeni doğmuş bir hareket olmasına rağmen, üçüncü feminist dalganın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Batılı feministlerin çok uzun süredir konuşula gelen ortak deneyimlerin hakim olduğu düşünce yargısına yıkıcı açıklamalarda bulunmuştur. Bu yönüyle, günümüzde birçok yerde genel kabul gören görüşlerin insanların zihinlerinden sökme çabaları nedeniyle ilgilendikleri noktalarda değişiklik arz etmiştir.

Üçüncü Dünya Kadınları'nın taleplerinin ne olduğu, ne düşündükleri toplumdaki yerlerinin ne olduğundan ziyade, Batılı Feministlerin anlattığı gibi olmadığının altını çizerek yapı sökümcü teoriler arasındadır. Bu noktada kendini yapı sökümcü olarak tarif eden Mohanty, post kolonyal feminizme eleştiri yapmayarak tam aksine çözüm önerilerinde bulunmuştur. Bakıldığı zaman genel itibariyle üçüncü dünya kadınlarını bir araya gelerek milli mücadelede toplanmaya davet ederek dünyanın her yerindeki kadınları ortak bilinç etrafında toplamayı amaçlamıştır. Batılı feminist kadınlar her ne kadar öyle görünmedikleri tarafında olsalar da

doğuda suskun olan kadınları kurtarma düşüncesine hakimdir. Bu durumdan dolayı post kolonyal feministler tarafından eleştiriye maruz kalmıştır. Nitekim post kolonyal Feministler, Doğu'da toplumsal cinsiyete dair yenilikler konusunda beyaz kadınların oynadıkları rolü inkâr etmezler fakat düşüncelerini, bu ilerici rollerin yanında çoğunlukla ırk temelli bir hiyerarşi fikrine sahip olmaları nedeniyle benimsemezler (Şerbetçi, 2013:86).

Post kolonyalistlere göre batı kendi değer yargılarını güneydeki ülkelere empoze etmeye çalışmaktadırlar. Bundan sebebiyet batı feminizmi post kolonyallar tarafından sıkça eleştirilmiştir.

Post kolonyal feminizmin amacı, Batı Feminizmi'nin sömürge altına aldığı feminist teoriyi bu sömürgeci kurtarmak ve dayanışmayı örnek olarak değerlendirmektir demek mümkün olacaktır. Bu bağlamda post kolonyal feminizm, ortak deneyimin varlığını önemsemekten ziyade, kadınların aynı amaç doğrultusunda örgütlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Mohanty, 2008:8). Buna karşın Post kolonyal Feministlerin önerisi, insanların tümünü yargılayan tek bir standarttan ziyade, farklılıkları ve çeşitlilikleri de kapsayacak şekilde özgül ve evrensel bir vatandaşlık anlayışı geliştirilmesi gerektiği yönündedir. Bundan sebep bugün için geçerli olan ve her bir bireyi eşit olarak kabul edip her birinin benzer talepleri olduğunu varsayan vatandaşlık anlayışına karşı çıkmaktadırlar. Tek bir standart yerine yeni bir vatandaşlık anlayışı kurabilmek için farklılıklarla nasıl işe başlanacağı öncelikle düşünülmesi gereken bir konudur. Yani sorun, tabandan başlayarak çözümlenmeli ve tepeye doğru ilerlemelidir. 'Öteki' olarak ele alınan kavram, anlam bakımından, farklı olan ve çoğunluktan çeşitli özellikleri bakımından ayrılan şeklinde değerlendirilmektedir. Her ne kadar birçok milliyetçi projede ötekinin anlamı, "etnik köken bakımından çoğunluktan farklı olan" olarak kullanılsa da Post kolonyal Feministler söz konusu olan kavramı, dil, din, cinsiyet vb. konularda farklı olan şeklinde algılamaktadır (Arman, Şerbetçi, 2012: 69-79).

Aslında post kolonyal feminizm, 1980’lerde kendini göstermeye başlamıştır. 1980’li yıllarda öne çıkan feministler, Üçüncü Dünya Kadınları’nın sorunları üzerinde durmuşlardır. Kumari Jayawardena (1986 ve 1995), Nawal el Saadawi (1978), Fatima Mernissi (1992), Isabel Letelier (1985) ve Achola Pala (1976 ve 1995) gibi isimlerin tümü, Asyalı, Ortadoğulu Latin Amerikalı ve Afrikalı kadınların ulusal kurtuluş mücadelelerinde ve öncesinde sömürgeleştirilmiş ülkelerin ekonomik gelişme ve demokratikleşme sürecinde nasıl bir yer tuttuğunu kuramsallaştırmışlardır (Mohanty,2008:9).

Post kolonyal feministler de tıpkı post kolonyalistler gibi Batılı ırk temelli ve kolonyalist politikayı ihmal ettiği gerekçesiyle birçok batılı feminist teoriyi eleştirmiştir. Örneğin Hazel Carby, kadınların tecrübesini anlamada ırkın oynadığı rolü tanımlama açısından meydana gelen çeşitliliklerin çizdiği kız kardeşliğin sınırları’ ile feminist düşüncedeki analitik bir kategori olarak kız kardeşliğin sınırlarına’ işaret etmiştir (Loomba, 2000:191).

Küresel kız kardeşlik tanımını açmak ve konuyu detaylandırarak olursak şayet bu kavram; Batılı Feminist Uluslararası İlişkiler Kuramı içerisinde daha çok Radikal Feministlerin üzerinde durduğu bir anlayıştır.

”Küresel kız kardeşlik, küreselleşmenin etkisiyle sınırların şeffaflaştığı ve küçülen dünyada, eril sistemin tüm dünya kadınlarının üzerinde egemenlik kurduğu ve bu egemenlikten erkeklerin yarar sağladığı düşüncesine dayanan bir algılayış biçimidir” (Ramazanoğlu, 1998:19).

Kız kardeşliğin evrensel olması anlayışı ulusal, etnik ve ırksal sınırları aşmaya çalışan feminist incelemeler sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak, Carby gibi post kolonyal feministler, kız kardeşliğin küresel olması anlayışını benimsememişlerdir. Zira farklı siyasal kanıllara sahip olan Batılı feministler, kadınlar arasındaki özdeşliği ortak deneyimler temelinde savunurlar (Mohanty, 2008:154-155). Oysa post kolonyal feministlere göre,

örneğin ırkçılıkla mücadele eden kadın kimlikleri veya lezbiyen kimlikler için özdeş türden deneyimler yaşadıkları iddia edilemez. Bir de, post kolonyal feministler, Batı feminizminin sadece orta sınıf beyaz Batılı kadının taleplerine hitap ettiğini savunmaktadır (Narayan, 1997:6). Bundan mütevellit tüm kadınları kapsamadığı için Batı kökenli feminizmin küresel bir kız kardeşlikten bahsetmesi post kolonyal feministler açısından gerçekçi olarak görülmemektedir. Küresel kız kardeşliğin neticesinde meydana gelen durum, kadınları iktidarsız kılan koşulların ne olduğunu ortaya çıkarmaktan daha ziyade onları iktidarsız, cinsel tacize uğrayan, sömürülen ve benzeri yaftalara sahip bir gurup olduğunu varsaymaktadır (Mohanty, 2008:34).

Feminizm kavramının ortaya çıktığı batı toplumundan hareketle tartışılan sorunlar ve bu sorunlara bulunan çözümler yine batı toplumuyla alakalı olacaktır. Zira o toplumdan doğan bir kadın, yine o toplumun kültürel kodlarıyla şekillenecektir. Her ne kadar ‘bütün kadınlar için özgürlük, bütün kadınlar için eşitlik’ ilkesi temel güdülse de geri planın da kültürel kodların şekillendirdiği bir zihniyetin varlığı yadsınamaz. Batı kadını gördüğü eşitsizlik ve ayrımcılıklardan ötürü hak taleplerinde bulunmuştur. Ancak bu hak taleplerini evrensel bir potadan ziyade kendi yaşadığı sorunlara çözüm önerisi olarak talep etmiştir. Ancak Batı tarafından bakıldığında doğulu kadın –doğu burada Ortadoğu ve Afrika olarak değerlendirilmektedir – sorunları göz ardı edilmiştir. İki kültür birbiriyle pek çok yönden ayrılmaktadır. Her iki toplumun da kendi inanç ve değerleri vardır bunun yanı sıra kültürel kodları, gelenek göreneklere birbirinden farklıdır. Tüm bunlar hem toplum da ki kadının rollerini hem de haklarını dolaylı ya da doğrudan etkilemektedir. Kadın hakları kavramının tek bir potada eritilmesinin mümkün olmadığını, salt batı bakışıyla doğu kadınının sorunlarına çözüm bulunamayacağı görüşünü savunan post kolonyal feministler her toplumu kendi dinamikleri bağlamında değerlendirilmesini bu değerlendirme esnasında da toplumsal cinsiyet rollerine, toplumda kadının konumuna; din, dil, ırk konularına özellikle bağlı kalınması gerektiğine inanmışlardır.

Post kolonyal feministler, siyah kadınların ve kendilerinin karmaşık konumlanışlarına dikkati çekmek için hem beyaz feminizm kimilerine göre Batı feminizmi içerisindeki renk önyargılarına, hem de anti-ırkçı ya da anti-kolonyal söylemlerin toplumsal cinsiyet körlü üne meydan okumak zorunda kalmışlardır. Post kolonyal feministler, bu durumu çifte kolonileşme olarak adlandırmaktadır. Diğer yandan, Batılı feministlerin yaratmış olduğu ve onlara göre homojen yapıda olan Üçüncü Dünya Kadını kavramı, post kolonyal feministler açısından tam olarak doğruyu yansıtmadığı iddiasıyla eleştirilmiştir.

Post kolonyal feministler, doğrudan Batılı kadın ya da Doğulu kadın tanımlaması yapmaktan daha ziyade kadınların ve özellikle de üçüncü dünya kadınlarının farklılığına vurgu yapmayı tercih etmişlerdir. Batılı feministler, Batılı kadını, seküler, özgürleşmiş ve kendi hayatının denetimini sağlayan kadın olarak adla derken, üçüncü dünyalı kadınların da bu seviyeye taşınması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu iddia, maddi bir gerçeklik değil, kendini söylemsel bir şekilde sunmaktır. Zira post kolonyal feministlerin nazarında Batılı kadınlar, bu sunumu somut olarak gerçekleştirebilmiş olsalardı Batıda hala siyasal hareketlere ihtiyaç duyulmayacaktı (Loomba, 2000:191).

Tek bir kadın tanımlaması üzerinden gitmek büyük yanılgıya götürecektir. Batı da yürütülen çalışmalar, yapılan mücadelelerle bazı haklar ve edinimler sağlanmış ve her kadın istenilen özelliklere sahip olmuş olsa da bu özellikler ve tanımlamalar her toplum için aynı etkiyi göstermeyecektir. Zira kendi dinamikleri ve düşünce pratikleriyle yine kendine öz bir toplum yapısı olan doğu ülkelerinde batıda ki mücadelelerinin aynı oranda doğuda başarı göstermesi beklenemez. Talep edilen haklar, toplumun kadın algısı yahut çok daha genel de toplumun dinamikleriyle örtüşmediği bağlamda kabul görmeyecektir. Hal böyle olunca batılı kadın gibi olmayan kadınlar hak taleplerinden mahrum bırakılacak ve bir kere daha ötekileştirmeye maruz kalacaktır. Bu nedenle de post kolonyal feministlere göre her

toplumun kendi değer ve pratiklerine uygun yöntemler uygulanmalı ve gerekli sonuca ulaşılmalıdır. Post kolonyal feministler hem kolonyal yazılarda hem de Batılı toplumsal cinsiyete dair eserlerde, siyah kadınların genellikle cinselliklerinin ön plana çıkmasını eleştirmişlerdir (Loomba, 2000:185).

2.4.2. Siyahî Feminizm

Kristeva'nın "ne kadar kadın varsa o kadar cinsellik vardır" önermesi ile çoğul kimliğe açılan kapı, son kertede kadınlar da farklıdır ve farklı kadınlık kimlikleri vardır noktasına kadar gelir kadınlar dolayısıyla da feminizmler kategorisi oluşur. Ne çalışmasında kadınların çeşitliliğine değinir. Kadınlar çeşitlidir. Yaşamlarını etkileyecek denli farklı sosyal konumlanış sergilerler. Bunun sonucunda da kendi durumlarını algılama içimleri ve dünyaya akışları da farklılaşır (New, 1998:351).

Feminizm, benzerlerin ve aynıların direnme ve dayanışma zemininden cinsiyetin, ırk, sınıf gibi değişkenlerin temsili olan ötekiliklerin ve farklılıkların savunulduğu zemine doğru geçiş yapmıştır. Spencer-Wood'un öne sürdüğü gibi, feminist yaklaşım değişkenler arasındaki ilişkiyle ilgilenir. Feminist kuramsal yaklaşım toplumsal cinsiyet, sınıf ve ırk gibi tarihsel ideolojilerin birbirleriyle ilişkili olduğunu açığa çıkarmıştır (Spencer-Wood, 2001:104).

Hem kendi sosyokültürel unsurları tarafından dışlanan beyaz olmayan kadınlar, aynı zamanda beyaz kadınlar tarafından dışlanmış ve ötekileştirilmişlerdir. Moore ve Looser'ın da vurguladığı gibi renkli kadınlara cinsiyetçilikle savaşım ve ırkçılıkla savaşım arasında bir seçim yaşmaları, farklılıklarını gizlemeleri ve kendilerini feminist savaşım tarafından tespit edilen kadınlık standardına uydurmaları istenmiştir (Moore ve Looser, 1993:532). Siyahi feministler de 1960'ların sonunda feminist harekete dahil olmaya başlamışlardır. Kendilerinin ikinci sınıf insan muamelesi gördüklerini iddia etmekteydiler. Ayrıca tek bir feminizmin

kadınların tümünü savunmada başarısız olduğunu çünkü beyaz kadınların ve siyahi kadınların hayat tecrübelerinin tamamen farklı olduğunu iddia etmişlerdir (Donovan, 1997: 295-297).

1970'lerle Batılı, beyaz ve orta sınıf kadınlara ek olarak siyah, Latin ve Asyalı gibi farklı etnisite ve kültüre sahi kadınlar da kendi örgütlerini kurmaya aştadılar. 1973'de kurulan *National Black Feminist Organization* (Ulusal Siyah Feminist Örgütü bunun ilk örneklerinden biridir. Bu örgüt, siyah kadınla ilgili genel klişeleri ortadan kaldırmak amacıyla kurulmuştur.

Herkes kendi etnisite ve kültürüne ait olan kadın örgütlerini kurarken aynı zamanda değişik renge ve ırka sahip kadınlar da aynı örgütlerin altında toplanmaya başlamışlardır. Beyaz kadın örgütleri de bu akımla beraber değişik ırktan feministleri kendi bünyelerine almaya başladılar. Bu hareketler ikinci dalga feminizm içinde yer alsa da, bu süreçte kullanılan sloganlar çok ırklı feminizmi desteklemek için yeterli değildir (Thompson, 2002: 339-346).

T.J. Allan, siyahi feminizmi *womanizm* olarak değerlendiren Luce Walker ve romanı *The Colour Purple*'ı merkeze alarak siyah kadın yazınının ve siyah kadın hareketinin estetiğini politliğini oluşturmaya çalışır.

Siyah kadının beyaz kız kardeşlerinden farkını ortaya koyan bir yaklaşımı belirten womanizm siyah kadının çok katmanlı askıya karşı mücadelesine, bu baskıların karşısında kendini öteki ile ilişki anlamında tanımlayarak düalist ataerkil sınırları ortadan kaldırmasına ve kadına otonom ir duruş ve varlık kazandırılmasına işaret eder. Farklı cephelerde savaşarak mücadeleyi şiddetlendirir. Tek başına cinsel eşitsizlik de dil, ırk ve sınıfın da tehlikelerinin farkında olmanın ötesine geçen womanist yazar, artistik olarak toplumun radikal yeniden yapılanmasını gerçekleştirerek ırk, cinsiyet ve sınıfın sınırlarını eritmeye olanak sağlar (Allan, 1995:92).

2.4.3. İslamcı Feminizm

Kadınları kültürel ve toplumsal bağlamda baskı altına alan ataerkil yapı ile baş edebilmek için kutsal metinlerin kadın bakış açısı ile yeniden yorumlanmasının gerekliliğinin kaçınılmaz olduğu aşikârdır. Nitekim bu konuyla alakalı Batıdaki yaygın kanaatin son yıllarda İslam dünyasında da rağbet görmeye başladığı bir gerçektir (Baloğlu, 2009:47). 19. yüzyılda sistemleşen feminist söylem, oryantalist ve sömürgeci erkekler aracılığıyla bir yandan da Batı-dışı toplumları, özellikle de İslam kültür coğrafyasını derinden etkilemiştir. Özellikle, sömürgeci ve oryantalist söylemler ile başlatılan Müslüman kadının konumu tartışması, kısa bir süre içinde İslam ülkelerinin modernleşme batılılaşma yanlısı aydınları tarafından yürütülmüştür. Böylece feminist söylemin etkileri devam etmiş, Müslüman kadınlar arasında gelişen eleştirel yaklaşımlar feminizm başlığı altında değerlendirilmiştir (Güç, 2008:651).

Virginia Commonwealth Üniversitesi'nde İslam Çalışmaları alanında Profesör olan Amina Wadud, İslami Feminizm tanımlamasının ilk defa Azza M. Karam'ın "Women, Islamisms and the State: Contemporary Feminisms in Egypt" adlı çalışmasında geçtiğini belirtmektedir. Wadud İslami Feministlerin, İslam'ın aile ve toplum yaşamında, ataerkil kalıpları öne çıkardığını kabul ettiklerini, ancak bu durumun kadınları aşağılayan, öteleyen bir baskı unsuru olmadığı hususunu özellikle belirtmişlerdir. Şöyle ki, Müslüman erkek ailenin reisidir ancak evinde zinhar zorba olmamalı, kadını gücüyle ezmemelidir. İslam Feministleri, İslam'a göre kadının gerçek doğasının, ev hanımlığı ve çocuklarına iyi bir anne olmak olduğu, ücretli bir işte çalışmanın ise ikinci plana atıldığı fikrini benimsemektedirler. Müslüman Feministlere göre İslam'ın, kadın düşmanlığı ve ataerkil düzenin yaygın olduğu, Cahiliye döneminde doğduğu fikrini paylaşmaktadırlar. Kuran bu toplumu tanımlamakta, ona işaret etmektedir: Bu yüzden Kuran' da, hiyerarşik bir sınıflandırma vardır ve bunu hayatımızda ve toplumsal

düzende uygulayacağımız zaman, bunu hesaba katarak bir yol haritası çizmeliyiz.

İslami feminizmin, cinsiyet eşitliği bağlamında liberal ve postmodern feministlerin söylemlerini paylaşmış olsa da özellikle aile ve kadın bedeni (örtünme-tesettür v .) gibi konular mevzubahis olduğundan onlardan farklı talep ve gündemleri öne çıkarttığı söylenebilir (Güç, 2008:270).

İslami feminizmin eleştirdiği konular dahilinde genel olarak cinsel eşitsizlik, eğitim hakkı ve çalışma hayatına dair konular ile çok eşlilik ve boşanma gibi aile kurumu ile ilgili konular etrafında toplanmaktadır. İslami feminist söylem, İslam pratiğinde sıklıkla kadınların karşısına çıkan kadın cinselliği ve doğurganlığının kontrolünü erkek egemen sistemin varlığını sürdürmek için güçlü bir araç olarak görme eğiliminin sorunsallaştırılması gerektiğini ifade etmektedir (Gürhan, 2010: 367).

İslami feministlerin üzerinde durdukları sorunların başında, erkeklerin çok eşliliğinin meşrulaştırılması ve kadının miras gibi önemli sosyal haklardaki ikincil konumu gelir (Tuksal, 2012: 64). İslami feminizmin eleştirdiği bir diğer husus ise eşitsizlik alanında kadınların çalışma hayatına katılımı olmuştur. Özellikle katı İslami rejimlerin yönetimindeki toplumlarda Medeni Kanun hükümlerinin birçoğu İslami referanslarla kadınları çalışma hayatında ikincil bir konumda bırakmaktadır. Bu mesele, mevcut olduğu ülkeler dahilinde kadının özgürleşmesini savunan İslami feministlerin önemli bir mücadele alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin İran ve Mısır gibi ülkelerde kadınları ikincil konumda bırakan Medeni Kanun hükümleri, kadınların hakim olarak hizmet etme ve müçtehit olabilme, aile mahkemelerinde hakem olabilme ve dini lider olabilme hakları, mevcut ceza hukukunda cinsiyet önyargısı, evlenme ve boşanmada kadınların aleyhine adaletsizliğe neden olan şeriata dayalı evlilik kanunu, kamu hayatının bütün alanlarında cinsiyet eşitliği bakış açısından ve fıkıh noktasından hareketle tartışılmıştır (Sinkaya, 2007: 59-60).

Göle'ye göre; (2010, 30) hem İslamcılık hem de feminizm, cinsellik veya din bağlamında özel ve mahrem olanı, siyasetin içine sokmaktadır. Feministlerin, “kişisel olan politiktir” sloganı, benlik tanımlarından, kadın-erkek arasındaki iktidar ilişkilerine kadar, siyasi alanın genişlemesine yol açmaktadır. Feminist hareket aslında, modern toplumların ortak dürtülerini takip etmektedir. Bu dürtü, Michel Foucault tarafından, ilk Hıristiyan pratiklerinden kaynaklanan bir “hakikat” arayışı ve en mahrem tecrübeleri, arzuları, hastalıkları, uyumsuzlukları ve suçu “itiraf” etme isteğiyle açıklanmakta. Bu yaklaşım, kişisel ve mahrem olduğu için söylenmesi en zor ve yasak olanın, itiraf edildikten sonra kamusal, siyasal ve bilinebilir olduğuna işaret etmekte. Bu bağlamda Feminizm, kamusal hayattaki şeffaflık ve açığa çıkarma politikasını güçlendirdiği gibi, özel iktidar ilişkilerini siyasal iktidar ilişkilerine dönüştürerek demokratik atmosferin genişlemesine katkıda bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖTEKİLEŞTİRME VE SOSYAL İÇERME ARASINDA FARKLI KÜLTÜRLERDE TOPLUMSAL ALGI VE FEMİNİZM: AFRİKA ÖRNEĞİ

3. ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI

Yönteme Dair

Araştırma da konuyla ilgili geniş bir literatür taraması yapılarak birincil ve ikincil verilerden yararlanılmıştır. Bununla birlikte feminist algı gibi toplumsal gerçekliğe ilişkin derin bir anlayışa ulaşmak amaçlandığından ve ‘neden, nasıl’ gibi anlamaya, anlamlandırmaya yönelik sorulara cevap aranmaya çalışılması sebebiyle nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Zira sosyal bilimlerde kullanılan nitel araştırma yöntemi, olgular arasında nedensellik ilişkisi kurma hedefinde değildir. Bundan ziyade insanların bakış açılarını ve sosyal gerçekliğini nasıl inşa ettiklerini anlamaya, sosyal olguları derinlemesine ve ayrıntılı bir şekilde betimlemeye ve sosyal olgu/olaylar bunlar arasındaki karmaşık ilişkileri kendi bağlamı içerisinde yorumlamaya çalışmaktadır. Nitel araştırmada kullanılan bu yorumlayıcı yaklaşıma göre toplumsal olgular birey ve grupların karşılıklı etkileşimi ile sürekli olarak inşa edilen, inşası sürekli devam eden olgulardır. Yorumlayıcı yaklaşım, insanların anlamlı toplumsal eylemlerine odaklanmaktadır. Başlangıçta çalışma için feminist yaklaşımın uygun olacağı düşünülmüş olsa da çalışma esnasında cinsiyete yönelik bir yorumlama yapılacağı ve bunun yanı sıra feminist algıyı ölçmek hedeflenmiş olduğundan feminist kuramın sınırlayıcı kalacağı, araştırma amacını tam anlamıyla karşılayamayacağı düşüncesiyle yorumsamacı kuram tercih edilmiştir. Bu bağlamda nitel araştırmanın anlamacı ve yorumlayıcı yaklaşımından istifade ederek bir sivil toplum hareketi olarak başlayan feminizmi, araştırma konumuzun amacı doğrultusunda incelemek hedeflenmiştir. Bu araştırma da derinlemesine mülakat tekniği

kullanılmıştır. Katılımcılara açık uçlu sorular sorulmuş, konuyla alakalı derinlemesine, detaylı cevaplar alınmaya çalışılmıştır. Araştırmanın seyrini bozmayacak şekilde ve aynı zamanda gerekli görüldüğü yerlerde soru formu dışında sorular sorularak konuyu detaylandırmak, derinlemesine bilgilere ulaşabilmek adına yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Mülakat esnasında çalışmaya katkı sağlayacak olan söylem, vurgu, jest ve mimikler değerlendirilerek gerçek fikir ve anlayışların bilançosu yapılacaktır.

Araştırmanın evreni sınırlılıkları içerisinde yer alan Konya ilinde üniversite öğrenimi gören Afrikalı öğrenciler olup, araştırmamızda seçilen evreni temsil edecek örneklem grubu, amaçlı örneklem tekniği kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Afrika'nın araştırma evreni olarak seçilmesinin nedeni belirtilecek olursa; Afrika gerek kültür gerek din ve dil gerekse tarihsel bağlamda kendine has unsurları barındıran bir ülkedir. Literatür taraması yapıldığı zaman Afrika ile alakalı yapılmış çok sayıda araştırma bulunmamaktadır. Araştırma dâhilinde 10 kadın 10 erkek üniversite öğrencisi olmak üzere toplam 20 Afrikalı öğrenci araştırmanın örneklemi oluşturmaktadır. Konuyla alakalı mülakat için 15 kadın 15 erkek olmak üzere toplamda 30 katılımcıyla görüşme gerçekleştirilmiştir. Lakin Afrikalı öğrencilerin yaşadığı dil probleminden temelli olarak çalışmaya ancak 10 kadın 10 erkek olmak üzere toplamda 20 katılımcının görüşleri dâhil edilmiştir.

3.1.Araştırma Hakkında

Feminizm, kelime olarak ilk kez Fransız toplumbilimci ve sosyalizmin ilk savunucularından olan Charles Fourier tarafından kullanılmıştır ve Fourier Feminizm kelimesinin yaratıcısı olarak kabul edilmiştir (Notz, 2011:35). Genel bir başlık altında “Feminizm” olarak değerlendirilen Feminist yaklaşımlar ise temelde kadın ezilmişliğine dayanmasına rağmen genel geçer bir Feminizm tanımı yapmak oldukça zordur. Bunun nedeni, Feminizm'in pek çok farklı dallara ayrılmış olması

ve kadının bir özne olarak farklı politik ve sosyal açılardan değerlendirilmesidir. Yine de Feminizm'in farklı açılardan birçok tanımı yapılmış ve bu tanımlar sözlüklerde, ders kitaplarında ve günlük kullanımda yerini almıştır (Ramazanoğlu, 1998:23). Ne var ki, söz konusu olan bu tanımları eksik, yanlı ve genellemeler içeren tanımlamalar olarak değerlendirmek mümkündür. Zira “kadın” öznesi ile hangi kadının (beyaz, siyah, işçi, orta sınıf v.b.) ve “ezilmişlik” ifadesiyle hangi ezilmişlik deneyimlerinin kastedildiği çok net değildir. Diğer taraftan Feminizm'i, cinsel istismara, cinsel ayrımcılığa ve baskıya son vermeyi amaçlayan bir hareket (movement) (Hooks, 2000:1) olarak tanımlamakda feminizm üzerine yazılmış bilimsel yaklaşımları dışarıda bırakmak anlamına gelebilir.

Bu çalışma nitel araştırmaya dayanmaktadır. Araştırma yöntemleri iki gruba ayrılmaktadır. Bir problem üzerine yoğunlaşan nicel araştırma sayısal veriler sayesinde olaylar arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışırken nitel araştırma bir araştırma sorusundan yola çıkarak sözcük verilerini insan davranışlarını ve deneyimlerini tanımlamak için kullanmaktadır. Nitel araştırmanın en temel özelliği kişilerin olay, olgu ve durumlarda ortaya koydukları bakış açılarını ve bu davranışlarını bütüncül olarak incelemesidir. Araştırmacı da bu olay ve olguları ortamında takip ederek öznel bir bakış açısı oluşturur. Burada incelenen kişilerin kullandıkları dildeki ifadeleri ve kavramların ne anlam taşıdığını bulmak ya da davranışların anlamlarını kavramsallaştırarak ne anlam ifade ettiğini ortaya koymaktır. Bu tür çalışmalara ontolojik olarak bakıldığında olay ve olguların bireysel perspektiflerinden ayrı olarak düşünülemediği görülür. Aslında kişilerin perspektifleri, durumlar, beklentiler, değerler, kültür gibi ortam ve durumlarla şekillenmektedir. Epistemolojik açıdan nitel araştırma da elde edilen bilgilerin yapılandırıldığı ve çoklu perspektiflerle başvurulduğu, empati ve diyalektik yaklaşımlarının bilgiyi oluşturmada önemli olduğu görülür (Barışeri, 2013:5). Nitel bulgular üç farklı veri toplama şekliyle meydana gelir: derinlemesine, açık uçlu mülakatlar;

doğrudan gözlem ve yazılı dokümanlar. Mülakatlar, kişilerin deneyimleri, fikirleri, duyguları ve bilgileri ile ilgili doğrudan alıntılar yapabilmesine olanak verir. Gözlemlerden elde edilen veriler insanların etkinlikleri, davranışları, eylemleri ve insan deneyiminin gözlemlenebilen kısımları olan tüm kişiler arası etkileşiminin ve örgütsel süreçlerin detaylı bir şekilde betimlenmesini mümkün kılar (Patton, 2014:4).

Bu çalışma Eylül 2018 - Ocak 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evreni sınırlılıkları içinde Konya ilinde bulunan Necmettin Erbakan Üniversitesi, Karatay Üniversitesi ve Selçuk üniversitesi olup araştırmanın örneklemini 10 kadın 10 erkek üniversite öğrencisi olmak üzere toplam 20 Afrikalı öğrenci ile amaçlı rastgele teknik kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler her öğrenci ile ortalama bir saat sürmüştür. Görüşmelerde verilen cevapların yanında öğrencilerin görüşme esnasında ortaya koydukları tepkiler ve tutumlar gözlemlenmiştir.

Çalışma dahilinde feminizm ile alakalı ne düşünülüyor? Uzun yıllar sömürge altında olan Afrika toplumunun düşüncesi yapısında bu sömürgeciliğin izlerine rastlanıyor mu? Öğrencilerin feminizme, kadına bakışı nasıl? Ve aynı zamanda kendi toplumunu ve doğu toplumunun kadınına feminist paradigma içerisine oturtabiliyor mu? Afrikalı öğrencilerin toplumsal algı, feminizm, ötekileştirme hakkında ki değerlendirmeleri araştırmanın içeriğini belirlemiştir ve bu yönüyle özgün bir çalışma olarak literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

3.2.Araştırma Bulguları

3.2.1.Katılımcılar

Araştırmaya katkıda bulunan katılımcılar 20-33 yaş arasında bulunan lisans ve lisansüstü öğrenim gören Afrikalı öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcıların 10'u kadın 10'u erkektir. Katılımcıların demografik özellikleri:

KATILIMCI	CİNSİYET	ÜNİVERSİTE	ÜLKE
SE1	Erkek	Selçuk	Somali
SE2	Erkek	Selçuk	Kamerun
SE3	Erkek	Selçuk	Gine
SE4	Erkek	Selçuk	Etiyopya
SE5	Erkek	Selçuk	Fildişi
SK6	Kadın	Selçuk	Kamerun
SK7	Kadın	Selçuk	Fildişi
SK8	Kadın	Selçuk	Etiyopya
SK9	Kadın	Selçuk	Nijerya
NE1	Erkek	Necmettin	Fildişi
NE2	Erkek	Necmettin	Nijerya
NE3	Erkek	Necmettin	Fildişi
NE4	Erkek	Necmettin	Burkina
NK5	Kadın	Necmettin	Benin
NK6	Kadın	Necmettin	Somali
NK7	Kadın	Necmettin	Çad
KE1	Erkek	Karatay	Fildişi
KK2	Kadın	Karatay	Fildişi
KK3	Kadın	Karatay	Gine

3.3. Sosyal Hayatta İki Cinsin Birbirinden Farkı

Konya’da öğrenim gören Afrikalı öğrencilerin Feminizm algısını ölçen bu çalışma da araştırılması gereken ilk nokta kadın ve erkek arasında bulunan farkların biyolojik olan farklılıklar dışında kültürden yahut aileden kaynaklanan farklılıkları beraberinde getirip getirmediğidir. Bu farklılıkların aileden mi yoksa tamamen kültürden mi olduğu, kadın ve erkeğin temel olarak rollerinin neler olduğu, ev içerisindeki hakim iş bölümünün kadına ya da erkeğe geçmişten bu yana dayatılmış olan roller mi olduğu ve hatta bu roller, dışına çıkılmayacak kadar sert ve katı oluşundan hareketle yola çıkılarak bu iki cinse atfedilen rollerin kime ve neye göre belirlendiği ve bu bağlamda ortaya çıkan farklılıkların dikatomisinin ne anlam taşıdığı belirlenmeye çalışılmaktadır.

Bu bölümde katılımcılara, biyolojik farklar dışında kadın ve erkek arasında ne gibi farklılıklar olduğu ve bu farklılıkları meydana getiren unsurların neler olduğu sorusuna değinilmiştir. Bu iddiayı genel itibariyle kabul edenlerin, yani kadın ve erkek arasında biyolojik fark dışında başka fark bulunmadığını iddia edenlerin sayısı, biyolojik fark dışında da kadın ve erkek arasında pek çok fark bulunduğunu iddia edenlerin sayısına göre çok daha yüksek olduğu görülmektedir.

Önemli sayıda katılımcının kadın ve erkek arasında biyolojik farklılıklar dışında da farklılıkların mevcut olduğunu koşulsuz şartsız kabullendiği görülmektedir. Bu doğrultuda, kadının sosyal hayat içerisinde gerek yaratılışı itibariyle olsun gerekse toplumsal normlar dâhilinde kültür ve ailenin de başyapıt olarak etkileri sayesinde erkekten farklılıkları mevcuttur:

“...Var tabii ki. Mesela duygusal olarak kadınlar daha duygusal. Kadınlar düşünce olarak daha ince düşünüyor. Erkek bir sorunu çözmek için 2 dakika düşünüyor ama kadınlar iyice tasarlıyorlar. Bu farkta en çok aile etkilidir (NE4)”.

Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin temelini toplum ve aileye bağlayan bir kısım katılımcı iki cins arasında eşitsizlik yaşanmasında toplumun önemli bir faktör oluşturduğunu belirtmektedir. Toplum ve ailenin etkisi görmezden gelindiği takdirde esasen kadın ve erkek arasında biyolojik farklar dışında eşitsizlik kalmayacağı katılımcılar tarafından iddia edilen görüşler arasında yer almaktadır. Ancak sosyal hayatın içerisine doğan birey, doğduğu günden itibaren toplumsal normlarla yoğrulur ve şekillenir. Gün geldiği zaman bu normları kullanacağı sırada tamamen o kültür ve toplumdan sıyrılıp kendine has kural ve normlar üretmesi beklenemez. Hal böyle olunca yaşadığımız toplumun ve içine doğduğumuz kültürün zihin yapımızda ki etkileri görmezden gelinmeyecek kadar fazladır. Bu zihin yapısının şekillendirip ortaya koyduğu düşünceler dahilinde katılımcılar aslında kadın erkek eşitsizliğinde en temel problemlerin toplum ve onun oluşturduğu normlar olduğunu iddia etmektedirler:

“...Bence biyolojik farklılıktan başka farklılık yok. Kadınların yaptığı her şeyi erkekler de yapabilir. Sadece fiziki olarak bazen erkeğin gücüyle yaptığı şeyi bazı kadınlar yapamaz. Ama şimdi spor yapan kadınlarda var. Spor yapan, güçlü olan şeyleri yapan kadınlarda olduğuna göre fazla fark yok. İmkân yettiği sürece kadınlar erkeklerin yaptığı şeyleri yapabilir. Bizim toplumumuzda ki sıkıntı, toplumla alakalı değil. Toplumun kadınlara yüklediği vazifeler var. Mesela sizin görüşme yapmak istediğiniz, kadınların tepkilerini gördün. Şimdi bizim birliğimizde de kadınlar var. Hatta başkan yardımcımız kadın. Ama kadınlar, erkeklerin bulunduğu ortam da biraz daha geri planda duruyor. Bunun sebebi din değil. Bizim geldiğimiz toplumda erkeğinin ya arkasında olacaksınız, erkeklerin yapacağı işleri yapmayacaksınız. Bizim geldiğimiz ülkelerde kadınlara böyle tepki veriliyor. Atalarımızdan, kadınların ne yapması gerektiğini gördüğümüz için böyle. Ama zamanla okuyan kadınlar sayısı arttıkça zamanla değişiklik oluyor, bizde kendi birliğimize kadınları çekmeye çalışıyoruz. Daha önce böyle bir şey yoktu. Program yapılacağı zaman kadınları yemek yapmak için çağırırken, zamanla kadınlar bir sürü işlerde

başarılı olabileceğini görünce artık en büyük görevleri kadınlara veriyoruz (SE5)''.

Her ne kadar katılımcılar “kadın ve erkek eşittir” ya da “eşit olmalıdır” düşüncesine bürünmeye çalışsa da yaşanan toplum ve gelinen kültürün etkisiyle ve mensup olunan dinden temelli olarak katılımcıların çoğu kadının erkekle eşit olmadığını ve hatta bunun mümkün olmadığını, kadının duygusal ve hassas bir yapısı varken erkeğin daha korumacı ve kollamacı olması gerektiğini düşünmektedirler:

“...Davranışlar açısından muhakkak farklılıklar. Mesela eminiz ki kadın erkek gibi istediği saatte eve dönemez. Hele ki aile ortamındaysa evliyse hem güvenliği açısından hem de kendi kadın olduğu için dikkat etmesi gerekir. Güvenlik açısından biyolojik olarak kadın şiddete daha çok müsait. Kadın kendini bu durumda koruyamaz. Bizim ülkemiz de kadın daha rahat. Tamamen özgür diyebileceğimiz kadar özgür. Bunun etkisi, bizim toplumumuz da bir ülke içerisinde de çok ülke var o yüzden biz kendimizi korumaya alıştık. Bu farklılığı oluşturan unsur da din kesinlikle değil, sosyal hayat ve yaşanan çevre (SE2)''.

Kadın gerek narin ve naif yapısı itibariyle erkek gibi bedenen daha güçlü bir varlık tarafından korunmalı ve kollanmalıdır. Zira sosyal hayat içerisinde yaşanan tehlikelerin pek çoğu kadına mahsustur. Kadının biyolojik etkenler dahilinde daha zayıf ve hassas yapısının yanı sıra kadını erkeğe nazaran güçsüzleştiren esasen toplumun bakış açısıdır demek mümkün olacaktır. Çoğu zaman ataerkil toplum yapısından sebebiyetle kadın zayıf ve güçsüz gerekçesiyle ötelenmiş, toplumdan izole edilmeye çalışmıştır. Bunun yanı sıra bir sömürü politikası olarak kadını toplumun dışına itmek bir araç olarak kullanılmıştır. Bu sömürü politikası, güçlü ülkenin güçsüz ülkeyi, kadının erkeği ve yahut güçlü kadının güçsüz kadını sömürsüyle devam etmiştir. Aslında kadının tek isteği başlangıçta adaletken, haklarının iyiden iyiye sömürülmesi sonucunda adalet arzusu eşitliğe dönüşmeye başlamıştır Bu eşitlik arayışı bağlamında katılımcıların

birçoğu eşitsizliği oluşturan unsurların aile ve toplum olduğunu dile getirmişse de bu konuyla alakalı bir katılımcı farklı bir görüş sergileyerek kadın ve erkek arasında ki temel eşitsizliğin din temelli olduğunu, dinin kadını sınırladığını ifade etmektedir:

“...Vardır. Kadın olmak evde oturmak, iş yapmak değildir. Bizim dinimiz Hıristiyan, Müslüman kızlar arasında farklar vardır. Hıristiyan kadınlar dansa gidebilir, istediklerini yapabilir ama Müslüman kızlar öyle değil aile izin vermiyorlar. Diyorlar ki kadın olarak evde oturmak, yemek yapmak çocuklara bakma gereklidir. Erkek olarak ise çalışıyorlar filan (NK7)”

3.3.1. “Kadın-Erkek Eşittir”

Cinsiyet rollerimiz var olduğumuzdan bu yana süregelen, gelenekselleşmiş yapılar olarak hayatımızı yönlendirme de büyük öneme sahiptirler. Bu rolleri öncelikli olarak toplumsal çevremiz tarafından görür ve öğrenir ve zamanla da sindiririz. İlk öğrenme süreci aile de başlar sonrasında bu sırayı akrabalar, arkadaşlar, okul, kitle iletişim araları da devam eder. Sosyal öğrenme kuramıyla birey neyi nasıl yapmanın toplum tarafından uygun olacağını öğrenmiş olur. Kültürden kültüre, toplumdan topluma değişiyor olsa da hemen her toplum da kız ve erkek çocukların yetiştirilmesinde belirgin farklı tutumlar izlenmektedir. Birey içine doğduğu toplumun etkisiyle kendisinden beklenen rolleri sergiler ve bu rolleri sorgulama gereği duymadan kabul eder. Kadın ve erkek rolleri hemen hemen her toplumda sözlü kurallar olarak karşımıza çıkarlar. Katılımcılar konu dahilinde her ne kadar farklı görüşler bildirmiş olsalar da genel itibariyle yaygın kanının kadın ve erkeğin eşit olmadığını ifade etmişlerdir:

“...Hayır, eşit değiller maalesef. Türkiye’de erkekler ve kadınlara verilen haklar yakındır. Bizim orda değil. Mesela ben bir fikir versem bir yerde sen kadınsın ne diyorsun, sen otur diyorlar bana. Çok baskın ama şu anda biraz daha aşıyor. Artık kadınlar olarak hakkımızı savunabiliyoruz.

Çok şükür annem de biz de hakkımızı savunuyoruz. Eğer ki okumasaydım bir şeyler öğrenmeseydim kendimi savunamazdım annem de beni savunmazdı (NK6)”.

“...Eşittir. Siyasi bakımında benim ülkemde biraz daha kısıtlılar kadınlar. Sözleşme olarak düşünürsek eğer ki imzalanan kurallar var bir de yazılı olmayan mesela yemek yapmak kadının görevi bu sözleşmeyle yazılmaz değil mi. Öyle bir şey (SE1)”.

Rollerimiz dünyaya geldiğimizden bu yana bize öğretilen davranışlardır aslında. Bu öğretiler aile de başlar sonrasında tüm toplumsallaşma araçlarına yansır. Gün içerisinde irtibat içerisinde olduğumuz insanlar, çocukken izlediğimiz çizgi filmler, çocukken oynanan oyuncaklar ve oyunlar vs. hepsi bireylerin toplumsallaşma sürecinde sıklıkla etki alanına girdikleri unsurlar arasındadırlar. Birey öğrendiklerini uygulama aşamasına geçtiğinde geçmişten bu yana hafızasında yer eden kadın ve erkeğin rollerinin neler olduğu sorunsalı bariz bir şekilde ortadadır. Toplum, her konuda bireyi yönlendirici ve şekillendirici temel unsur olduğu gibi kadın erkek rollerinin belirlenmesi konusunda da en önemli sacayaklarından. Katılımcılara “kadın ve erkeğin rollerinin neler olduğu” nun sorulduğu bu kısımda genel itibariyle verilen yanıtlar arasında kadının görevinin, yemek bulaşık, temizlik erkeğin görevinin ise, çalışıp eve para getirmek olduğu görüşleri yer almaktadır.

“...Kadınların ve erkeklerin hakları her alanda eşit değildir. Bu da doğal bir şeydir. Erkek, erkektir. Fiziksel bir fark vardır. Erkekler yapabileceği şeyler varsa erkek yapsın. Erkeklere o alanda vereceğimiz hakları kadınlara da vereceğiz gibi bir şey yoktur. Erkek ve kadın her alanda eşit olmaması lazım. Bize göre, kadınların evde yapacağı iş bellidir. Ev işi, ev temizliği, çocuklara bakmak kadının işidir. Erkeğin işi eve ekmek getirmektir. Ben demokrat bir insanım, ev içerisinde kız k0ardeşime ve eşime her türlü yardım ederim, hasta olmasına gerek yok, yeter ki saygılı bir şekilde benden istesin yeter (NE3)”.

Toplumsal hayat içerisinde kadın ve erkeğe yönelik yaşanan eşitsizliklerin temelinde azımsanmayacak sayıda katılımcı toplumun etkisinin yadsınamaz olduğunu beyan etmiştir. Toplumun dayatmalarına ve sindirmelerine maruz kalan kadın öteden bu yana aynı haksızlıklarla mücadele etmiş ve yer yer, zaman zaman da kendisinin erkekten geride olduğunu, erkekle eşit ve eş haklara sahip olmasının mümkün olamayacağına inandırılmıştır. Bu temellendirmenin arka planında yine ataerkil sistemin etkisi mevcuttur. Ataerkil toplumlarda kadınlar, gündelik hayatlarının pek çok alanına hakim olmuş olan eril yapı tarafından baskı altına alınmış, sınırlanmış, itilmiş, ötelenmiş ve susturulmuşlardır. Nitekim katılımcının görüşlerinde de konuyla alakalı benzer iddialar mevcuttur:

“...Kadınlara sen yapamazsın diye söyleyen insanlar genelde kendileri başaramayan insanlardır. Kadın erkek fark etmez kendisi bir şey yapamıyorsa başkalarına diyecek ama daha çok kadınlara diyorlar bu kadına bu işi yaptırmayın erkek yok mu diye. Aslında o işi söyleyen kişi aslında kendisi yapamadığı için (KK2)”

Bireyi yalnız olarak değerlendirmek, biricik olarak ele almak ve toplumun etkilerinden tamamen sıyırmak söz konusu değildir. Nitekim katılımcıların bir kısmı aslında kadın ve erkeğin eşit olması gerektiğini, aksi bir durumun kadına haksızlık olduğunu dile getirirken ancak hemen ardından bu durumun yaşadıkları toplum ve kültürde mümkün olmadığını da eklemektedirler. Modernleşmeyle birlikte kamusal alanda görünürlüğü artan kadın her ne kadar iş hayatında etkin olmaya çalışsa da yine de zaman zaman ataerkil düzenin engeline takılmaktadır. Öteden bu yana aynı kültürle yoğrulmuş toplumun kısa sürede değişmesi elbette ki beklenmeyecektir. Bireyler yalnız ve tek olarak değerlendirildikçe aldıkları eğitimlerin ve yaşadıkları çağında etkisiyle her ne kadar zihin dünyalarını değiştirmeye çalışsalar da toplumsal dayatmaların ve normların etkisi yadsınamayacak kadar büyük ölçüdedir:

“...Mesela meslekler. Bir kadın dolmuş şoförü olursa insanların bakışları farklı olur. Benim ülkemde de öyle. Yada asker olursa mesela tuhaf. Bunlar yasak değil benim için sıkıntı yok ben bakınca sadece insan görüyorum erkek olsun kadın olsun fark etmez ama toplum kabul etmez bunları. Evet hak var ama baskı da var. Kültür kendisini tanır ve erkeklere ayrı kadınlara ayrı hak verir. Mesela örnek verirsem evde annem yemek yaparken diyor ki gel istersen bak öğrenebilirsin. Canım öğrenmek isterse öğrenirim. Ama ablamlara diyor ki gelin yemek yapılacak siz öğrenmek zorundasınız. Bir baskı var bu mağduriyet. Kadınların özgürlükleri azdı. Şimdi daha iyi şartlardalar. Eskiden kadın çalışamazdı sen evden çıkma, arkadaşlarla görüşme bir yere gitmek istesen benle gidersin. Böyle olmaz. Kadın istediğini yapsın gezsin bence sıkıntı yok. Mesela ben eve 10 da girsem babam karışmaz nerdesin demez ama ablam eve 7 de girse çok kızar. Ben mesela gece 12 de çıksam istediğim yere gidebilirim ama kadın bir şeye ihtiyacı olsa bile çıkamaz (SE4).

3.3.2. “Kadının Yeri Evidir”

Bu bölümde katılımcılara “kadının yeri evidir “ iddiasını nasıl değerlendirdikleri sorulmaktadır. Katılımcılara göre çoğunlukla kadının yeri evidir ya da mutfaktır, ilgilenmesi gereken işler ise ev işleri ve çocuğun bakımı ile sınırlıdır. Katılımcıların verdikleri cevaplar “kabul edenler” ve “reddedenler” olarak iki ana grup altında incelenmektedir. Bu iddiayı kabul edenler ve reddedenlerin sayısı hemen hemen benzerlik göstermektedir.

Kabul edenler

Önemli sayıda katılımcının “kadının yeri evidir” söylemini koşulsuz şartsız kabul ettiği görülmektedir. Bu doğrultuda kadının çalışmasının ev halkı açısından büyük zorluğa yol açacağı, kadının hem dışarıda çalışıp hem ev içerisinde ki görevlerini yerine getirmekte zorlanacağı ve çok yorulacağı ifade edilmektedir:

“...Bu sözü duymadım ama bizde de böyle bir düşünce var. Hatta bizde “kadının yeri mutfaktır.” Şeklinde bir söz sahibidir. Bu sözde evin içindeki tüm sorumluluklar kadına aittir gibi. Temizlik, çocukların terbiyesi gibi sorumlulukları var. Ama bu düşünceye katılıyorum. Ev düzeninin bozulması da kadının sorumluluğundadır. Bu düşünceye sahip olmamda dini inançlarım ve yaşadığım toplum bende böyle bir zihniyet oluşturuyor. Kadın çalışmamalı çünkü zor olur. Onları düşünerek söylüyorum (Gülüşmeler) (NE2).”

“...Ben bu söze katılıyorum. Benim kabilmde eskiden böyle bir düşünce vardı. Kadınlar evdeydi tamamen. Hatta kadınlar medreselere 2 yıl gittikten sonra medreseden alınıp evlendirilirdi. Kadınların evlerinde otursunlar derlerdi. Ama batı etkilediği için modernleşme ve dünyanın küreselleşmesinden sonra kadınlarda haklarını istemeye başladılar. Kadınlarda artık evde oturmak istemiyor. Onlarda bir şeyler yapalım istiyorlar. Artık her şey bozulmaya başladı. Kadının yeri evidir sözüne katılıyorum. Kadın isterse çalışabilir. Kadın eğer okursa, dilerse çalışabilir. Hem iş ve ev işleri zor olacağı için bence çalışmaması daha iyi. Evde otursun, evin işine baksın (NE3).”

“... Evet bu sözü duydum. Çocuk yetiştirmek mesela. Hem kadın çıktı evden hem erkek çıktı kim yetiştirecek çocuğu. Kreşler mi yetiştirecek. Öğretmenler oraya sadece para kazanmak için geliyorlar oraya. Sadece bir program var onu uygulayıp gidiyorlar. Sevgi yok. Biz bugün çocukları doğuruyoruz sonra veriyoruz okullar büyütüyor. Ondan dolayı sağlıklı çocuklar yetişiyor. Biz de bir atasözü var; çocuk annesinin dilini konuşur diye. Neden çünkü çocuk hep sürekli annesiyle duruyor ya din, dil her şeyi annesinden alır. Kadın çalışabilir de ama işe göre değişir. Sabahtan akşama kadar işte olsa çok yorulur (NE4).”

Toplumun geniş kesiminde kadın işgücüne yönelik geleneksel bakış tarzının hala sürdüğü gözlenmektedir. Toplumun ve kadının kendisine biçtiği öncelikli rol “eş ve anne” ve bunun doğal sonucu olarak “ev kadını” olduğu sürece, kadın işgücünün “ucuz emek”, “yardımcı aile işçisi” ve benzeri şekillerde tanımlanması kaçınılmaz olmaktadır (Minibaş, 1998). Kadınların esas istihdam biçimi de bu tanımlarla uyumlu bir şekilde ücretsiz aile işçisi olarak çalışmak olmaktadır.

Katılımcıların bir kısmı kadının evde olması gerektiğini aksi halde çok yorulacağını düşünürken katılımcılardan bir tanesinin kadının yerinin ev olması gerektiğini söylerken bu görüşünü dinin etkisiyle temellendirmiştir.

“...Benzeri bir sözü duydum. Kur’an bize diyor ki yani kadına diyor ki “eviniz de kalın” diyor. Niye İslam bize böyle dedi. Çünkü eski kadınlar cahiliye kadınları gibi çıkmak istiyorlarmış. Ayet diyor ki “dışarıya çıkmayın, cahiliye kadını gibi elbiselerle çıkmayın” Mesela Türkiye de ki kadınlar Avrupa’yı örnek bakıyor. Bu yanlış. Normalde Müslüman olduğumuz için, Kur’an ya da peygamberimiz ne diyor buna bakmak lazım. Ama öyle olmuyor. Ben kadının yeri sadece ev demiyorum, dışarıda da işler var da her iş ev olmaz ki. Mesela hastaneler de kadın, onun yeri var. Okullar da onun yeri var. Ama asker de yer var mı kadına sanmıyorum. Kadın çalışabilir. Belli ortamlar da çalışabilir. Hemşire olabilir, öğretmen olabilir ama sanayi de inşaatta çalışamaz. Çalışabilir ama çalışmıyor çünkü zor olur onun için. Kadının hem çalışması hem de eve bakması çok zor. Eğer çalışıyorsa evde ki işleri kim yapacak? Bunu sırayla mı yapacağız. Olmaz (NE1).”

Dinin pratikte ki ve teoride ki yeri zaman zaman değişikliklere uğramış olup bozulmalara ve yozlaşmalara yer açmış olsa da özü itibariyle öğütlediği temel İslamiyet’te ayırmadan, ötekileştirmeden ziyade eşitlik, birleştiricilik, bütünleştiricilikken, diğer medeniyetlerde ötekileştirme, ayırma, değersizleştirme olarak kendisine yer edinmiştir. Kadın ve erkek cinsiyet olmalarının yansırı hep birinin diğerinde üstünlüğü tartışılmış, iki

cinsiyet kendi arasında tabiri caizse sürekli yarışa, rekabete tabii tutulmuştur. Bir cins her zaman yarışı kaybetmiş, geride kalmış, ikinci plana atılmıştır. Ki bu çoğunlukla kadın olmuştur. Ancak özellikle İslam dininde böyle bir konu mevzubahis değildir. İncelemeler dahilinde kadının toplumsal hayattan ötelendiği, kamusal hayat dışına çıkarıldığı ve yahut erkeğin öncelendiği herhangi bir örneğe rastlanmamıştır.

Reddedenler

Yukarıda belirtilen algının aksine kadının yerinin yalnızca evi olmadığı, toplum modernleşme merhalesinden geçtikçe bu görüşünde değişim ve dönüşüme uğraması gerektiğini savunan erkek katılımcılar da mevcuttur. Buna göre değişen toplum yapısına ayak uydurulmalı ve artık kültleşmiş kadın erkek rollerinden sıyrılmak gerektiğinin haklı tarafı gözler önüne serilmiştir:

“...Duymadım hiç. Bu sözden ben şunu anlıyorum kadın dışarı çıkmasın evinde otursun işlerini yapsın gibidir. Ben bu şekilde düşünmüyorum. Dünyaya bir kere geliniyor herkes istediği şekilde yaşamalı (SE1).”

“...Kadının okuması gerekir. Bazı şeyleri istemeden önce toplumun yapısına bakmak lazım. İnsanlar hep eski toplum yapısına göre konuşuyor. Eski toplumsal yapıyla yeni toplum bayağı farklı. Eski toplumlarda kadın sadece evde çalışabiliyor. Ama şimdi o kadar hayatın içinde istekler olduğu için sürekli ihtiyaçlar olduğu için kadının okuması gerekir. Çünkü hayat müşterek diyebiliyorsan kadının işi sadece ev değil. Kadın okuyabiliyor ve okuduğu ilim üzerine çalışabilir. Ailesine de hizmet ediyor ama evdeki işleri de yapması gerekir. Bu konuda anlaşma üzerinde mesela ev işlerini sadece kadınlar yapacak diye bir şey yok. Erkekler de yapabilir. Bekarken bulaşık yıkabiliyorsak evliyken de yapabilir. Ama bu toplumda var, toplumlarda ki kadına karşı bakış açısı var. Afrika’da kadınlar okuyor hatta bazı yerlerde kadınların erkeklerden fazla okuyan ve çalışan kadınlar var. Ama kocan

zengin olur, ihtiyaç duymazsın belki. Ama ihtiyaç olan yer de bir kadın çalışmalı. İhtiyaç sadece maddi olarak olmuyor. Diyelim bir kadın öğretmenin okuduğu ilimler üzerine pratik yapması gerekir. Okuduklarını verebilme ihtiyaçları olacak. Bu da bir ihtiyaç (SE5).”

“...Evet, bu bizde de var ama kabilelere göre değişiyor. İlkel dönemlerde hep böyleydi. Ama bence doğru değil sadece evde olması. Eğer bir kadın okumuş ve bir yere varmışsa kesinlikle bu potansiyeli kullanması lazım. Ben kendi adıma okumuş birisini seçerdim (SE2)”.

“...Evet duydum. Biz de de kadın yeri mutfaktır derler. Bu söz kadın evinden dışında bir iş yapamaz demektir. Hareket alanı evidir, mutfaktır. Yapacakları evde olur. Temizlik yapabilir yemek yapabilir. Ama bence kadının yeri sadece evi değildir. Erkekle aynı hakkı var. O da çıkacak çalışacak ben de çıkıp çalışacağım sonra eve geldiğimiz de beraber yemek yapıp yiyebiliriz. Onun da hakkı var. Hı istiyorsa da bütün gün evde oturacağım derse karışmam o onun tercihi saygı duyarım. Ama bana da öyle yapma böyle yerlere gitme derse onu da kabul etmem. Kadın çalışmalı diye düşünüyorum. Kadına verilen görev sadece çocuklara bakmak yemek yapmak değil. O çocuklar sadece onun değil hem de erkeğin çocuğu beraber baksınlar. Biz toplum olarak kendimizi kadının hem çalışıp hem evde iş yapmasını zor görüyoruz ama gittikçe mesela 10 yıl 15 yıl sonrasında bu normal bir şey olacak (SE4)”.

Azımsanmayacak sayıda kadın katılımcı da “kadının yeri evidir” tespiti hakkında çok sayıda fikir sahibi olmadığını ifade etmektedir. Ancak “fikirlere sahip olmadığını” belirtmeden önce kadın katılımcıların soruya cevap vermeye çalıştığı görülmektedir. Ancak düşüncelerini erkekler kadar açık ve net bir şekilde beyan edemeyen kadınların zihin dünyalarında bastırılmışlıkların, bir görüşe karşı çıktıkları takdirde aşağılanacakları, bastırılacakları korkusu hakim olduğu açıkça gözlemlenmiştir. Ancak özü itibarıyla kadın katılımcıların hemen hepsi kadının hem ev işi yapıp hem çocuğuna bakıp hem de iş hayatına dahil olabileceğini ifade etmektedirler:

“...Duydum ve bu söze katılmıyorum, kadın evde de olabilir, aynı zamanda çalışabilir de. Kadının yerinin ev olduğunu düşünmüyorum (SK9).”

“...Sanırım bir baskı demek bu yani kadın evde otursun, beklesin diye söylüyor herhalde. Ben bu şekilde düşünmüyorum. Çünkü bu şekilde düşünseydim neden burada okuyorum, neden bu zorluk çekiyorum. Evde olan kadınlar ev işi yaparlar, kendilerine bakım da yapıyorlar (NK6).”

“...Evet, bu söz her yer de böyle. Bizde de var aynı söz. Ama ben kişisel olarak buna katılmıyorum. Eğer benim yerim ev ise ben neden bu kadar okuyorum? Aynı sınıfta olan erkek arkadaşlarım var, biz onlarla aynı dersleri görüyorum. Ortalamam onlardan daha yüksek o zaman. E o zaman neden ben evde kalacağım da sen çıkıp çalışacaksın? O zaman ben okumayayım git sadece sen oku. O zaman anlarım ki eğitimsiz olduğum için evde kalmam gerekiyor. Fakat eğitilmiş olduğum için çalışacağım. Aynı hoca, aynı ders, aynı okuldan eğitim alırken kadının yeri kesinlikle evi değil (SK6).”

3.3.3. Kadın ve Erkeğin Roller

Kadın ve erkeğin rolleri bireyin dünyaya gelmesiyle beraber düştüğü toplumsallaşma süreciyle aslında biyolojik cinsiyetinin yanında kendisi için hazırlanmış toplumsal cinsiyet dünyanın inşası içine doğmasıyla değerlendirilmektedir. Bu fikirden yola çıkıldığında eğer bir kız çocuğusanız ileride iyi bir anne olmanız için şimdiden size bu sorumluluğu aşılacak bebeklerle oynamanız, bebeğe bakmayı bilinçaltınıza yerleştirmeniz lazımdır. Ya da evcilik oynarken genelde mutfakta yemek yaparsınız. Size alınan oyuncaklar ve size hazırlanan dünya bu şekildedir. İyi bir eş, iyi bir anne olmanın yolu ta küçüklükten bu yana çizilmiş bir süreçtir aslında. Yahut bir erkek çocuğu olarak evcilik de rolünüz tıpkı çevreden görüp deneyimlediğiniz şekilde işe gitmek, para kazanmak, arabayla ilgilenmek vs şeklinde olacaktır. Çocukluğundan bu yana bütün

hayatı toplumun ona biçtiği rolleri yaşamak, kalıp yargılara bağlı kalmak şeklinde ilerleyen birey karşı çıktığı takdirde sosyal izolasyona maruz kalacağı düşüncesiyle gündelik hayatında zihinsel arka planın etkilerini sıklıkla gün yüzüne çıkarır vaziyettedir. Nitekim katılımcılardan da bu bölümde rolün ne demek olduğu, kadın ve erkeğin rollerinin neler olduğu sorulduğunda alınan cevaplar dahilinde kadın ve erkeğin rollerinin toplum tarafından belirlendiği ve bu şekilde öğrenildiği ifade edilmektedir. Verilen cevaplar temel olarak iki görüş etrafında şekillenmektedir.”ev işleri kadına aittir.” Ve “eve para getirmek erkeğin görevidir.”:

“...Filmlerde duydum genellikle. Benim aklıma kadının rolü şu geldi evinde oturmak erkeğin rolü ise eve para getirmek. Mesela okulda erkek hoca olduğu zaman soru sormaya çekinirsin çünkü serttir ve bir kerede anlamıyor musun diye kızabilir fakat kadın hoca olduğu zaman evinde o bir annedir diye soru sorarken daha kolay olur kızmayacağını anlarsınız. Hayatta bazı kurallar vardır. Geçen gün bir tane kitap okudum ve öğrenilmiş çaresizlikten bahsediyordu. Şimdi bu da öyle bir şey kadın evde iş yapmayı küçüklükten öğretilmiştir. Hayatının her noktasında kadınlar bu anlayışla büyümüşdür ve duymuştur. Bu rolleri çevre belirlemiştir ve bu durum insanlar için ister istemez etkilemiştir (SE1).”

“...Katıldığım bir şey de ya da ev içerisinde çıkan bir işte senin rolün bu, senin rolün bu şekilde gibi. Erkeğin rolü, para kazanmak. Kadının rolü evine ve çocuklarına bakmak. Bu rollerin tersine olması asla olmaz. Bu rolleri hayatın tarzından kaynaklı. Kadın ve erkeğin rolleri olmalı (NE2).”

“...Rol, rol demek. Herkesin görevi anlamına gelir. Kadın ve erkeğin rolleri vardır. Toplumsal açıdan kadının rolü ve erkeğin rolü büyüktür. Kadının aile içindeki rolü de büyüktür. Hem ev işleri, hem çocuğa bakmak ve çocuğun terbiyesi gibi. Erkeğin rolü genelde dışarıdadır, ama yine de ev içindeki işlerde de rolü vardır (NE3).”

Toplumsal cinsiyet rolleri, bireyin biyolojik cinsiyetine göre belirlenen ve buna bağlı olarak yapması beklenen rollerdir. Soyun sürdürülmesinde kadın ve erkeğin üstlendiği düşünölen rollere göre biçimlenen cinsiyet rolleri, kadınlar ile erkekler arasındaki fark ve ilişkileri, onların biyolojilerinin değil toplumsallaşmanın ürünü olarak gören bir perspektif doğrultusunda kavramsallaştırılmıştır (Marshall 1998: 98). Bu kavramsallaştırma bireyin toplumsal süreç içerisinde sorgusal bir biçimde kabulöyle nihai sonuca uğramıştır. Toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık göstermiş olsalar da genel itibariyle kadının ve erkeğin yeri toplum içerisinde hemen hemen benzerlik göstermektedir.

3.4.Feminizm

En yaygın kabulöyle Mitchel'e göre feminizm, "...kadınların kendi aralarında bir dayanışma yaratarak, erkek egemen dünyanın norm ve değerlerine, cinsiyetçi politikalarına karşı başlatmış olduğu mücadele" (Mitchel, 1995:6-7) olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda feminizm temel itibariyle cinsler arası eşitlik kurmaya dayanan ve tarihte süregelen kadın - erkek arasında ki güç ilişkisini değiştirmeyi amaç edinmiş ve beraberinde toplumun ötesine itilen kadını her alanda görünür kılmayı hedeflemiştir. Bu bölümde feminizmin nasıl algılandığı ve bu algının doğru yahut yanlışlığı ele alınmaktadır. Üç üniversiteden katılımcılara feminizmi nasıl değerlendirdiklerini ölçmek adına çeşitli sorular sorulmuştur. Katılımcılar, erkek düşmanı, batının oyunu, kadın hakları savunucuları, İslam düşmanlığı gibi kavramlar üzerinden bu soruya cevap vermektedirler. Katılımcıların büyük çoğunluğu feminizmi "kadın haklarının savunulması" olarak değerlendirmiştir. Bunun yanı sıra azınlıkta olan katılımcılar "konuyla alakalı görüşlerinin olduğunu ancak bu görüşleri dile getiremediklerini" ifade etmişlerdir. Her ne kadar her iki taraf açısından dil probleminin getirdiği dezavantajlar minimize edilmeye çalışılsa da tam anlamıyla ortadan kaldırmak ne yazık ki söz konusu olamamıştır.

3.4.1. “Feminizm Kadın Haklarını Savunur”

Katılımcıların ezici bir çoğunluğu “Feminizm sizce ne demektir?” diye sorduğumuzda “Kadın haklarının savunulması, güçsüz kalan kadının haklarının aranması” şeklinde ifade edilmiştir. Ancak katılımcıların küçük bir kısmı da “Kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olması, tamamen eşit olmak istediklerini” belirtmişlerdir. Katılımcıların soruya cevap verirken ki genel tutumları feminizmi pek de olumlu bir ideoloji, yapılanma olarak değerlendirmedikleri yönündedir. Buna karşın feminizmi tanımlarken “Kadın Hakları Savunuculuğu”ndan daha ziyade “zayıf, güçsüz kadının haklarının savunuculuğu” üzerinde durdukları gözlemlenmiştir:

“...Duydum ama herkes kendine göre bir tanım veriyor. Ben TV den duydum ve orada kadını savunmak kadının haklarını savunmaktı. Bana da öyle geliyor. Bir örnek vereceğim. Önünüzde iki kişi olursa, biri güçlü, diğeri zayıf. Aynı kişi aynı olayda haksızlığa uğrarsa siz güçsüz olanı korursunuz onu tercih edersiniz ona ilgi gösterirsiniz. Bunun gibi kadın da. Yaratılıştan dolayı daha güçsüz görünüyor. Ama bu kadının hep güçsüz olması demek değildir. Şöyle bir söz var; Önemli ve başarılı bir erkeğin arkasında bir kadın saklıdır. Aslında biz de şöyle diyebiliriz; her güçlü kadının arkasında güçlü bir erkek vardır. Ama yine de kadınlar korunsun kollansın.Kısaca feminizm kadının kadını savunmak kadının haklarını savunmaktır (SE2).”

“...Feminizm, kadınlar hayata dair daha fazla istekleri ve erkekler ne yapıyorsa bizde yapalım diyenlerin. Haberlerde duydum ama bu görüşe katılmıyorum. Kadın ve erkek arasında farklar vardır. Sadece biyolojik olarak değil, toplumsal olarak da fark var. Feminizm görüşüne katılmıyorum. Sadece kadın haklarını savunurlar (NE2).”

“...Feminizm; kadının haklarını tanıtmak. Hem de diğer insanların yaptıklarını da diğer insanlara hissettirmek. Yani insanlar feminizmi eşitlik gibi görüyorlar. Feminizm kadın ve erkekler arasındaki eşitlik değil. Çünkü

bu hiçbir zaman kadın ve erkek eşit olamaz. Bir kere cinsiyet farkı var. Feminizm şunun için var. Kadın okuyamaz, çalışamaz gibi şeylerin karşısında kadının almadığı hakları savunmak için var (SE5).”

Kadınların zaten sahip olmaları gereken haklarını aramalarının toplum tarafından zaman zaman “ kadınların erkeklerle aynı hakka sahip olmak için verdiği boş mücadele “ olduğu yanılgısıyla karşı karşıya kalınmaktadır. Bir başka ifadeyle kadınlar, kendilerine ait olan hakkın ellerinden alınmasının mücadelesini vermektedirler. Aslında feminizmin ilk çıktığı zamandan bu yana kadınlar ataerkil toplum tarafından gördükleri haksızlıklara, görmezden gelinmelere, toplumun bir bireyi olarak yok sayılıp ötelenmelere karşı çıkmak ve aslında sahip olmaları gayet doğal olan haklara ulaşamadıkları için direnmişlerdir. Çalışmanın ileri ki bölümlerinde daha detaylıca değineceğimiz bu konuda esas meselenin katılımcılar arasında eşitlik ve adalet kavramının tam anlaşılmadığı sorunsalıdır. Katılımcıların eşitlik ve adalet arasında bir ayrıma değinmedikleri gözlemlenmiştir. Zira feminizmin amacı öteden bu yana iki cinsten birini yüceltmek diğerini dışlamak ve ötelemek olmamıştır. Tarih boyunca mutlak öteki konumunda olan ve bu konuma hapsedilen kadın, yaşadığı baskı ve dayatmaların sonucunda içkinliğe mahkum edilmiştir. Hal böyle olunca da ikincil konumda yaşamaktan başka imkan tanınmamış olan kadın için özgürlük söz konusu olmamıştır. Tam da bu yüzden hak ve özgürlük arayan kadın, tarihin ötesinden bu yana bu arayışını anlamlandırma çabasıdadır.

3.4.2. “Erkekler Feminist Olamaz”

Erkeklerle sorulan “Feminist kime denir ve siz kendinizi feminist olarak değerlendiriyor musunuz?” sorusu ile feminizmin ve feministliğin erkek katılımcılar tarafından nasıl algılandığını belirlenmeye çalışmaktadır. Katılımcıların ezici çoğunluğu, kendisini kesinlikle feminist olarak değerlendirmediklerini, ancak illa kadın hakkı savunulacaksa bunun adına feminizm denmeden de yapılabileceğini ifade etmektedirler. Ancak kendilerine feminist denmesinin de utarılacak bir ibare olduğunu ve

kesinlikle bu kelimeyle nitelendirilmek istemediklerini özellikle ve kesin bir şekilde dile getirmişlerdir. Sınırlı sayıda erkek katılımcı ise eğer ki feminizm kadın hakları savunuculuğu yapmak ise kendilerinin de pek tabii feminist olabileceğini bunun utanılacak bir durum olmadığını ifade etmişlerdir. Ancak her ne kadar kendilerinin feminist olarak nitelendirilmesini kabul etmiş olsalar da feminizm kelimesinin köken itibariyle erkekleri kapsamadığı ve “femen” yani Fransızca da ki “kadın” kelimesinden türetildiğini belirtmiş ve buna karşın yine de kadın haklarını savunacaklarını ancak kendilerini ifade ederken “feminist“ değil de hem kadını hem erkeği kapsayan bir kavram kullanılmasının daha doğru olacağını belirtmişlerdir. Temel itibariyle baktığımızda verilen cevapların arka planında, katılımcıların jest ve mimikleri de hesaba katılarak yorumlanacak olursa, erkek katılımcıların, kadını; güçsüz, savunmasız, korunmaya muhtaç olarak gördükleri ve hal böyle olunca da kendilerini kadına ait bir kavramla nitelendirmeyi yine kendilerine yapılan bir haksızlık, küçümseme olarak gördükleri gözlemlenmiştir. Aslında kadınların haklarını savunuruz diyen erkek katılımcılara dahi bakıldığında yüzlerine yansıyan ifadeler dahilinde bu savunmanın beraberinde erkek olmanın gücü ve haklı gururunu yaşadıkları açıkça izlenmektedir:

“...Erkekleri kötüleyen ve kadın haklarını savunanlar feministtir. Ben asla feminist olmam. Bir erkeğin kadının hakkını savunması doğal ama feminist olması utanılacak bir şeydir. Feminist ideolojisi bambaşkadır (KE1).”

“...Feminizmi yapan feministtir. Vallahi ben bilmiyorum kim olur. Kadınlar çıkıyor ben feministim diyor bu normal bazen de erkekler çıkıyor feministim diye. Bence onlarda kafa yok. Ben feminist değilim. O feminist davası doğru değil çünkü. Doğru olmayan bir şeyi yapmak utanılacak bir şeydir. Erkeğin kadın haklarını savunması doğal ama eğer haksızlık varsa savunabilir (NE1).”

“...Kadınlar ve erkekler olabilir. Ama %90 kadınlardır. Ben feminist değilim ve olmam. Bir erkeğin feminist olması utanılacak bir şey. Ama bir erkek kadının haklarını savunmalı (NE2).”

Bir kısım katılımcı feminist olmanın utanılacak bir şey olduğunu erkeklerin feminist olabileceğini ancak kendisinin asla feminist olmadığını dile getirirken karşıt görüş beyan eden katılımcıların sayısı da azımsanmayacak sayıda:

“...Kadınların haklarını savunan kişilere denir. Kadın haklarını savunan herkes feminist olur.. Gerekirse bende feminist olurum. Utanılacak bir şey değil, bu doğal bir şey. Kadın erkek iki ayrı cinsken, birbirini tamamlayan iki cins. Biri zayıfken diğeri yanında durması gerekir (NE3).”

“...Kadın haklarını herkes savunabilir. Çocuk bile savunabilir. Feminizm ne zaman çıktı bilmiyorum, kim söyledi bilmiyorum, söylerken hangi anlamda kullandığını bilmiyorum ama kendime feministim demem. Ben hümanistim çünkü hem kadının hem erkeğin hakkını yani genel olarak herkesin hakkını savunurum. Feministler sadece kadınların haklarını savunuyorlar (SE2).”

Erkek katılımcılardan birinin konuyla alakalı dile getirdiği bir başka önemli nokta ise kadına karşı haksızlık varsa bunu savunabilecekleri ancak radikal feminist eylemlere karşı oldukça katı ve tepkili olduğu gözlemlenmiştir. Ortada mevcut olan hak ve haksızlığın makul düzeyde savunulması ve söylemlerin her iki tarafı da öteleyecek şekilde olmaması feminizmde amaçları dâhilindedir:

“...Kadın hakkını savunan kişi zaten feministtir. Normal de bir kadın doğar doğmaz feminist olur. Bir kadının hakkını savunmak feminizmse erkek de kadının hakkını savunabilir olabilir. Bir kadın da feminist olmayabilir. Mesela kadın erkekten biraz güçsüz kadınla erkek eşit değil erkek daha

güçlü derse kadın feminist değildir. Ben feminist değilim. Yaptıklarını savunurum ama aşırı feministleri sevmem. Mesela kadınlar daha güçlü erkeklerden, kadınlar her işi yapsın her hakları olsun erkekleri ezsinler diyen feministler aşırı feministler onları sevmem (SE4).”

3.4.3. “Feminizmin Amaçları”

Ortaya çıktığı zamandan bu yana belli başlı değişim dönüşüm merhalelerinden geçmiş olan feminizmin gelişim süreçlerini bazıları bir veya iki feminist dalga şeklinde ayırma giderken bazıları ise, üç veya dört feminist dalga şeklinde bölümlere ayırmaktadır. Lakin genel itibarıyla feminist hareketlerin tarihsel gelişim süreçlerinde birçok araştırmacının itibar ettiği süreç üç kronolojik dalgadan oluşmaktadır. Bu dalgalar dâhilinde feministlerin belli konularda hak talepleri ve bu talepleri için verdikleri mücadeleler olmuştur. Başlangıçta, kadınların yaşam hakları ve özgürlükleri, oy verme hakkı, yönetimde yer alma hakkı, eğitimde fırsat eşitliği hakkı gibi talepleri içeren birden çok bildiri ve eserler ortaya konmuştur. Kadınların hem sosyal ve siyasal haklar için hem de ırkçılığa karşı mücadeleye girişimi olarak ortaya çıkan hak talepleri devamında da kadınların cinsellik ve kadını ilgilendiren bütün konuları özellikle yasaklanmış ve baskı altında olan bütün durumların politikasını yapma eğilimi içine girmeleriyle devam etmiştir. Son olarak üçüncü dalga feministler daha çok kadına şiddet, cinsellik, kadının güçlendirilmesi gibi mikro politikalarla ilgilenmişlerdir. Çalışmanın bu kısmında katılımcılara “feministlerin amaçlarının ne olduğu” sorulmuş ve alınan cevaplardan büyük çoğunluğu “ ezilen kadının hakkını savunmak” olarak belirtilmiştir.

3.4.3.1. “Feminizm Ezilen Kadının Hakkını Savunur”

Kadın ve erkek olarak iki cinsin rol ve tutumlarını kesin çizgilerle ayıran toplumsal cinsiyet kurgusu toplumsal hayat dahilinde kadının gelişmesine, ilerlemesine engel teşkil ederek kadının ötelenmesine ve kamusal alanın dışına itilmesine neden olmuştur. Feministlerin esas

amaçları arasında yer edinen bu özel ve biricik konu özellikle Marksist feministler arasında irdelenmiş ve anlamlandırılmıştır. Var olan düzen yani kapitalizmin kendisi, diğer ezilen tüm sınıfların nedeni olduğu gibi kadınların ezilmesinin de nedenidir. Zira kapitalizm, erkeğin kamusal alanda, kadını da özel alanda konumlandığı için kadınlar ev içi işlerde ücretsiz çalışarak emeğinin karşılığını alamamaktadır (Karadağ, 2013:94). Kadın toplumsal hayatın dışına itildikten sonra yalnızca evi ve mutfağına hapsedilmiş, zamanla da toplumda görünmez bir hal almaya başlamıştır. Katılımcılardan bir kısmı feminizmin esas amacının “ezilen kadının hakkını savunmak olduğunu” ısrarla dile getirmiş ve ancak bu şekilde kadınların seslerinin çıkacağını belirtmişlerdir:

“...Hep kadının hak kazanması üzerine amaçları var. Tek amaçları erkeğe karşı güçsüz kadının haklarını savunmaktır. Bu güçsüzlük hem şiddet hem maddi. Mesela neden kadın hep evde kalsın diyoruz, belli bir geliri olmadığı için hep evde kalsın diyoruz. Erkeğe tanınan her avantajı kadına da tanırsan kendini özgürce ifade edebiliyor. Hatta yaşadığımız çağ da kadınlar evlenmeye gerek yok ben yalnız yaşarım diyebiliyor (SE2).”

Katılımcıların verdikleri cevaplara binaen baktığımızda, kadının hakkını savunma, ya da güçsüz kadın algısı yalnız ve yalnız erkeğe kıyaslama yapılarak oluşturulmuş bir tanımlama olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkeğin kadını ötekileştirmesi, erkeğin kadına yaptığı haksızlık ve eşitsizlikler konusu üzerinde durulmuş, güç konusuna gelindiğinde ise erkeğe nazaran güçsüz ve savunmasız olarak nitelendirilen kadın tezahürü yapılmıştır. Ancak katılımcılardan hiç biri kadının kadına karşı yaptığı haksızlığı dile getirmemiş, ya da güç hegemonyasının kadınların birbiri üzerinden de gerçekleştirdiğine değinmemiştir. Fakat her ne kadar ötekileştirme salt kadın-erkek temellendirmesi üzerinden yapılmış olsa da ötekileştirmenin bir diğer yanı olarak da kadının-kadın üzerinde ki ötekileştirmesi de pek tabii mevcuttur.

3.4.3.2. “Feminizm İslam’a Zarar Verir”

Sayıları az da olsa bazı katılımcılar “feminizmin İslam’a zarar verdiği” düşüncesini savunurken bu görüşünü yine aynı şekilde “feminizmin Batı’nın bir oyunu olduğu” düşüncesi üzerinden temellendirerek dile getirmişlerdir. Bu düşüncenin geri planında elbette feminizm ideolojisinin ilk olarak batı da ortaya çıktığı ve batının Müslüman bir toplum olmayışı düşüncesi yatıyor olabilir. Katılımcılardan biri bu durumu, “*bence hedefler de İslam’ı ortamı karıştırmak var. İslam’a zarar vermek istiyorlar. Hedeflerine ulaşamazlar. Deniyorlar ama olmuyor. İstedikleri olmuyor. Ben inanıyorum ki Allah bunlara izin vermez (NE1)*” şeklinde açıklamaktadır. Bir diğer katılımcı ise “feministlerin tek amacı dünya düzenini bozmak, İslam’ı yıkmak” olarak dile getirmiş ve feministlerin amaçlarına ulaşım ulaşamadıkları sorulduğunda ise;

“...Bir kısım da ulaştılar. Dediğim gibi mesela kadınlar artık diyor ki “kadınlar ve erkekler aynı” hangi Müslüman bunu der. İslam’a göre değil bu. Ama İslam da erkekler kadınlardan daha güçlü falan diyor. Bunu yanlış anlarsın ama öyle değil. Sanki bu demek ki erkeğin yaptığın işi kadınlar yapamaz gibi. Öyle değil. Ama feministler daha çok baskılılar. Hele evdekiler de hiç saygı yok. Kadına bir şey yapsan hayır bu benim hakkım değil bana bir şey yapamazsın diyorlar. Bu da evleri aileleri bozdu (NE4)” cevabını vermiştir.

Katılımcılar keskin bir dil ile feminizmin Müslüman bir topluma uygun olmadığını eğer ki kadınların hak talebi varsa bu hakkı İslam’ın zaten kendilerine verdiğini dile getirmişlerdir. Katılımcıların genelinde gözlemlenen tutum; feminizmin kadınları agresifleştiren, hak arama çabasını kavga gürültüyle halletmeye çalışan bir ideoloji olarak yansıdığı şeklindedir. Elbette ki hak arayışları sürecinde feministlerin seslerini çıkarmak adına sergilediği agresifler tavırlar olmuş olsa da özü itibarıyla bunu genele yaymak doğru olmayacaktır. Anlaşılması gereken bir diğer husus ise; her meselenin var olduğu konjektürde incelenmesi gerekliliği ve

yine her ideolojinin çıktığı toplumdan beslendiği görüşü hâkim paradigmlar dâhilindedir.

3.4.3.3. “Feminizm Kadın-Erkek Eşitliğini İster”

Feminizmin gelişim merhalelerini göz önünde bulundurduğumuzda temel itibariyle kadınların hakları konusunun çoğunlukla ya eşitlik ya da farklılık anlayışı merkeze konulmak suretiyle ele alındığını ancak hep kadın erkek ayrımını esas alan- büyük ölçüde biyolojik cinsiyet- toplumsal cinsiyet karşıtlığı bağlamında- görüşler açısından da detaylıca incelendiği ve anlamlandırıldığını görürüz. Kadınların erkeklerle eş haklara sahip olması konusu feminizmin esas amaçları arasında yer alsa da özellikle liberal feministler tarafından etraflıca incelenmeye tabii tutulmuştur.

Liberal feministlere göre kadın ve erkek ontolojik olarak birbirlerinden farklı değildir: kadın ile erkeğin ruhları ve akılcı yetenekleri aynıdır (Sevim, 2005:56). Onlara göre kadınların haksızlığa uğramasının sebebi cinsiyetleri, onları cahilliğe iten toplumsal şartlandırma ve ayrımcılıktır. Bu nedenle de kadınların toplum içerisinde hak ettikleri yeri almaları için toplumsal değişimin bir gereklilik olduğunu ve bunun da eğitimle mümkün olabileceğini savunmaktadırlar. Buna bağlı olarak eşitlik, eşit ücret, eşit insan hakları, eğitim ve sağlıkta fırsat eşitliği ve demokratik siyasi sürece eşit katılım konusunda yürütülen kampanyalar etrafında örgütlenmektedirler (Ramazanoğlu, 1998:29). Feminizm dendiği zaman belki de akıllarda sirayet eden en yaygın tür liberal feminizmdir denilebilir. Zira “Feminist ideolojinin amaçları nedir?” sorusunu yönelttiğimizde karşılaştığımız en yaygın cevaplar; eşit hak, eşit imkan temelli olarak gelişmiştir:

“...Feminist olanların ayrı hedefleri olabilir. Ben bir feminist olsam kadınların sosyal yani toplum içinde nasıl rahat yaşayabileceğini, kendilerini toplum içerisinde küçük görmemesini savunurum. Çünkü onlar aile yapısının en büyük temelidir. Aile zaten kadınlar üzerinde oluşuyor.

Erkekler de var fakat kadınlar en büyük temel kadınlardır. Hedef böyle olması lazım. Kadınlar iyi yetiştirmek lazım (NE3).”

“...Onların hedefleri eski dönemde yaşayan kadınların yaşadıklarından dolayı kadınların haklarını savunmak için var. Mesela eski toplumlarda kadınların sadece evde olmalıdır, kadın çalışamaz gibi ideolojiler yüzünden mecburen kendi haklarını savunmak için ortaya çıkmıştır. Bunlar yine toplumdaki topluma değiştiği için hala haklarının savunmasına ihtiyaç var. Mesela kadın ve erkek çalışabiliyor ama aynı maaşı alamıyor. Bunda da bir şey var. Her halükarda hakları savunulmalı (SK6).”

Katılımcılar kadın ve erkeğin eşit imkân ve olanaklara sahip olması gerektiğini vurgularken bu gerekliliğin toplumun değişmesiyle eş bağlamda olduğunu özellikle dile getirmişlerdir. Kadının toplumda görünür kılınması her iki cinsin bekası içinde gerekli ve temel unsurdur.

3.4.4. Her Kadına Tek Beden Elbise

Kavramların doğdukları coğrafyalardan etkilendikleri muhakkaktır. Feminizmin ortaya çıktığı Batı topraklarında da her ne kadar kadın hakları savunulmaya çalışılsa da temel özne kadından ziyade beyaz Batılı kadındır. Zira önce kendi yaşadığı sorunlardan ortaya çıkan Beyaz batılı kadın, diğer kız kardeşlerinin sorunlarına da kendi perspektifinden yaklaşacak ve yine onları da kendi kültür ve medeniyetleri dâhilinde değerlendirmeye maruz bırakacaktır. Ancak böylesine sınırlı bir bakış açısı tüm kadınların sorunlarına çözüm üretme açısından oldukça sığ kalacaktır. Çünkü her toplumun kendine has dini, kültürü, dili, gelenek ve göreneklere mevcuttur ve yine birey bu sosyal kurumların inşası sonucunda kendini bulmuştur. Bütün bu kurumların etkisini, bireyin kimliğinden sıyrıp sadece kadın kimliğiyle yaklaşmak yüzeysel ve sınırlı kalacaktır. “Dünya’daki tüm kadınların sorunları aynı mıdır?” ve “Dünya da ki tüm kadınların tek bir çatı altında birlik olması mümkün müdür?” sorularına katılımcıların ezici bir

çoğunluğu, Dünya'daki tüm kadınların birlik olmasının mümkün olmadığı yönünde fikir belirttiği görülmektedir. Ancak az sayıda katılımcı ise kadın olmanın birlik olmak için yeterli bir payda olduğu, sorunlar ne olursa olsun her halükarda birlik olunabileceğini dile getirmiştir.

3.4.4.1. “Dünya da ki Tüm Kadınlar Birlik Olabilir”

Azınlık sayıdaki katılımcı Dünya'daki tüm kadınların sorunlarının aynı olduğu ve din, aile, kültür fark etmeksizin her kadına eşit şekilde yaklaşmak gerektiğini belirtmişlerdir:

“...Evet mümkün, tüm kadınların diğer ülkelerdeki görevleri ve sorunları aynı olduğu için mümkün (NK5).”

“...Feminizm dünyadaki bütün insanların haklarını savunur. İnsan insandır yani. İnsanın hakkı Türkiye’de nasılsa bizim orada da aynıdır. Toplumsal olarak din, dil, ırk farketmez. Bir arada yaşadığımız için ortak noktamız olacaktır. Ve eşit olmalı haklar (NE3).”

3.4.4.2. “Dünya’daki Tüm Kadınların Birlik Olması Mümkün Değildir”

Katılımcıların ezici çoğunluğu, Dünya'daki kadınların sorunlarının pek tabii aynı olmadığını zira toplumların birbirinden farklı olduğunu dile getirmişlerdir. Toplumda farklılığı meydana getiren en temel unsurun ise din ile kültür arasında şekillendiği görüşü hakimdir. Katılımcıların bir kısmı din ortadan kaldırılırsa belki birlik ve bütünlük sağlanabileceği görüşünü savunurken, diğer yanda katılımcıların büyük çoğunluğu kültürün toplumu değiştirmede dinden daha etkili olduğu ve bu yüzden sorunların toplumdaki topluma değişkenlik göstereceği ve birlik olmanın mümkün olmayacağını ifade etmişlerdir:

“...Dünyanın bir yerinde bir grup çıkmış. Şu kadar insan okula gitsin diye. Yani devlet izin verilmeli biz bunun için çabalayacağız biz bunun için her şeyi yapacağız diye başlamışlar ilan yapıyorlar prosteto

yapıyorlar ve devlet onlara tek bir soru sormuş; Siz bu kadınlara sordunuz mu? Okula gitmek istediklerini sordunuz mu? İşte böyledir. Kimse herkesin hakkını savunamaz. Şöyle diyebilirsiniz mesela ben feministim kadınlar dışarı çıksın diye savunuyorum her yerde. Bu senin için uygun olabilir ama başka bir ülke de mesela Arabistan da Arap ülkelerinde bu eylemi yapmak istesem bile kadınlar bana hayır bizde evde iyiyiz diyebilirler. Yani boşa uğraşmış olurum. Yani herkesin sorunu kendi bölgesine göre değişir diyelim. Bir grup insan gördüğümüz yerde bilin ki mutlaka bir ortaklıkları vardır. Dünya'daki kadınların da bir ortak noktaları da varsa bir araya gelebilir. Ama sadece kadın olmak bir ortak nokta değildir. Bu zaten olan bir şeydir. Yani seçmediğiniz bir şeydir. Ben dünyada ki bütün kadınlar için şuan bir ortak nokta bulamıyorum bu yüzden bir araya gelemezler (SE2).”

“...Toplumdan topluma değişkenlik gösteriyor sorunlar. Bazı toplumlarda kız çocukların okula gitmemesini savunurken, bazı toplumlarda gezebilmesini, bazı toplumlarda kadının çalışmasını savunuyorlar. Erkek ve kadının eşit olmasını gerektiğini savunan anlayışlarda var. Avrupa'daki kadınla Afrika'daki kadınların sorunları aynı değil. Avrupa'daki kadın Afrika'daki kadının haklarını yeterince savunamaz. Ama genel olarak bir teori ortaya koyabilir. Ben bugüne kadar böyle bir şey görmedim. Bazen kavramları savunabilmek için o kavramların nereden geldiğine ve bu kavramları savunanların ne için savunduklarına bakmak lazım. Ama biz sadece onlardan örnek alınarak, kendi toplumuzu uyarlıyoruz (SE5).”

Kadınlar, 'kadın' olmanın dışında beyazdır, siyahtır, köledir ya da işçidir, doğulu ya da batlıdır. Yani kadınların sahip oldukları kimlikler onların yaşadıkları sorunlarında çeşitlilik ve farklılık göstermesini ifade eder. Kimi zaman 'kadın' olarak bir payda da buluşsalar çoğu zaman kendi özel konsensüslerinde değerlendirilmeye tabii tutulmalıdırlar. Her toplum farklı paradigmalara üzerine kurulmuştur. Bu yüzden toplumun ve beraberinde yaşanan sorunların da çeşitlilik ve değişkenlik göstermesi pek tabiidir. Zira bir toplumda sorun olarak nitelendirilen bir konu bir diğer

toplumda gayet doğal görünebilir. Aynı şekilde sorunları çözüme ulaştırma biçimleri de birbirinden oldukça farklı olacaktır.

3.4.5. Feminizmin Modası Geçmez

Dünden bugüne toplumsal hayat içerisinde değişen, dönüşen, gelişen pek çok akım söz konusudur. Bireye, topluma, kadına, adalete, eşitliğe ve haklara ve daha fazla türetebileceğimiz konuların savunusunu yapan izm'ler toplumsal hayatın ve bireyin bekasını ön planda tutukları düşüncesiyle varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bunlardan haksızlığa uğrayan eş, imkan ve olanaklara sahip olmamasından sebebiyetle toplumda varlığını göstermeye çalışan ve kadının haklarının savunusunu yapan feminizm ideolojisi geçmişten günümüze kadar pek çok gelişim merhalelerinden geçmiş, farklı dalgalar boyu etkinliğini sürdürmüştür. Toplumda her ne kadar her şeyin modası geçiyormuş gibi bir lanse söz konusu olsa da hala bakiliğini koruyan hareketlerden birisi olarak feminizm karşımıza çıkmaktadır. Değişen ve dönüşen dünyada kadın haklarına yönelik faaliyetlerin evrensel boyuta ulaştığını sosyal mecralar ve iletişim ağları boyunca güncelliğini koruduğunu görmek mümkündür. Dünyanın herhangi bir noktasında var olan bir hareketlenme etkisini her ne kadar yaşanan toplumda gösteriyor gibi olsa da bu durumun evrensel boyuta taşınmış olduğu göz ardı edilmeyecek bir husustur. Nitekim bir bölgede yapılan kadına yönelik hareketin başka bir bölgede yapılacak olan hareketlenmeye ön ayak olması mümkündür. Katılımcılara bu kısımda “Feminizmin modası geçmiş midir? veyahut modası geçer mi?” sorusu yöneltildiğinde ezici çoğunluk bunun mevzubahis dahi olamayacağını dile getirmiş ve hatta şayet bir moda ise bunun daha yeni yeni moda olmaya başlayacağı ve uzun yıllar süreceği dile getirilmiştir. Feminizmin bir moda unsuru olmadığı ve her zaman faaliyet alanı bulacağına dair başka bir nokta ise kadın, dünyanın varoluşundan bu yana tıpkı erkek gibi var olan bir cinstir ve öteden bu yana hemen her çağ ve her toplumda zaman zaman haksızlıklara maruz kalmış bu haksızlıklara

direnme çabasına girmiştir. Yani denilen o ki, haksızlık var olduğu sürece kadın haklarının savunusu yapılacak ve feminizm geçerliliğini koruyacaktır.

3.4.6. Dünya Kadının Sorunları

Kadınların sorunları her ne kadar toplumdan topluma kültürden kültüre değişiyor olsa da özü itibariyle her kadın için sorun olarak görülen temel sorunlar mevcuttur. Bunlar arasında kadının eğitim hakkının elinden alınması, kadının erkekle aynı iş ve pozisyonları elde edememesi yahut aynı işi yapmalarına rağmen kadının daha az ücretle çalıştırılması, şiddet, taciz ve daha niceşi gösterilebilir. Ancak bu genel sorunların gerisinde her toplumun kadının kendine has spesifik sorunları da pek tabii mevcuttur. Sorunlar nasıl ki tek tip değilse elbette ki çözümleri de tek tip olmayacaktır. Mevut toplumun dinamikleri göz önüne alınarak incelemek ve değerlendirmek doğru olacaktır. Feminizm batı coğrafyasında meydana gelmiş bir ideolojidir. Özü gereği ezilen, haksızlığa uğrayan tüm kadının hakkını erkeğe karşı savunmak olsa da her ideolojinin doğduğu coğrafyadan etkilendiği düşüncesiyle feminizm de içerisinde batı toplumunun izlerini taşır. Hal böyle olunca batı kadının sorunları karşısında doğu kadının sorunları zaman zaman görmezden gelinmiş, hatta çoğu zaman ırkçılık ve yahut İslamafobinin etkisiyle bu sorunları ötelenmiştir. Araştırma dâhilinde inceleme nesnesi olarak ele alınan Afrikalı kadınların sorunları da pek tabii Batı toplumu kadının sorunlarından oldukça farklıdır. Katılımcılara bu kısım da “Kadının en büyük sorunu sizce nedir, elinize imkân verildiği takdirde hangi sorunu değiştirmek istersiniz?” sorusunu sorduğumuzda ezici çoğunlukta katılımcı erkeklerle eş eğitim hakkına sahip olamadıklarını ifade etmiştir.

3.4.6.1. Hayalet Kadınlar

Gerek dinin yanlış algılanması, gerekse ataerkil toplumun baskınlığından sebeple kadınlar, öteden bu yana kamusal hayat içerisinde hayalet kadınlar olmaya mahkûm edilmiş ve öteden bu yana görmezden

gelinmeyle mücadele etmeye çalışmışlardır. Kadın, istenildiği zaman sosyal hayatta görünür kılınmamakla birlikte izole edilmiş istenildiği zaman ise kendi mahrem ortamlarında kadınlık rollerini yerine getirmesi noktasında kadın oldukları hatırlatılmıştır. Bakıldığı zaman kadın olmayı toplum doğurmuş ve kendi toplumsal bakış açısıyla şekillendirilmiştir. Kadın, gerekli olan değerden yoksun bırakılarak silik bir karakter olarak yeniden yaratılmıştır. Özellikle Üçüncü dünya ülkesi kadınlarının durumları batıya nazaran daha dramatiktir. Hala toplumda yer edinemeyen kadın, eğitim hakkından mahrum bırakılmanın yanı sıra erkekle aynı pozisyonda ki işlerde de ikinci plana atılmışlardır. Afrikalı kadın katılımcılar da özellikle muzdarip oldukları konunun eğitim de hak eşitsizliği olduğunu ifade etmişlerdir:

“...Ülkem için okula gitme hakkını veririm. Anayasa da herkesin okula gitme hakkı var ama uygulanmayan yerlerde var. Mesela bizim orada kabileler olduğundan dolayı 80 den fazla kabile var. Bazı kabileler kadının okumasını kabul etmezler. Elimde olsa ben gider onları eğitir kadının okuması gerektiğini anlatırdım (SE4).”

“...Biliyor musun ben neden eğitim alıyorum? Çünkü eğitim alan bir kadın kendini rahat savunabilir. Şiddetten, tacizden, kötülükten. Kadın eğitilmiş olursa bunların hepsini çözer. Ben kadının daha çok eğitim almasını sağlardım. Bütün dünya da ki sorun bu (SK6).”

Eğitim sorunu geçmişte ki kadar yoğun olarak yansımasa da günümüzde hala mevcut olduğu aşikardır. Afrika toplumunda da katılımcıların dile getirdiklerinden çıkarılmadığımız eğitimde hak eşitsizliği daha çok yerel kabilelerde görülmektedir. Kadın toplumsal rollere hapsedilmiş ve geleneksel toplumun izinde ötelenmeye mahrum bırakılmıştır. Katılımcıların özellikle dile getirdiği husus olan eğitim, kadının yaşadığı diğer tüm sorunları bertaraf etmede kullanılacak temel olarak görülmektedir. Yani sorunu menşinden yok etmek gerekiyorsa

bunun, kadının da toplumda var olabilmesi için eğitimden geçmesi gerektiği görüşü hakim paradigmlar dahilindedir.

3.4.6.2. Doğu Kadınının Batı Özentiliği

Tehlike olarak gördüğümüz, kendi toplumumuzu okumamız adına muhakkak bilmemiz gerekli diye düşündüğümüz ‘oryantalist bakışın’ kökenleri yalnızca batı toplumlarına atılmış tohumlar değildir. Hatta bizatihi doğunun doğuya olan bakışını anlamak bizim için toplumumuzu anlama ve anlamlandırma adına daha aydınlatıcı olacaktır. Batıdan hayranlıkla bahsederken ve yine batıyı bir üst akıl olarak görürken kendi toplumlarını ise batıyı örnek almamakla, geri kalmışlarının sebebinin batı gibi olmamak olduğunu savunan self oryantalistler Edward Said’in kavramsallaştırdığı oryantalist bakış açısından daha tehlikeli hale gelmişlerdir. Hatta batının doğuyu ötekileştirmesinden ziyade doğu kendisini Doğululaştırır hale gelmiştir. Self Oryantalizm kelime anlamı itibarı ile “kendi kendini Doğululaştırmaktır”. Bu manada bakıldığında, öncelikle *kendi* (öz)nde de bir batılı canlanmanın olması gerekmektedir. Katılımcılardan bir tanesi kadının en büyük sorununun ne olduğu sorusuna “...Avrupa kadınına örnek almamasını onlara bakmamasını sağladım. En büyük sorun bu. Eskiden Osmanlı döneminde böyle şeyler yoktu. Şimdi Avrupa’ya baktıkları için kötü şeyler oluyor (NE1).” şeklinde cevap vermiştir. Teknolojinin ilerlemesi, sosyal medyanın da yangınlaşmasıyla artık küresel bir köy haline gelen dünya da her toplum birbirinden etkilenmekte ve yine aynı ölçüde birbirini etkilemektedir. Doğu kadını da gerek kılık kıyafet gerek tavır ve tutum olarak batı kadınına özenç duyuyor görüşü katılımcının dile getirdiği ifadeler arasındadır. Bu etkilenmenin doğu toplumunu ve hatta doğu kadınına doğrudan olumsuz etkilediği aşıkardır. Her toplum kendi hakim paradigmları dahilinde yaşar, kendine has norm ve değerleri mevcuttur. Bir elbise gibi toplumların değerlerini üzerlerinden çıkarıp atılması beklenemez. Her birey yahut daha özelde her kadın kendi toplumu içerisinde ki normlar dâhilinde incelenmelidir. Teknolojinin bize sunduğu imkânlar sayesinde her

şeye kolayca ulaşabilmekteyiz. Her ne kadar teknolojinin avantajları olsa da çoğu zaman bu avantajlar kullanıcılar sayesinde dezavantaja dönüştürülmektedir. Batı kadını imajının her daim görünür kılınması, onun sahip olduğu imkan ve özgürlüklerin sürekli dile getirilmesi kimi zaman doğu kadını olumsuz olarak etkilemekte istemsiz olarak kendi değerlerini devre dışı bırakıp kendi sahip olduğu imkanlar ile batı kadınlarının imkan ve özgürlüklerinin kıyasını yapmaktadır. Ancak bu kıyaslama nihayetinde toplum değerlerinden arınmış, normlar dâhilinin dışına çıkmış olması muhtemeldir.

3.4.6.3. Erkekleştirilmek İstenen Kadınlar

Kadınlara yapılan nefret eylem ve söylemleri şiddeti artarak her geçen gün kendini göstermektedir. Öteden bu yana farklı uygulamalarla baş göstermiş olan nefret söylemleri kimi zaman dini temellendirmeler esas alınarak yapılmış kimi zaman ise kültür esas alınarak temellendirilmeye çalışılmıştır. Toplum etkileyen yazılı kurallar olduğu kadar yazısız normların da etkisi bir o kadar düzenleyici ve belirleyicidir. Kadın sünneti konusu da Afrika toplumundaki kadınların muzdarip olduğu insanlık dışı uygulamalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu uygulama kültür temelli dayanaklara göre belirlenmiş olup hala yerel kabileler arasında varlığını sürdürmektedir. Kadınlar hiçbir alan da olmadığı gibi kendi bedenleri üzerinde de söz sahibi olmalarına müsaade edilmemiştir. Öteden bu yana Meryem Ananın bakireliği anlatılıp durmuş, bekâret kemerleriyle iffet ve namus korunmak istenmiş, eğitim hakkı alabilmek için giden rahibelerin bekâret yeminleri etmeleri istenmiştir. Böylelikle öteden bu yana namus algısı yalnızca kadına yüklenmiştir. Zira kadın şeytanla işbirliği yapan, günaha bulaşmış, erkeği baştan çıkararak cins olarak görülmüştür. 2. feminizm dalgasıyla bu görüşler bir nebze olsun kırılmaya başlamış, hiç değilse artık kadınlar eril düşünce tarafından görülür, duyulur hale gelmişlerdir.

Katılımcılardan bir kısmı kadının en büyük sorununun kadın sünneti gibi yerel uygulamalar olduğunu ifade etmişlerdir. Oldukça insanlık dışı ve acı verici olan bu uygulamayı katılımcılar kadına duyulan nefretten dolayı yapıldığını belirtmişlerdir:

“...Sünnet konusunda bunu savunabilirdim eskiden yapıyorlardı, dinimiz gelmeden önce kadınlardan nefret ediyorlardı. Yani şöyle düşünüyorlar kadın erkekle istediğini yapabilir. Yaşamasin diye sünnet yapıyorlar. Cahil insanlar yaptılar ve hala devam ediyorlar. Ben sünnet yapıldım. Çok küçük yaştaydım. Eskiden hepsini yapıyorlardı şimdi öyle değilim benim küçük bir bölge kapatıldı. Anneannem eskideydi. Babam benim kızlara öyle şey yapmayın yaparsanız hakkımı helal etmem size, babam öldüğü için annem rahmetli istemedi. Ben yapamam dedi ananem öyle bir kız duramaz benim evimde dedi, annemle kavga ettiler. Ondan sonra annem gitti anneannem de madem bu kadar kızdın o zaman yarısını yapayım bari. çok acı vericidir. Hatırlıyorum keserken hatırlıyorum, kardeşlerime yaptırmadım. Kadına güvenilmiyor. Evlendiğinde hastaneye götürüp açıyorlar. Devlet yasakladı ama bazı yerlerde yapılıyor (NK6).”

“...Çok şeyler, haksızlıklar ve erken evlilikleri değiştirmek isterdim. Kuzenim on yaşında ve geçen günlerde evlendi. Sünnet olmadım ve babam izin vermez fakat olanlar çok hasta enfeksiyon kaptılar. Sessizce yapıyorlar çünkü cezası var kanun olarak. Kuzenlerim hepsi sünnet oldu ve bunu dini olarak bakıyorlar (NK7).”

3.4.6.4. Metalaştırılan Kadınlar

Kadın bedeni her çağda ve toplumda geçerliliğini koruyan, metalaştırılan, sergiye unsur kabul edilen tam bir tüketim nesnesi olarak sunulmaktadır. Her ne kadar değişim ve dönüşüme uğratılmaya çalışılsa da estetik unsuru olarak hemen her alanda karşımıza çıkmaktadır. Zamanla bu durum kadın bedeni üzerinde farklı etkileri ve görünümleri beraberinde getirmiştir. Yaşanılan çağa göre kadın bedeni profili oluşturulmuş ve bu

tıpkı bir moda gibi evrensel boyuta taşınmış ve bu durum batı kadınından doğu kadınına farketmeksizin bir sirkülasyonla devam etmiştir. Çoğunlukla rağbet gören batı kadını imajı her şeyin başlangıcı olarak kabul edilmiş aynı zamanda toplumda kendini görünür kılmayı başarmıştır. Bir zamanlar toplumdan soyutlanan kadın, modern hayatla birlikte görünüş bakımından bedenine zorunlu kılınan bir nesne konumuna getirilmiştir. Modern hayatın bir getirisi olan tüketim, kadın bedenine zorunluluğu ve ihtiyacı getirmiş, kadın nihai kendisinin hapsedildiği salt ev ve aile ortamından topluma ve kamusal hayata taşınmıştır. Bununla birlikte kadın bedeni toplumda her ne kadar görünür kılınsa da arka planda kadın bedeninin metalaştığı görülmektedir. Özellikle Afrikalı kadınlar bu konuda ne yazık ki Batı kadını kadar şanslı değillerdir. Sömürge zamanlarında köle-efendi dikotomisine maruz kalmışlar ve bu dikotomi içerisinde kadın erkek fark etmesizin kadınlar da tıpkı erkekler gibi pek çok ağır işi yüklenmiş yetmezmiş gibi devamında gerek efendileri gerekse efendilerinin istediği kişiler tarafından beden işçisi olarak kullanılmış ve böylelikle hem beden hem emek sömürsüne maruz kalmışlardır. Her ne kadar günümüz çağında böyle bir uygulama devam etmiyor olsa da kadının beden üzerinden sömürsü elbette ki devam etmektedir. Yalnızca şekilsel olarak değişmiş, tüketim nesnesi haline gelmiştir. Katılımcılar arasında özellikle erkek katılımcıların dile getirdiği bir sorun olarak kadınların meta haline getirilmesi sorunsalı yer almaktadır. Katılımcılar kadın bedeninin nesne olarak kullanılmasını, erkeklerin ilgisini çekebilmek adına sıkça kullanıldığını dile getirmişlerdir. Kadın, bedeni itibariyle sömürülmeye uzun yıllar maruz bırakılmış ve kadın bedeni pragmatik bir algıyla özellikle tüketim nesnesi olarak kullanılabilir hale gelmiştir.

“...Kadınların obje, dekorasyon olarak kullanılmasını kaldırmak isterdim. Kadınlar reklamlarda filmlerde hep obje olarak kullanılıyor bunun kaldırılmasını isterdim (KE1).”

“...Kadınların dekorasyon gibi kullanılmasını yasaklarım. Bir dükkana giriyorsun kadınlar getiriyor her şeyi. Bu dükkana gelenler bazen sadece kadın için geliyorlar. Kadın dekorasyon gibi hep. Kadınlara saygısızlık bu. Ben bu kaldırırdım (NE4).”

3.5. Feminizm ve Ötekileştirme

Yükselen ve her geçen gün ilerleyen iletişim teknolojileriyle birlikte dünya artık McLuhan’ın söylediği gibi küresel bir köy haline gelmiştir. Bu küreselleşme, yahut evrenselleşmeyle alakalı esas belirtilmek istenen şey, dünya üzerinde yaşanan gelişmelerin evrensel, küresel bir boyut kazanmasıdır. Bu küresellik beraberinde dünyanın her yanında ki olaylardan haberdar olma, tanıma ve bilme özelliklerini de getirmiştir. Bu özellik her ne kadar başlangıçta olumlu bir etkiymiş gibi tezahür etmiş olsa da süreç genelinde bakıldığında olumsuz etkiler de bir hayli fazladır. Teknolojinin olumlu etkileriyle beraber toplumda var olan büyük bir kurmaca da meydana gelmektedir. Bu kurmaca dahilinde bireylerin düşünsel boyutta bazı gerçeklikleri kavramalarını zorlaştıran etmenler pek tabii mevcuttur. Ve nihayetinde bu kurmaca bir aldatmacaya doğru devinimleşmekte ve hakim güçlerin meydana getirdiği tabuların, toplum içerisinde özümsemesine sebep olmaktadır. Döngüsel bir şekilde devam eden bu süreç, bir taraftan kapitalist devletlerin finanse ettiği bilimin objektif olmamasından yararlanarak kendi çıkarlarına uygun teknolojik gelişmeler yürütmüş ve yine bu pragmatist algı aracılığıyla devletler kendi çıkarlarına uygun olan değerleri dünyaya empoze etmiştir. Bir diğer yandan ise gelişmemiş ve yahut kendilerine nazaran daha güçsüz devletlerin kendi meselelerine bu ürettikleri nesnel olmayan teknolojik araçlar dahilinde müdahalede bulunmuş ve müdahaleyi de meşru kılmak adına demokrasi kavramının içerisine oturtmuşlardır. Ve hayatında demokrasi temeline oturtularak kurmaca bir şekilde oluşturulan kapitalist sistem, gelişmiş ülkelerin, gelişmemiş ülkeleri sömürmesiyle birlikte içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Bu sayede gelişmiş ülkeler her geçen gün gücüne güç katar hale

gelmişlerdir. Ancak esas üzerinde durulması gereken husus burada kapitalist devletlerin gelişmemiş devletler üzerinde ki sömürsünün beraberinde ötekileştirmeyi doğurması ve bu ötekileştirmenin küresel bir boyuta taşınmış olmasıdır.

Ötekileştirme milletler, devletler, dinler, mezhepler, meslekler, cinsiyetler, ideolojik kabuller, kuşaklar gibi pek çok kurum ve alanda yapılabilmektedir. Hayatı, insanları siyah-beyaz, iyi-kötü ya da yüce-aşağılık olarak sınıflandırma kolaycılığı getiren ötekileştirme bağlamında yapılan tanımlanmalar genellikle -örtülü de olsa- tanımlamayı yapanın kendisi ve içinde bulunduğu grup için yüceltme, ötekiler içinse aşağılamaya varabilen tenkitler içermektedir. Araştırma kapsamında incelemeye tabii tutulan Afrika örnekleme uzun yıllar sömürü altında kalmış ve ötekileştirmeye maruz bırakılmışlardır. Hal ve tavırlarına yansıtacağını düşündüğümüz kolonyalist etkilerden dolayı öncelikle kendilerini nasıl konumlandıklarını, ötekileştirilmiş ve sömürülmüş olmanın düşünce yapılarına nasıl yansıdığını ve geldikleri ülkede hala ötekileştirilmiş olma hissiyatının devam edip etmediğini öğrenmek amaçlanmıştır.

3.5.1. "Batı Kadını Modern, Doğu Kadını Modern Dışı"

Sanayi devriminin gelişmesiyle birlikte dünya çapında her alanda yenilikler olmuştur ve bu süreçte özellikle Batı ülkeleri hemen her alanda yeni oluşumlara ön ayak olmuştur. Her güncel gelişme genel itibariyle öncelikle Batı Dünyası'nda baş göstermekte hemen akabinde ise batı temelli olarak Doğu ülkelerine yansımakta ve yayılmaktadır. Özellikle teknoloji ve bilim olarak bakıldığı zaman batı ülkeleri gelişme ağının merkezi olması bakımından doğu toplumlarından her daim önde olduğunu iddia etmektedir. Karşısında kendisine öykünen bir doğu ülkeleri olduğu da pek tabii aşıkardır. Evrensel anlamda her şeyin başlangıcı olan bir batı ve onun ürettiklerine muhtaç pozisyonda olan bir doğu toplumlarının varlığı söz konusudur. Batı hegemonyası hemen her alanda özellikle söylemler üzerinden kurulur ve şekillenir. Nitekim batının doğuya olan bakışının

şekillenmesi ya da doğuya kendini doğulu olarak hissettirmesi de yine söylemler üzerinden ilerlemiş ve batı bu nokta da kendine en belirleyici alan olarak kadın konusunu seçmiştir. Katılımcılara bu kısımda “doğu kadını ve batı kadınının kim olduğu” sorusu sorulmuş hemen akabinde ise doğu kadınının modern dışı ve yahut batı kadınının modernliği sorusuna katılıp katılmadıkları hakkında fikir beyan etmeleri istenmiştir. Nihayetinde katılımcıların bu fikre katılıp katılmamalarına göre cevaplar sınıflandırılmıştır.

Katılıyorum:

Oryantalizme göre modernite, batı temelli bir kavramdır. Fakat Batı'nın modern benliğinin oluşması bir o kadar da Doğulu olanın ötekileştirilmesiyle yakından ilişkilidir. Bu netice dâhilinde oryantalizm Batı-dışı bir moderniteye olanak tanımamaktadır. Katılımcılardan birisi modernliği eğitim olanakları ve eğitim almakla eş tutarken diğeri çağa ayak uydurmak, toplumun norm ve değerlerini göz ardı ederek davranılması olarak yorumlamıştır:

“...Katılıyorum. Batı kadını üstündür, derken kastettiğim şey düşünce yapısı. Bizim doğu toplumunda ya da gelişmemiş toplumlarda da bunun sebebi kadınlar değil, toplumdaki kaynaklı. Her şeyin sıkıntısı aile ve toplumdur. “El alem ne der?” baskısı. Boşanmış bir kadına kötü gözle bakmak gibi (SE5).”

“...Ortadoğu da ki bir kadın modern değil bunun sebebi de okumadılar. Eğitim fırsatı bulamadılar. Batı da kadının fırsatı vardı onlar modern oldular. Ortadoğu kadınının geri kalmasının sebebi onun haklarının savunulmaması da olabilir (SE4).”

Katılmıyorum

Oryantalist söylemin ana temasını oluşturan “Batı'nın modern, Doğu'nun da modern dışı” olduğu görüşü katılımcılarda bir görüş birliği

olduğunu söylemek neredeyse mümkündür. Nitekim genel olarak bakıldığında yukarıda ifade edilen söyleme bütün katılımcılar tarafından farklı derecelerde itiraz edilmektedir.

“...Batı kadını üstündür, doğu kadını geri kalmıştır sözünü duymadım daha önce. Ama böyle şeye katılmıyorum. Bizde kadınlar var onların dediği gibi ilerde olan ve geride kalan kadınlar da var. İnsan geçmişinden ayrılmaması gerekiyor. Geleceğine de odaklanırsa geçmişte olan değerlerini boşverirse şimdikini de kaybeder. İkisi arasında uyum sağlanması gerek. Doğu kadını da batı kadını gibi üstündür aslında. Herkes kendi tarzına göre yaşıyor (SE3).”

Katılımcılardan bir tanesi bu söylemin tamamen psikolojik bir dayatma olduğunu dile getirmiştir. Batının doğu üzerine uyguladığı simgesel şiddet, bu söylemi tetikleyecek şekilde tezahür bulmuştur diyebiliriz. Nitekim doğunun batıya olan özentiliğinin bir sonucu olarak doğunun kendi değer ve özelliklerini beğenmemesi pek tabii normaldir. Her toplumu kendi içerisinde ki gelişim merhaleleri ile kıyaslamak pek hayli daha doğru ve tutarlı olacaktır.

“...Bu aslında psikolojiyle ilgili. Bugün en ünlü futbolcu mesela Ronaldada başörtüsü taksa bile herkes onu moda görür. Burada bir psikoloji etkisi vardır. Batılılar bunu yapmaya çalışıyor işte. Ben batı kadını ilerdedir diye düşünmüyorum. Çünkü herkesin elinde bir şey var hepsinin kendi özellikleri var. Bunun ki bundan daha ileride bunun ki geride kalmış diyebilmek olmak (SE2).”

Katılımcılardan bir tanesi ifade edilen söylemin tamamen İslamofobi temelli olduğunu öne sürmüş ve batının doğuya karşı olan düşmanlığının İslam karşıtlığından kaynaklandığını ifade etmiştir:

“...Katılmıyorum. Doğu kadınları İslam’a göre yaşıyorlar. Tesettürlü. Bu sözü batılılar söylüyor. Müslüman kadını aşığılamak

istiyorlar. Hakla alakalı bir sıkıntı yok biz Müslüman olduğumuz için sevmiyorlar (KE1).”

3.5.2. Doğu Kadının Sorunları-Batı Kadının Sorunları

Araştırmanın bu kısmında katılımcılara “doğu kadının sorunu ile batı kadının sorunu aynı mıdır “ diye sorulmuş ve özellikle bu nokta da kadınların batı kadını karşısında kendilerini nerede konumlandıkları, nelerden muzdarip oldukları ölçülmek istenmiştir. Kendilerini öncelikle Türkiye’deki kadınlarla kıyaslayan Afrikalı katılımcılara göre Türkiye’nin kendilerine göre epeyce ilerde olduğunu, Türk kadının kendilerinden çok daha fazla hakka sahip olduklarını iddia etmişlerdir. En büyük sorunlarının erkenden evlendirilmek, eğitim haklarının ellerinden alınması ve toplum içerisinde görünür olmadıklarını dile getiren katılımcılar Türk kadının özgür olduğunu imkan ve olanaklara ulaşma açısından çok daha şanslı olduğunu belirtmiştir.

“...Buradaki kadınların hakkı bize göre daha fazla. Okuma hakkı yok mesela bizde kabilelerde.15 yaşındayken 10 yaşındayken evlendiriyorlar (SE4).”

“...Bence bizim ülkede kadınlar daha zorda. Para kazanmak için çok zorluk çekiyorlar. Çocuk bakacak para kazanacak çok zor. Türk kadını açıkça söylersem biraz sıkıntılılar. Bunlar çok rahat hiç problemleri yok. Rahat para harcıyorlar rahat geziyorlar (NE4).”

Öte yandan katılımcılardan bir tanesi ise kendi ülkesinde ki kadınların Türkiye’de ki kadınlardan daha rahat olduğunu ve bunun temelinde yine ‘açıklık’ ve ‘kapalılık’ meselesinin olduğunu dile getirmiştir. Bir önceki soruya verilen cevapların aksine burada katılımcının Türkiye de sınırların belirgin ve keskin olduğu bunun da din ayrımcılığına yol açtığı ifade edilmiş ancak bu ayrımcılık ya da sınırların olması gereken bir ayrım olduğu ve olumlu sonuçlara sebep olduğu görüşü dile getirilmiştir. Uzun yıllar sömürge altında kalan Afrika ülkesi batı sömürgeciliği ve hatta

İslamafobik ülkeler tarafından gerek ekonomik olarak sömürülmüş, gerek din temelli yozlaştırılmak, değerlerinden ayrıştırılmak istenmiştir. Katılımcılar her ne kadar görünüş ve söylem açısından özellikle Müslüman olduklarını dile getirmiş olsalar da uzun yıllar Batı sömürüsü altında kalmalarından sebebiyetle dini hassasiyetleri zayıflamıştır diyebiliriz:

“...Kıyaslamak çok zor. Bizim kadınlar daha rahat. Biz de din ayrımcılığı yok. Kapalı ve kapalı olmayan ayrımı var. Bir kadından bahsederken o kapalı o açık diye anlatılıyor önce. Ben ilk kapalı lafını duyduğumda zihni kapalı, anlayamıyor olarak düşünüyordum sonra anladım ki fiziki olarak kapalılıkmiş. Bizim ülke bu anlamda özgür. Bir toplumun böyle anılması çok anlamsız bence. Açık ya da kapalı olması kendisini ilgilendirir. Ama Batı da bu sınırlar aşılmış. Bu da iyi değil. Bir sınır olması her zaman iyidir (SE2).”

Katılımcılara “Doğu ve batı kadınının ortak sorunları var mıdır?” diye sorduğumuzda katılımcılardan biri yine hemen her konuda pek çok katılımcının defaten dile getirdiği gibi batının doğuya dayattığı “Batı kadını ileridedir, Batı kadını moderndir” mesajını özümlediğini açıkça ifade etmiştir. Doğu toplumu esasen kendi kendisini doğululaştırmakta ve mevcut çeşitliliğini değerlendirmekte, kültüründe var olan değerleri içselleştirip özümseyememektedir. Her alanda kendi yaptıklarını batının bir taklidi ve tekrarı olarak görmekte ve bundan sebebiyet her daim içten içe bir özentilik duymakta ve hatta belki zaman zaman zaman aşağılık kompleksi yaşamaktadır:

“...Vardır. Ortak sorunumuz, streslerimiz ortak sorundur. Cahillikten, eğitimden kaynaklıdır. Batı daha çok eğitilidir. Batı kadını çalışan, çabalayan, lider kadın dediğimiz insanlar geliyor aklıma. Batı kadını açık ve kapalı olabilir. Batı kadını kendini geliştiren kadın aklıma geliyor. Batı hayallerimize ulaşabiliyor biz ondan sonra ulaşıyoruz ve taklit ediyoruz (NK6).”

Katılımcılardan bir diğeri ise sorunların hiçbir konuda aynı olamayacağını dile getirirken her toplumun kendi sorununu ancak ve ancak kendisinin çözebileceğini açıkça dile getirmiştir. Batı'nın zinhar doğuyu anlamasını veyahut sorunlarına çözüm üretebileceğine dair inancının olmadığı gözlemlenmiştir beraberinde ise batının uğraşlarını boş bir uğraş olmakla nitelendirip özellikle kendi toplumunun sorununu kati suretle anlayacağını ifade etmektedir:

“...Sorunlar aynı değil. Örnek verecek olursak, insan açken ve tokken farklı düşünür. Aç insan kendi karnını doymayı düşünürken, tok insan yatayım ya da oyun oynayayım diye düşünür. Biz karnımız nasıl doycak diye düşünürken batının düşüncesi nasıl vakit geçireceğiz nasıl eğleneceğiz derdidir (NE3).”

Sorulara verilen cevaplar ışığında katılımcılara “Zaman zaman keşke batılı bir kadın olsaydım” dediğiniz oluyor mu diye sorduğumuzda erkek katılımcıların konuyu ekseriyetle reddettiği buna karşın azınlıkta bir kısım katılımcının ise kendi kız kardeşinin, eşinin, annesinin batılı olarak doğmasını istediğini dile getirmiştir:

“...Benim kız kardeşim mesela batılı olsa daha kolay olurdu derdim. Daha özgürler. Bizim ülke de bir kız çocuğu mesela sen mutfakta iş yaparken o oturur TV izlerse bu ayıp olarak görülür. o da gelsin sana yardım etsin. Ama bir erkek çocuğu TV izlesin otursun problem yok. Bunları yaşamamak için batıda doğsun isterdim (SE4).”

Öte yandan kadın katılımcıların ise zaman zaman bu sorunu düşündükleri ve iç geçirdiklerini itiraf ettikleri gözlemlenmiştir. Ancak hemen hepsinde gözlemlenen en temel tepki “tövbe olmaz olsun” şeklinde olmuştur. İçten içe batı kadının toplum içerisinde ki konumu ve imkânlarla ulaşma rahatlığından mütevellit hayranlık ve özenti içerisinde olsalar da bir yanda toplum baskısı ve yahut toplumsal değerler, öte yandan ise din konusunda ki hassasiyetlerinden mütevellit korkunun da verdiği etkiyle bu özenti ve hayranlıklarını baskıladıkları gözlemlenmiştir:

“...Onlar rahatlar ya bazen diyebiliyorum. Sonra hemen estağfurullah diyorum. Onlar açıklar rahatlar. İstedığı gibi davranabilir. 40 yaşında bile evlenmeyebilir. Ama biz de 15 yaşını geçtin mi ne zaman evleneceksin diye soruyorlar. Babam aradı geçenlerde. Mezun olacaksın bak zamanı geçiyor oku gene oku ama evliliği de unutma dedi. Sürekli bir baskı var evlilik için. Her toplumun kendi sorunları var herkes kendi sorunlarını çöze problem olmayacak. Ama sen batıda ki bir hakkı kendi ülken de istersen olmaz haksız olursun bu defa erkekler der ki sen onlardan gördün sende istiyorsun. Kendi ülkende sorun neyse onu çözen lazım. tek bir feminizm olamaz. Bir sürü feminizm kategorileri var ve her toplum bir kategori altında olmalı bence (SK6).

SONUÇ

Toplumsal cinsiyet rolleri toplumun bireyden beklediği davranışlar bütünü olarak karşımıza çıkarlar. Toplumun bireye attığı davranış ve tutumların toplumdan topluma, kültürden kültüre değiştiğini söylemek pek tabii mümkündür. Ancak her ne kadar bu roller değişiyor olsa da genel itibariyle iki cinsten beklenen davranışlar toplumlar arasında benzerlik göstermektedir. Bu kerte de ataerkil toplum yapısından temelli olarak kadının rolleri genel itibariyle sınırlandırılmış ev dışı rolleri ikinci plana atılmışken, erkeğin rolleri ev dışındaki alanda kalmıştır. Kadın ev işi yapmak, çocuklarla ilgilenmek gibi rolleri üstlenirken erkeğe düşen görev burada dışarıda çalışıp para kazanmak olarak belirlenmiştir. Neredeyse bir yazılı kuralmış gibi kullanılan bu husus öteden bu yana toplumlarda geçerliliğini korumuştur. Nitekim çalışma esnasındaki genel tutum ve düşünceler de bu konudaki yaygın kanıyı destekler niteliktedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin dağılımı her ne kadar yine toplum tarafından belirlenmiş olsa da kadınlar kendi penceresinden haksızlığa uğradığını, erkekler aynı şekilde kendi pencerelerinden baktığında haksızlığa uğradıklarını düşünmektedirler. Toplumun erkekten beklediği nitelikler güç, kuvvet ile bağdaşan ve bunu yalnızca fiziksellelikle değil aynı zamanda ruhsal ve kişisel özelliklerine de yansıtması beklenen tutumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. ‘Erkekler ağlamaz’ , ‘erkek adam öyle yapmaz’ vs diye sayısı çok daha fazla uzatılabilecek söz kalıpları hemen her toplumda mevcuttur. Güç, ataerkil toplumlarda erkeklik ile özdeşleştirilmiştir. Bu noktada erkek katılımcılar da sıklıkla kadın tarafından haksızlığa uğradıklarını dile getirmişler ve üzerlerinde ki toplum baskısından temelli ötekileştirildiklerini söylemişlerdir. Bu ötekileştirmenin feminist düşünceyle desteklendiğini ifade etmiş ve hatta maruz kaldıkları haksızlığa sebep olarak feminist düşünce yapısının olduğunu söylemişlerdir. Her ne kadar feminizmin teorik kısmında böyle bir ötekileştirme mevcut olmasa da uygulama dâhilindeki algılar tam aksi yöndedir. Erkek katılımcılar arasında ki yaygın algının feminizmi kadınları kandırarak erkeklere karşı ayaklandırmak, erkeksiz bir

toplum için gereken her şeyi yapmak olarak tezahür ettiği görülmüştür. Ötekileştirmenin bir madalyon olduğunu düşünürsek bir taraf erkeğin ötelendiği, diğer taraf ise kadının ötelendiği kısım olarak tasvir edilebilir. Kadın katılımcılar arasında ki en yaygın görüş ise hemen her toplumda bir benzerine rastladığımız ‘kadının yeri evidir’ söz kalıbının olduğu ve bu düşüncenin kadınları toplumdan soyutladığını dile getirmişlerdir. Ataerkil toplumun etkisiyle kadınlara sunulan hak ve fırsat eşitlikleri ne yazık ki erkeklerle paralel olarak ilerlememiştir. Kadınlar bu hak ve fırsat eşitsizliklerden yola çıkarak hak arayışına girmiş ve feminist hareketlerin temeli böylelikle atılmıştır.

Feminizm kelime anlamı itibariyle erkek düşmanlığı anlamına gelmese de veyahut erkeğe yönelik bir nefret söylemi içermiyor olsa da gerek toplum genelinde ki yaygın görüş gerekse katılımcılar arasında ki yaygın görüş feminizmi erkek düşmanlığı olarak değerlendirmektedir. Esasen kadına, erkekle eş haklar isteyen bir akım olarak ortaya çıkan feminizm, ataerkil toplumlar tarafından haksız bir hak arayışı ve haksız bir çaba olarak değerlendirilmektedir. Nitekim erkek katılımcılar arasında ki yaygın görüş de bu yöndedir.

Kadınlar öteden bu yana erkekler ve ataerkil düşünce tarafından ötelenmiş zaman zaman nefret söylemine maruz kalmışlardır. Süregelen hak arayışlarıyla bazı hak ve imkanlara sahip olmuş olsalar da tam anlamıyla ataerkil düşünce yapısından kaynaklanan haksızlıklardan sıyrılmamışlardır. Ancak tüm bunların yanı sıra kadınları, kadınları ötelediğide bir başla gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Feminizmin ilk konuşulduğu dönem bilindiği gibi 17. yüzyıl İngilteresi’dir. Nitekim bu düşünce Batı dünyasında ortaya çıkması sebebiyle içerisinde pek tabi oryantalist söylemler barındırmakta ve hatta söylemlerden çok daha ziyade ‘batılı olmayan her kadını’ ötelemektedir. Beyaz batılı özsel kadın algısını temsil etmeyen kadının haklarını savunmada kendi haklarını dile getirdiği kadar adaletli ve eşit davranmamaktadır. Ortaya çıkış itibariyle tüm dünya kadınları için eş

hak ve özgürlük söylemiyle başlanmış olsalar da pratikte bu düşünce yapısının izlerine rastlamamaktadır. Özellikle bu bağlamda siyahi kadın pek çok açıdan ötekileştirmeye maruz kalmıştır. Hem ırkı hem cinsiyeti hem renginden dolayı beyaz batılı feministler tarafından ötelenmiş, hak arayışı çerçevesinde soyutlanmışlardır. Batı'nın nefret söylemi hız kesmeden büyümektedir. Ancak katılımcılar arasında bu ötekileştirilme konusunun bilincinde olduğuna rastlanmamıştır. Feminizmin tüm kadınları kapsadığı düşüncesi yaygın görüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar çalışmanın ilerleyen kısımlarında feminizmin tüm kadınların haklarını tek bir kertede savunmasının mümkün olmayacağını her toplumun kendi sorunlarını kendilerinin çözmesinin daha mantıklı ve sağlıklı olacağı düşüncesini savunmuş olsalar da bu görüşü savunurken dahi batının kendilerini ötelediklerinin farkında olmadıkları açıkça gözlenmiştir. Postkolonyal feministlerin sıklıkla dile getirdiği konu, batının kendi değer yargılarından temelli olarak diğer toplumları anlamlandırmaya çalışması ve hatta kendi değer yargılarını kendisi dışında kalan tüm toplumlara empoze etmesidir. Ancak çalışma esnasında kadın ya da erkek fark etmeksizin katılmacılardan kendilerini batı tarafından ötekileştirilmiş hissettiklerine dair bir bulguya rastlanmamıştır.

Farklı kültürlere göre feminist bakış açısının değişip değişmediği, değişiyorsa bu değişimdeki hakim paradigmanın neler olduğunu konu edinen bu çalışma nitel araştırmayla yürütülmüştür. Çalışmanın temel sorunu feminizm algısının evrensel bağlamda bütün Dünya'daki kadınları aynı eşitlik ve adalet ile sarıp sarmadığına değinmek, bu bağlamda siyahi kadının kendini renginden, ırkından mütevellit ötekileştirilmiş hissedip hissetmediğini incelemektir.

Toplumsal cinsiyet algısı her toplumda farklı biçimde sirayet eder. Her toplumun beslendiği kaynaklar, mevcut durumu, geçmişten getirdikleriyle oluşturdukları gelecek penceresine göre belirlenen toplumsal cinsiyet rolleri bu toplum içerisindeki hemen hemen herkesi etkiler. Nitekim

sosyalleşme, toplumsallaşma sürecinde yazılı olmasalar dahi toplumun dinamikleri haline gelen bu rollere uyum sağlamamak hem toplumda ironiyi sebep olacak arka planında da bireyin toplumdan izole olmasına sebebiyet verecektir. Bu rollerin neler olduğu sorunsalı katılımcılara sorulduğunda ortak görüş; kadının evde durması, erkeğin iş hayatında olması gerektiği yönündedir. Uygulamalı çalışmada da ortaya konulduğu gibi bu konuya yönelik tutumlarda bir netlik söz konusu değildir. Mülakatların başlarında kadının evde oturması gerektiğini söyleyen katılımcılar mülakatın sonlarına doğru kadının da tıpkı erkek gibi her imkana sahip olması gerektiğini savunan görüşler beyan etmişlerdir. Bu görüşe kadın katılımcıların bir kısmı katılmış olsalar da bu görüşü kabul ettikleri ve hakim güç olan ataerkil toplumda bu görüşe karşı çıkmaya cesaretlenirinin olmadığı gözlenmiştir.

Ataerkil toplumun izlerinde yetişen kadınlar kendilerinden beklenen roller bütününi öteden bu yana sorgulamadan yerine getirmişlerdir. Hak ya da adalet arayışına girmeden olması gereken roller olarak kabul etmiş, benimsemişlerdir. Ancak bu kabullenişin geri planında iki cinsten biri ötekileştirilmeye, aşağılanmaya, geri plana atılmaya başlandığı anda kadınlar seslerini duyurmaya çalışmış ve toplumda var olmak adına, bizde buradayız, demek adına ayaklanmaya başlamışlardır. Katılımcılar arasında bu ayaklanma ve hak arayışı çabası batı toplumlarındaki kadar yüksek sesle gerçekleştirilmemektedir. Buna sebep olarak mensup oldukları dinden temelli kadının sesinin erkeğe karşı yüksek çıkmaması gerektiği düşüncesidir. Ancak aldıkları eğitimin kendilerine kazandırdığı özgüvenden temelli olarak sesleri yüksek olmasada hak arayışı içerisinde var olmaya başlamışlardır.

Çalışma esnasında araştırmanın odak noktası olan feminizmin ne olduğu sorusu sıkça sorulmuş ancak bu konuyla alakalı özellikle kadınlardan yeterli ve tatminkâr bir cevap alınamamıştır. Erkek katılımcıların zihin dünyasına “erkek düşmanlığı” olarak sirayet eden feminizm algısı neredeyse tüm erkek katılımcılar tarafından ekseriyetle

reddedilmiştir. Ancak bunun yanı sıra eğer kadına yönelik bir haksızlık olursa savunacaklarını bildiren erkek katılımcılar bu hak savunuculuğu için feminizme ihtiyaç olmadığını da özellikle belirtmişlerdir. Dinin her toplumda ve her konuda ki belirleyici etkisi aşikardır. Feminizm konusunda ki görüşler de yine din temeline oturtulmuş ve İslam dinine zarar vereceği, Müslüman kadınına uygun olmadığı gerekçesiyle kabul edilmemektedir. Tüm bunların yanı sıra batının doğu toplumlarını bozmak adına getirdiği kurmaca bir ideoloji görüşü de yaygın paradigmalardan biridir. Erkek katılımcılar haksızlığa uğradığı takdirde kadın haklarını savunacaklarını söylerken arka planında kastedilen olumsuzluk özellikle kadının namusuna olacak olan bir saldırdır. Erkek, kadını bir bütün olarak koruma ve kollamayı kendine görev bilmekte ve ona zarar gelmesini önlemek adına toplumsal hayattan izole etmeye çalışmaktadır. Ancak durum bu kadar masumane değildir. Tarihin gerisine bakıldığında özellikle siyahi kadın tıpkı bir erkek gibi tarla işlerinde dahi çalışmış yetmez gibi kadınlığından yararlanılmıştır. Yani siyahi kadın hem ırkından hem renginden hem cinsiyetinden mütevellit sömürüye maruz kalmıştır. Cinsiyet sömürüsüne karşı toplumsal roller devreye girerek sindirilmeye çalışılmış, susması gerektiği kabul ettirilmiş, ırkından dolayı olan sömürülülerde ötekileştirme, aşağılama ve dışlamaya yol açmış, bunlarda iyiden iyiye toplumdan silikleşmeyi beraberinde getirmiştir. Özellikle siyahi kadının hakları batı feminist ideoloji tarafından gereğiyle savunulmamıştır. Batının kendi dışında ki her topluma ‘öteki’ olarak bakmasından sebebiyet feminizmin evrensel algısı yıkılmıştır. Katılımcılar arasında da bu konu, feminizmde evreselliğin mümkün olamayacağı şeklinde vücut bulmuştur. Nitekim her toplumun kendi değer yargıları ve hâkim paradigmalarının varlığı göz önünde bulundurulsa yaşadıkları sorunlarda aynı ölçüde farklılık arz edecektir. Bu anlamda kültürel faktörlerin ve dinin etkisi pek tabii yadsınamaz. Kadın, kadın olması dışında siyahtır ya da beyazdır, köledir ya da işçidir, müslümandır ya da gayri müslümdür. Bunun gibi nice nitelik sayılabilir. Bütün bu farklılıklar dâhilinde her toplumun kendi sorununa yönelik çözüm üretmesi ve bu çözümlerin evrensel perspektifte saygıyla

kabul görmesi gerekmektedir. Nitekim doğu kadını ile batı kadını arasında ne gibi farklılıklar olduğu sorulduğunda katılımcıların birçoğu kendi sorunlarının batı kadının sorunundan çok daha fazla olduğu, batı kadınının her hakka sahip olduğu ve bu hakların gerek toplumsal gerek dinsel açıdan desteklendiğini ifade etmişlerdir. Özellikle kadın katılımcılar arasında açık açık ifade edilmemiş olsa da bir batı kadını hayranlığı sezilmiştir. Erkek katılımcılar arasında da bu konu dile getirilmiş, doğu kadının, batı kadının rahatlığına bakarak ona özendiği ve toplumsal değer yargılarının dışına çıktığı belirtilmiştir. Bu hususta en tehlikeli silah olarak feminizm gösterilmektedir. Bundan sebebiyet erkek katılımcılar toplumsal düzeni yıkacağı düşüncesiyle feminist ideolojiye karşı çıkmışlardır.

Çalışma esnasında karşılaşılan bir diğer sorun ise dil problemidir. Afrikalı öğrencilerin Türkçeye hâkim olmalarından ziyade karşılaşılan sorun kadınların kendilerini ifade etmede erkekler kadar özgür olmadıklarıydı. Türkçeye hâkim olmalarına rağmen çekimsiz bir tutum izledikleri gözlemlenmiştir. Suskunluk, ataerkil bir toplumda erkek hegemonyası altında yetişen kadınların kullandıkları dil de erkek egemen değerlerin hakim olduğu aşıkardır. Bundan dolayıdır ki kadın, dilde kendi düşünce ve gerçekliklerini tam anlamıyla ifade etme olanağı yakalayamamış, söylediklerine dilde temsil bulamamış olabilir. Tüm bunların yanı sıra dilde bulunduğu karşılığın toplumda geçerli bir yansıması olmayacağı düşüncesiyle suskunluğunu korumuş olabilir. Toplumsal cinsiyet ve dil arasında da ciddi bir ilişki olduğu gözler önüne serilmiştir. Yalnızca bununla kalmayıp Afrikalı kadının öteden bu yana beraberinde getirdiği ötekileştirilme düşüncesi zihin dünyasında yer ettiği içi kendini ifade etmekte bir hayli zorlanmışlardır.

KAYNAKÇA

Aksan, Y. (2013). 1450-1750 Yılları Arasında Avrupa'da Cadılık 1450-1750. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 28(2), 355-368.

Aktaş, G. (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1).

Alptekin, D (2006). *Üçüncü Dünya Ülkelerinde Kadın Hakları Bağlamında Feminizm*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Konya.

Ataman, M. (2009). "Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti", *Alternatif Politika*, Cilt. 1, Sayı. 1, s. 1-41.

Baloğlu, A. (2009). "Kadın-Merkezli Bir İslami Teoloji İnşasına Doğru", *İslami İlimler Dergisi*, sayı 4, s.45-60.

Beauvoir, S. (1953). *The Second Sex*, London: Jonathan Cape Publishers.

Beauvoir, S. D. (1970). Kadın "Bağımsızlığa Doğru", (Çev.: Bertan Onaran). *Payel Yayınları, İstanbul*.

Berktaş, F. (2009). Feminist Teorinin Önemli Bir Alanı: Cinsellik. *Cogito: Feminizm*, (58), 58-72.

Berktaş, F.(2000). *Tektanrılı Dinler Karısında Kadın*, Metis Yayınları, İstanbul

Berktaş, F. (1994). "Türkiye'de Kadın Hareketi: Tarihsel Bir Deneyim", *Kadın Hareketinin Kurumsallaşması: Fırsatlar ve Rizikolar* içinde, (Çev.) Meral Akkent, İstanbul, Metis, s. 18-27

Bilgin, V. (2005). Câhiliye'den İslâm'a Geçiş: Tebliğ Ve Sosyal Akışkanlık. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1).

Bolat, D. Bilim, Cinsiyet, Nesnellik: Feminist Nesnellik Arayışı Üzerine Bir Tartışma. *Sosyoloji Dergisi*, (31), 1-17.

Butler, J. (2010). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, Çev. Başak Ertür, Ankara: Metis Yayınları, 2. Basım.

Carby, H. V. (1982). "White Woman Listen! Black Feminism and The Boundries of Sisterhood", *Black British Feminism*, Derl.: Heidi Safia Mirza, London: Routledge Perss, s. 110-130.

Dinç K, S. (2010). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi.

Direk, Z. (2009). Simone De Beauvoir: Abjeksiyon Ve Eros Etiği. *Cogito*, 58, 11-39.

Doğan, C. (2008). "Yeni Sosyal Hareketler Ekseninde Feminizm'e Bakış", *Sosyoloji Notları*, Sayı. 4-5, s. 29-35.

Dökmen, Z. (2004). Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Psikolojik Açıklamalar, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Durmuşoğlu, K., & Kurt, A. (2008). Üç Kur'an Yorumunda Kadının Ötekiliği. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2).

Ecevit, Y., & K, N. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. *Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir*.

Göle, N. (2000). İslam'ın yeni kamusal yüzleri: İslam ve kamusal alan üzerine bir atölye çalışması. Metis Yayınları.

Göle, N., & Sustam, E. (2010). Nilüfer Göle İle Postkolonyalizm Üzerine. *Toplumbilim: Postkolonyal Düşünce Özel Sayısı*, 25, 101-108.

Gömbeyaz, K. (2005). 73 Fırka Hadisinin Mezhepler Tarihi Kaynaklarında Fırkaların Tasnifine Etkisi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(2).

Güç, A. (2008). İslamcı Feminizm: Müslüman Kadınların Birey Olma Çabaları. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 649-673.

Gürhan, A. G. N. (2010). Toplumsal cinsiyet ve din. *E-Şarkiyat İlmi Araştırmaları Dergisi/Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)*, (4).

Hooks, B. (2000). *Feminism is for everybody: Passionate politics*. Pluto Press.

Kalan, Ö. G. (2010). Reklamda Çocuğun Toplumsal Cinsiyet Teorisi Bağlamında Konumlandırılışı: 'Kinder'reklam Filmleri Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi | Istanbul University Faculty Of Communication Journal*, 1(38), 75-89.

Karakaya, Ö. Ü. H. Toplumsal Cinsiyet Algısı, Din ve Kadın. *Journal of Analytic Divinity*, 2(2), 36-62.

Karaküçük, S. A. (2010). “Korkunun Kadınları”: Cadılar ve Cadıcılık. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 38-64.

Kaval, M. İlahi Dinlerde Kadın’ın Kıymet Problemi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (55), 306-324.

Kaypak, Ş. (2013). *Toplumbilim, Basılı Ders Notları*, Mkü, Antakya.

Kaypak, Ş. (2014). Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Kente Bakmak. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 344.

Kolay, H. (2015). Kadın Hareketlerinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları. *EMO Kadın Bülteni, Nisan, S, 3*.

Loomba, A. (2000). *Kolonyalizm Postkolonyalizm*, Çev: Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Loomba, A. (2000). *Kolonyalizm/Postkolonyalizm*, çev. *Mehmet Küçük*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Mardin, Ş. (1992). *Din ve İdeoloji*, İletişim Yayınları, İstanbul

Mohanty, C. T. (2008). *Sınır Tanımayan Feminizm: Teoriyi Sömürgeleştirmekten Kurtarmak Dayanışmayı Örmek*, Çev: Hatice Pınar Şenoğuz, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Notz, G. (2011). *Feminizm*, Çev. *Sinem Derya Çetinkaya*, Ankara, *Phoenix Yayınevi*.

Okiç, M.T. (1978). *İslamiyet'te Kadın Öğretimi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara

Ökten, Ş. (2009) "Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni, Uluslararası Sosyal Araştırmalar, Cilt. 2, Sayı. 8, s. 302-312.

Özsöz, C. (2008). *Kültürel Feminist Teori ve Feminist Teorilere Giriş*. *Sosyoloji Notları*, 6, 51-55.

Özveri, D. (2009). *Feminist teorinin gelişim sürecinde uluslararası ilişkilere bakışı üzerine kısa bir değerlendirme*. *Uluslararası ilişkilere giriş: Teorik bakış*, 1.

Ramazanoğlu, C. (1998). *Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri*, Çev. Mefkûre Bayatlı, İstanbul: Pencere Yayınları.

Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkânsız İktidar*, İstanbul, Metris yayınları

Sancar, S. (2014). Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sevim, A. (2005). Feminizm, İstanbul: İnsan Yayınları

Shome, R., & Hegde, R. S. (2002). Postcolonial approaches to communication: Charting the terrain, engaging the intersections. *Communication theory*, 12(3), 249-270.

Sinkaya, P. A. (2007). İran İslam Cumhuriyeti'nde Kadın Meselesi ve İslami Feminist Hareket. *Akademik ORtadoğu*, 43-67.

Spencer-Wood, S. M. (2001). Views and commentaries: What difference does feminist theory make?. *International Journal of Historical Archaeology*, 5(1), 97-114.

Story, F. O. T. I. I., & Su, O. H. “Ötekileştirme” Den “Bütünleşme” Ye Hüseyin Su Öyküleri.

Şahin Aynur, H. (2013). İslami Feminizm ve Feminist Kur'an Okumaları Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Dinbilimleri Journal*, 13(3).

Şimşek, H. (2011). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Üreme Sağlığına Etkisi: Türkiye Örneği. *1Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(2), 119-126.

Tan, M. (2000). Eğitimde Kadın-Erkek Eşitliği Ve Türkiye Gerçeği. Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş- Eğitim, Çalışma Yaşamı Ve Siyaset İçinde (S.23-114). Ankara: Tüsiad Yayınları.

Tarhan, N. (2005). *Kadın Psikolojisi*. Nesil Basım Yayın Gıda Ticaret Ve Sanayi A. Ş.

Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5).

Tavuz, A. Erkeğin Ve Kadının Birbirlerini Ötekileştirmesi:“Bir Erkek Bir Kadın” Dizi Örneği. *Atatürk İletişim Dergisi*, (6), 187-202.

Thompson, B. (2002). Multiracial feminism: Recasting the chronology of second wave feminism. *Feminist Studies*, 28(2), 337-360.

Tong, P. (2006), *Feminist Düşünce* Rosemaria, Çev. Zafer Cirhinlioğlu, İstanbul: Gündoğan Yayınları.

Tuksal, H.Ş. (2012). Kadın Karşıtı Söylemlerin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri. Ankara: Otto.

Tuksal, H.Ş (2010). “Kadın erkek eşit değil mi?” Star Gazetesi, 21 Ekim 2010.

Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet Ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları*, (35), 29-56.

W, Y., & Sevim, S. A. (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum Ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 14-27.

Wittig, M. (2009). Kadın Doğulmaz. *Cogito*, 58, 193-201.

Wollstonecraft, M. (2007). *Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi*, Çev: Deniz Hakyemez, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yakıt, İ. (2011). Batı Düşüncesi Ve Mevlana’da Kadın. *İi. Uluslar Arası Mevlana Kongresi*, 5-6.

Yılmaz, M. (2016). Hz. Peygamber Dönemi Ve Sonrasında Kadın Âlimlerin Hadis İlmine Katkıları (Memlükler Dönemine Kadar).

Yörük, A. (2009). “Feminizm/ler”, *Sosyoloji Notları*, Sayı. 7, s. 63–85.

Yuval-Davis, Ni. (2003). Cinsiyet ve Millet, (Çev. yşin Bektaş ,İstanbul İletişim Yayınları.

URL-1:

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/20120/mod_resource/content/1/toplumsal%20cinsiyet%20ders%203.pdf, Erişim Tarihi:10.11.2018.

URL-2 <https://uzelgi.wordpress.com/2010/01/31/cadi-kultu-ve-ortacagda-cadi-avi/>, Erişim Tarihi:10.11.2018.

URL-3 : <https://www.academia.edu/17502990/Sos311u>, Erişim Tarihi: 12.11.2018.

URL-4: <https://gaiadergi.com/kesisimsel-feminizm-nedir/>, Erişim Tarihi: 10.11.2018.

URL-5 : <http://www.sivilsayfalar.org/2017/05/30/kesisimsellik-ve-feminizm/>, Erişim Tarihi: 15.11.2018.

URL-6 : <http://www.cevirigazetesi.org/sojourner-truth-ben-kadin-degil-miyim/>, Erişim Tarihi: 12.11.2018

URL-7: <https://mutlaktoz.wordpress.com/luce-irigaray/> , Erişim Tarihi: 15.11.2018

EKLER

EK 1: Mülakat Formu

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sosyoloji Anabilim Dalı Başkanlığı

TEZ ÇALIŞMASI

Postkolonyal Toplumlarda Feminizm Algısı: Afrikalılar Örneği

MÜLAKAT FORMU

MÜLAKAT YAPILAN KİŞİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

1. İsminiz?
2. Yaşınız?
3. Cinsiyetiniz?
4. Öğrenim Durumunuz?

A. TOPLUMSAL CİNSİYET

A1) Kadın ve erkek arasında biyolojik olarak farklar mevcuttur. Peki sizce bunun dışında iki cins arasında fark var mıdır? Eğer varsa sizce bu

farklar nelerdir? Toplum, din, aile vb. bu farklılıkları oluşturan unsurlar mıdır?

A2) Bildiğiniz gibi kadınların ve erkeklerin belli hakları vardır. Ancak bu haklar her anlamda eşit midir? Sizce kadın ve erkekler hangi haklara sahiplerdir?

A3) Erkeğin sahip olduğu kadının sahip olmadığı bir hak var mıdır sizce? Eğer var ise siz

kadın olarak erkekle aynı hangi hakka sahip olmak isterdiniz?

A4) “Kadının yeri evidir” diye bir söz var duydunuz mu daha önce? Sizce ne anlatılmak istenmiştir? Siz de kadının yerinin evi olduğunu düşünüyor musunuz?

A5) Rol ne demek sizce? Kadın ve erkeğin rolleri var mıdır? Bu roller neler olabilir? Bu roller kim tarafından belirleniyor?

A6) Peki kadın ve erkeğin ev içerisinde ki rolleri nelerdir? Neler olmalıdır? Kendi ailenizden yola çıkarak anlatır mısınız? Evli iseniz evde size düşen işler neler? Bekârsanız evinizde sizden beklenen işler nedir? Örnek verebilir misiniz?

A7) Kadın ya da erkek zaman zaman haksızlıklara uğruyoruz. Sizin de başınıza haksızlığa uğradığınız durumlar geldi mi? Bu haksızlık neydi? Evde, iş yerinde, dışarıda gezerken herhangi bir dönemde bir olay yaşadınız mı bu konuda? Eğer yaşadıysanız bu haksızlığın sebebi neydi sizce?

B. FEMİNİZM

B1) Feminizm ne demektir sizce? Daha önce bu kavramı duydunuz mu hiç? Duyduysanız nereden/nasıl duydunuz?

B2) Feminist sizce nedir? Kimler feminist olabilir? Siz feminist misiniz?

B3) Bildiğimiz gibi feminizmin belli amaçları vardır. Sizce bu hedefler nelerdir? Feministler neyi hedeflemiş olabilirler?

B4) Peki siz feministlerin hedeflerine ulaşabildiklerini düşünüyor musunuz?

B5) Daha önce feminist bir grup / feminist bir eylem gördünüz mü? (TV'den internetten ya da birebir olarak) Eğer gördüyseniz/duyduysanız ne gibi konular üzerinde konuşuyorlardı? Neyi savunuyorlardı?

B6) Feministler sizce kimin hakkını savunuyor? Feminizm sadece kadın haklarını korumak için vardır diyebilir miyiz? Siz bu görüşe katılıyor musunuz ?

B7) Dünya'da i tüm kadınların sorunları aynı mıdır sizce? Feminizm dünyadaki bütün insanların haklarını eşit şekilde savunabilir mi?

B8) Peki Dünya'daki bütün kadınların birlik olması sizce mümkün mü? Eğer mümkünse bu kadınlara ne gibi yarar sağlar sizce? Eğer mümkün değilse sizce bunun sebebi nedir?

B9) Size feminizmle alakalı birkaç cümle sunacağım. Bu görüşlere katılıp katılmadığınızı nedenleriyle birlikte belirtir misiniz?

- "Feminizm kadın erkek eşitliğini savunur."

- "Feminizm kadın üstünlüğünü savunur."

- "Erkekler feminist olamaz."

- "Feminizm erkeklerden nefret etmektedir."

- "Feminizm sadece kadın haklarını savunur."

- "Feminizmin modası geçmiştir."

B10) Elinize gerekli imkân ve yetki verildiği takdirde kadınlarla ilgili hangi sorun ya da sorunları giderirdiniz?

C. FEMİNİZM VE ÖTEKİLEŞTİRME

C1) Toplumda bir kadın ya da bir erkek tarafından renginiz, ırkınız tarafından aşağılamaya, görmezden gelinmeye maruz kaldığınız oldu mu?

C2) Kendinize hayatınızın herhangi bir alanında "Ben kadın değil miyim? Benim eşim/kızım kadın değil mi? Benim / onların hakkı neden savunulmuyor? " dediğiniz oldu mu hiç?

C3) Sizce Kadın-erkek, siyah-beyaz, modern-geleneksel, doğu-batı gibi ayrımlar yapmak doğru mu? Doğruysa ayrımlar bize ne gibi kolaylıklar sağlar? Yanlışsa neden yanlıştır?

C4) ok yaygın olarak karşılaştığımız bir söylemdir; “Batı kadını üstün(modern)dr, doğu kadını geri kalmış(modern dışı)dır” daha önce duydunuz mu? Peki siz bu görüşe katılıyor musunuz?

C5) Değiştirme şansınız olsaydı doğdunuz toplumda neyi değiştirmek isterdiniz?

C6) Peki sizce sizin sorunlarınız ile Batılı kadının sorunları aynı mıdır? Sorunlar ne gibi benzerlik ya da farklılık gösteriyor? Eğer farklılık varsa bunun sebebi nedir?

C7) Batı kadını nasıldır sizce? Zaman zaman “Batılı bir kadın olsaydım her şey çok daha kolay olurdu” diye düşündüğünüz oluyor mu?